

Digitalt særtryk af
FUND OG FORSKNING
I DET KONGELIGE BIBLIOTEKS
SAMLINGER

Bind 54
2015

FUND OG FORSKNING

Bind 54

2015

Digitalt særtryk af
FUND OG FORSKNING
I DET KONGELIGE BIBLIOTEKS
SAMLINGER

Bind 54
2015

With summaries

KØBENHAVN 2015
UDGIVET AF DET KONGELIGE BIBLIOTEK

Om billedet på smudsomslaget se s. 600.

Det kronede monogram på kartonomslaget er tegnet af
Erik Ellegaard Frederiksen efter et bind fra Frederik 3.s bibliotek

Om titelvignetten se s. 356.

© Forfatterne og Det Kongelige Bibliotek

Redaktion:

John T. Lauridsen
Ivan Boserup
Jakob K. Meile

Billedredaktion:

Lene Eklund-Jürgensen

Redaktionsråd:

Else Marie Kofod
Erland Kolding Nielsen
Anne Ørbæk Jensen
Marie Vest

Fund og Forskning er et peer-reviewed tidsskrift.

Trykt på Munken Premium Cream 13, 115 g
Dette papir overholder de i ISO 9706:1998
fastsatte krav til langtidsholdbart papir.

Grafisk tilrettelæggelse: Jakob K. Meile

Tryk og indbinding: Bording ½
Printed in Livonia
Oplag: 500 eks.

ISSN 0069-9896
ISBN 978-87-7023-136-7

WERNER BESTS FÆNGSELSOPTEGNELSER 1945-51

En studie i fortidsmanipulation

AF

JOHN T. LAURIDSEN

Den tidligere tyske rigsbefuldmægtigede Werner Best skrev under sin fængsling i årene mellem maj 1945 og løsladelsen 29. august 1951 talrige optegnelser om sit tidligere liv og virke i bl.a. Reichssicherheitshauptamt, om sin tid i Paris 1940-42 og om tiden i Danmark 1942-45, samt om talrige enkeltspørgsmål og personer og organisationer, han havde været i kontakt med. Blandt dem af betydning kan nævnes så forskellige personer som Adolf Hitler, Heinrich Himmler, Joachim von Ribbentrop, Josef Terboven, Frits Clausen og K.B. Martinsen, og af organisationer DNSAP og Schalburgkorpset. Som et kuriosum kan tilføjes, at Best også skrev skønlitterære noveller og tilegnede et digt til de danske frihedskæmpere.¹ Optegnelserne havde i mange tilfælde form af redegørelser i forbindelse med retssagen mod ham i Danmark eller som vidneforklaringer i forbindelse med krigsforbryderprocesserne i Nürnberg. Adskillige er blevet til på opfordring, bl.a. af dansk politi. Enkelte af redegørelserne er blevet udgivet af *Den Parlamentariske Kommission*. I 1981 udsendtes en til dansk oversat udgave af Bests "hovedværk" "Den tyske politik i Danmark under de sidste 2 ½ år af krigen," skrevet 1950, men længe inden da havde tyske og danske historikere kontaktet Best for at høre hans version af historien, som bl.a. dukkede op i den tyske journalist Heinz Höhnes banebrydende arbejde *Der Orden unter dem Totenkopf. Die Geschichte der SS*, 1967. Samme år blev Bests bedømmelse af Hitler, skrevet 16. oktober 1945, trykt på dansk i *Nationalmuseets Arbejdsmark*. Først i 1988 kom der imidlertid skub i udgivelsen af Bests skrifter fra fængselstiden, da Siegfried Matlok udgav *Dänemark in Hitlers Hand*, hvori dels blev udgivet det ovennævnte "hovedværk" fra

¹ Digtet er trykt på tysk hos Ulrich Herbert: *Best. Biographische Studien über Radikalismus, Weltanschauung und Vernunft 1903-1989*, Bonn 1996, s. 409 og på dansk i *Gestapo-Fangen*, 16:12, 1962, s. 6f. Originalen er købt af Det Kongelige Bibliotek.

1950, dels portrætter af otte personer, som Best havde kendt, seks tyske, en norsk og en dansk. Hertil føjedes bl.a. et interview med Best og et større ukommenteret optryk af samtidige dokumenter. Bogen kom i 1989 i en beskåret dansk udgave, og i 1990-92 fulgte *FV-Bladet* op med på dansk at trykke en række af personkarakteristikkerne og to hidtil utrykte optegnelser. I udgaven af Werner Bests telegrammer fra 2012 fandt en enkelt af optegnelserne også plads, ligesom andre blev brugt til kommentaren i udgaven.²

Best skrev mange optegnelser, og han vendte flere gange tilbage til de samme emner og tildragelser, de fleste af dem drejer sig om danske forhold, og det med god grund, for det var her, han sad længst fængslet, her han skulle forsvare sig mod anklager, der kunne give ham dødsstraf. Det gælder for de første optegnelser fra sommeren 1945, at de indeholder de første overvejelser til det forsvar, han ville bygge op. Han gik på embedsmandsvis metodisk til værks, nedskrev 31. juli en liste med 15 gerninger, hvor han havde virket til fordel for Danmark, og udvidede det endnu samme dag i en ny liste til 18 gerninger.³ De indgik igen og igen i hans senere forsvar, ofte tilføjet nye detaljer. Fra sommeren 1945 er også hans første beretninger om, hvordan han den 3. maj 1945 ved et møde i Mürwik talte for, at de tyske tropper i Danmark skulle undlade en slutkamp, og at hans indstilling havde gjort udslaget, så det ikke kom til kamp. Med den historie blev han sekunderet af sin tidligere medarbejder G.F. Duckwitz, som også senere skulle indgå i forsvaret af Bests version af historien om sin tid i Danmark. Senere fulgte beretningerne i en lind strøm, indtil de fleste af dem løb sammen i den større bearbejdede fremstilling i 1950. I det følgende er det nogle af de væsentligste forudgående beretninger eller "forarbejder" hertil, der er i fokus, mens deres slutpræsentation 1950 kun kort omtales.

Bests fængselsoptegnelser vedrørende Danmark er først og fremmest interessante ved, at man kan følge ham skridt for skridt på vejen til opbygningen af det forsvar, som i 1948 først gav ham dødsstraf ved Københavns Byret og året efter 5 års fængsel ved Østre Landsret. Godt nok blev dommen af Højesteret endnu i 1949 forhøjet til 12 år, men både landsretten og Højesteret godtog meget betydelige dele af de forklaringer, som Best med forsvarerens og tyske vidners hjælp havde fået fabrikeret. Det er på sin vis imponerende som manipulation, hvad Best & Co. slap af sted med, men det må ses på baggrund af tidens efterforsk-

² WBK, 1, s. 147-150.

³ Listen blev yderligere udvidet i 1947, se nedenfor i del VII.

ningsmæssige vilkår og den politiske situation. Der var i sidste ende ikke politisk vilje til at dømme den tyske besættelsesmagts repræsentanter i Danmark den højeste straf i 1949.

Bests fængselsoptegnelser er som historisk kildemateriale ikke rent opspind eller helt uden værdi, men det vil naturligvis være at ryge på en limpind at tage dem for gode varer på Bests præmisser. Han betjente sig som erfaren jurist af en stribe metoder for at manipulere med historien. De fleste af dem vil blive afdækket og optræde i det følgende. Bests ville blandt meget andet gerne give en senere tids læsere af sine samtidige telegrammer og skrivelser en bestemt måde at opfatte dem på, han ville definere konteksten og forståelsesrammen, en ramme der hver gang talte til hans fordel, uanset hvad han måtte have skrevet. Således opfandt han en særlig med AA's embedsmænd aftalt læsemåde, en forklaring, der delvis blev bekræftet af gesandt Werner von Grundherr fra AA,⁴ men en bekræftelse, der ikke er meget værd, da de tidligere AA-ansatte på enhver måde søgte at støtte ham, som han støttede dem. Man fritog gensidigt hinanden for ansvaret for dele af den tyske politik, der var blevet ført i Danmark, til gengæld inddrog Best på et passende tidspunkt i 1948 i en stor redegørelse AA i hovedrollen bag de gode gerninger, han mente at have gjort Danmark. Det er hverken overraskende eller bemærkelsesværdigt. En anden fremgangsmåde var at drage fordel af, at kommunikationen fra København til Berlin og til førerhovedkvarteret både foregik pr. brev, telegram og telefonen. Hvor Best kom i kritiske og ansvarspådragende situationer, er der en klar tendens til, at den dokumentation, der skal bevise, at Best ikke handlede selv, men at det skete efter ordre eller efter givne oplysninger, meget belejligt ikke foreligger på skrift, da kommunikationen foregik telefonisk (jødeaktionen, aprilkrisen 1944). Han benyttede også telefonknebet, da han i maj 1945 angiveligt skulle have været afgørende for, at det ikke kom til en slutkamp i Danmark. Bests manipulationers former var mangeartede, men går man efter deres hensigt på grundlag af det bevarede samtidige materiale, lader de sig oftest afsløre.

Best havde talrige andre argumenter og detaljerede redegørelser for sider af sit virke i Danmark, der skulle lægge sten på sten til en retfærdiggørelse af hans politik under de givne betingelser. Det blev i stedet til et helt korthus. Manipulationerne skal der i det følgende gives nogle konkrete eksempler på grundlag af seks hidtil ikke offentliggjorte tekster

⁴ RA, Best-sagen, Hovedrapport A, s. 345-351; jfr. WBK, 1, s. 44f.

inden for betydende områder. Teksterne er om vidt forskellige emner fra perioden 1945-48: del I er om den lige nævnte redegørelse fra 1948 om AA's indflydelse i Danmark 1942-45, del II er om jødeaktionen 1943, del III om modterroren og clearingmordene, begge angående de alvorligste anklagepunkter mod Best, den IV. del er om Bests indsats ved mødet i Mörwik 3. maj 1945, og del V og VI om Bests syn på to til besættelsesmagten knyttede organisationer, DNSAP og Schalburgkorpset, og de til dem knyttede ledende personer. Det er alle områder, hvor Best har sine helt egne hensigter med at skrive historie, også i de tilfælde, hvor han ikke selv var under anklage. Endelig drejer del VII sig om Bests forgæves forsøg på at få en anden aktør i tysk besættelsespolitik i Danmark til at bevidne Bests gode gerninger.

Teksterne bringes ikke i kronologisk rækkefølge, men efter deres samlede overordnede betydning. De gengives på dansk, hvor en oversættelse foreligger foretaget af den danske anklagemyndighed, ellers på tysk. Banale slagfejl er stiltiende rettet. I den første tekst er de talrige forkortelser opløst af hensyn til læseligheden. I skarp parentes [] er angivet udgiverens tekst eller markeret udeladelse. Udeladelserne omfatter bl.a. gentagne indledende formularer, når Best afgav beedigede erklæringer. Der anvendes i øvrigt følgende forkortelser:

A.A./AA	Auswärtiges Amt
BA	Bundesarchiv, Berlin
Matlok	Siegfried Matlok (Hg.): <i>Dänemark in Hitlers Hand</i> , Husum 1988.
NL	Nachlass
PKB	<i>Den Parlamentariske Kommissions Betænkning</i>
RA	Rigsarkivet
RSHA	Reichssicherheitshauptamt
SD	Sicherheitsdienst
UM	Udenrigsministeriet
WBK	<i>Werner Bests korrespondance med Auswärtiges Amt og andre akter vedrørende den tyske besættelsespolitik i Danmark 1942-1945</i> , 1-10, 2012.

I. DET TYSKE UDENRIGSMINISTERIUMS INDFLYDELSE I DANMARK 1942-45

Bests optegnelse om AA's indflydelse i Danmark i hans tid som rigsbeholdmægtiget er med hensyn til både emne og omfang den mest omfattende, han skrev, før han i 1950 udformede den store beretning om sin egen politik i Danmark. De to beretninger omhandler i vidt omfang de samme emner, i marts 1948 opstillet i knap systematisk form, men det er en disposition med emner i tilknytning til den senere beretning. Beretningen er ikke som udgangspunkt skrevet som led i Bests egen sag og hans eget forsvar. I stedet er det en håndsrækning til kollegerne i AA og især fhv. statssekretær Gustav Adolf von Steengracht, som var på anklagebænken sammen med en håndfuld andre ledere i ministeriet i den såkaldte Wilhelmstrasse-Proces.⁵ Alligevel fæstner der sig hos læseren hurtigt det indtryk, at forsvaret af AA-ledelsen ikke alene går hånd i hånd med forsvaret af hans egne dispositioner, men snarere er med til at understrege hans handlingers rigtighed. Best tegner på den ene side de formelle grænser for den rigsbefoldmægtigedes magt op, altså at han i mangt og meget ikke havde den indflydelse, han kunne ønske sig, og at han på den anden side på trods deraf gang på gang alligevel fik sin politik igennem. I beretningen "kræver" han i passende sammenhænge dette eller hint af AA, hvor han i de samtidige dokumenter i stedet "anmoder" derom. Derpå er forskellen, at det første giver mere indtryk af magt og indflydelse end det sidste. I visse andre – belastende – sammenhænge var det i stedet opportunt for ham at henvise til sin magts begrænsning, der gjorde ham magtesløs eller ansvarsfri, i andre handlede han på egen hånd og havde kun sig selv at takke for den opnåede succes. Det tegner tilsammen et billede af både den rigsbefoldmægtigede og af AA, at de gjorde, hvad de kunne for at opretholde ordnede forhold i Danmark under de givne vanskeligere og vanskeligere betingelser. Vanskelighederne skyldtes i første række indgriben udefra, Hitler og bag ham Himmler, i anden række værnemagten og det tyske politi i Danmark. For at rendyrke det billede må Best manipulere med situationer, opfinde ordrer og trusler fra Berlin, negligere dokumenter, der dokumenterer noget andet. Det gør han med en vis behændighed,

⁵ Otte ledende embedsmænd var under anklage, af hvilke Best især havde stået i kontakt med to: statssekretærene Ernst von Weizsäcker og Gustav Adolf von Steengracht (om processen Eckart Conze, Norbert Frei, Peter Hayes, Moshe Zimmermann: *Das Amt und die Vergangenheit*, München 2010, s. 389-91). Det vil sige, at den kreds i AA, som Best havde den mere daglige kontakt ikke stod anklaget: Horst Wagner, Eberhard von Thadden, Werner von Grundherr, Andor Hencke o.a.

da han i 1948 kender en hel del af de akter, der var fremdraget i sagen mod ham selv, og udnytter dem, hvor det passer i hans kram, og må lyve dem betydningsløse i andre. Her skal kun gives to eksempler på hans arbejde. Han skriver om mødet med Hitler 27. oktober 1942, at Hitler ville have, at der skulle danske nazister i den nye danske regering. Den oplysning havde han ikke med i sin omtale 28. januar 1946 af samme møde, ifølge hvilken Hitler slet ikke omtalte de danske nazister (se del V). Der foreligger i øvrigt intet samtidigt om et sådant krav fra Hitlers side, men Best kan skrue op for sin politiks sejr ved at foregive at være kommet på tværs af en førerordre. En sådan var der bare ikke. I slutningen af afsnit A, II, 3 om Bests politiks ophør august 1943 skriver han, at såfremt der var kommet en rigskommissær i Danmark, ville det ikke blot have betydet en skærpelse af situationen i Danmark, men også en desavouering af AA. Det skal læses med viden om, at han selv havde ønsket at få en rigskommissærs beføjelser i Danmark 18. august 1943.⁶ Hvor stærkt kan man manipulere? Grænsen er svær at trække i tilfældet Best.

Som sluteffekt omtaler han et tilfælde, hvordan han modarbejdede AA's krav vedrørende skibsbeslaglæggelser, hvor de angiveligt var folkeretsstridige, og at han havde et vist held dermed. En rettens mand. Tableau. Alt sammen skrevet med brug af afrapporteringens saglige form.

Ganske kort efter, at Best havde nedskrevet sin redegørelse om AA, kvitterede en række AA-embedsmænd med vidneudsagn til fordel for ham: Eberhard von Thadden 16. april 1948, Steengracht den 3. maj 1948, Ernst von Weizsäcker den 15. maj 1948 og Grundherr den 23. juni 1948.⁷ Noget for noget.

I 1950, da Best havde fået sin endelige dom ved Højesteret i Danmark og skrev sin definitive beretning om sin politik i Danmark, fandt han det ikke nødvendigt at tage noget videre hensyn til AA, men skærpede sin betydning for politikken i Danmark på bekostning af AA's. Det samme var sket i den optegnelse, som han skrev marts 1949 om Joachim von Ribbentrop, som kun skulle have givet ham få instrukser for politikken i Danmark og 1944-45 havde været for svag til at modstå Hitlers, Himmlers og værnemagtens pres på Danmark. Best var alene med opgaven.⁸

⁶ WBK, 3, nr. 242.

⁷ RA, Best-sagen, Hovedrapport A, s. 296-301, 329-336, 336-38, 345-351.

⁸ Matlok 1998, s. 140-147.

21. marts 1948

Hvorledes det tyske Udenrigsministerium
har indvirket paa Situationen i Danmark
i Tidsrummet 5.11.1942 – 5.5.1945.⁹

A. Almindelige Bemærkninger.

I. Min Stilling.

1. Opgave og Fuldmagt.

Min Opgave og min Fuldmagt var de samme som min Forgængers. I mit Udnævnelsesbrev var der henvist til min Forgængers Opgave og Fuldmagt,¹⁰ og en Afskrift af det paagældende Telegram fra Rigsudenrigsministeren til min Forgænger (af April 1940) var vedlagt. Jeg var undergivet Udenrigsministeriet og ikke nogen anden Myndighed.

2. Forholdet til de tyske Besættelsesorganer.

a) Værnemagten.

De tyske Tropper i Danmark var ikke undergivet mig. Den Øverstbefalende for Værnemagten var selvstændig og sideordnet med mig; jeg kunde hverken beordre ham til eller forbyde ham noget. Jeg var endog forpligtet til at understøtte alle Krav fra den Øverstbefalende for Værnemagten overfor den danske Regering hos denne uden at have nogen Indflydelse paa Kravenes Indhold.¹¹ I Tilfælde af Konflikter mellem den Øverstbefalende for Værnemagten og mig var der kun den Mulighed, at der blev forhandlet mellem Udenrigsministeriet og Overkommandoen for Værnemagten, eller – hvis disse ikke kunde blive enige – at Hitler traf Afgørelsen.

b) Politiet.

Det tyske Politi i Danmark var ikke undergivet mig. Den Højere SS- og Politifører var selvstændig og sideordnet med mig; jeg kunde hverken beordre ham til eller forbyde

⁹ RA, Best-sagen, Hovedrapport A, s. 257-282.

¹⁰ Udnævnelsesbrevet bl.a. i WBK, I, nr. 132.

¹¹ Best sætter kompetenceforholdene på spidsen. Han havde mulighed for at gribe ind og gjorde det, idet der naturligvis var en gråzone, hvor det kunne diskuteres, hvor den militære dimension sluttede og den politiske tog over.

ham noget.¹² Da den Højere SS- og Politifører blev udnævnt, sagde Himmler til ham, "at han hermed var Tredjemanden i det danske 'Skak-Spil'," – saa selvfølgelig opfattede man Sideordningen af de tyske Myndigheder i Danmark: den tyske Rigsbefuldmægtigede, den Øverstbefalende for Værnemagten og den Højere SS- og Politifører. I Tilfælde af Konflikter mellem den Højere SS- og Politifører og mig var der kun den Mulighed, at der blev forhandlet mellem Udenrigsministeriet og Himmler, eller – hvis disse ikke kunde blive enige – at Hitler traf Afgørelsen.

c) Rustningsstabten.

Heller ikke Rustningsstabten i Danmark var undergivet mig, men kun Rigsminister Speer.

d) Resultatet.

Resultatet af denne Sidestilling af alle tyske Besættelsesorganer i Danmark med den tyske Rigsbefuldmægtigede var, at denne – og dermed ogsaa det tyske Udenrigsministerium ikke havde nogen direkte Indflydelse paa nogen som helst Besættelses-Forholdsregler¹³ (undtagen ad den spinkle Vej gennem Forhandlinger med de kompetente øverste Rigsmyndigheder og via Hitlers Afgørelser), men at han maatte understøtte dem diplomatisk overfor den danske Regering.

3. Sammenligning med Rigskommissærerne.

Naar jeg blev gjort opmærksom paa, at jeg i langt ringere Grad var i Stand til at gøre mig gældende overfor Besættelsesorganerne end Rigskommissærerne (f.eks. Terboven og [Arthur] Seyss-Inquart), saa maatte jeg henvise til nedenstaaende Forskelligheder m.H.t. Stilling og Beføjelser:¹⁴

a) Det tyske Politi og Rustningsvæsen var underlagt Rigskommissærerne.

¹² Her gælder det samme, som i kompetenceforholdet til den værnemagtsøverstbefalende: Hvor sluttede den politimæssige interesse i forhold til den politiske ditto.

¹³ Her er det igen tydeligt, at Best i den grad ønskede at minimere sin politiske indflydelse. Paradoksalt nok ønsker han nedenfor modsat at demonstrere sin konkrete indflydelse på en række centrale områder.

¹⁴ Her er det i Bests interesse at påpege de beføjelser, som han ikke havde, for at mindske sin betydning. Det var netop de beføjelser, som han havde ønsket at få i august 1943! (se WBK, 3, nr. 242).

- b) Rigskommissærerne var direkte undergivet Hitler og var saaledes ligestillede med de øverste Rigsmyndigheder, Rigsministerierne og den tyske Værnemagts Overkommando. De stod altsaa et Trin over den Øverstbefalende for Værnemagten, som var undergivet Overkommandoen for Værnemagten, og havde derigennem en langt stærkere Stilling overfor den Øverstbefalende for Værnemagten end jeg, der selv var undergivet et Rigsministerium, nemlig Udenrigsministeriet.
- c) Rigskommissærerne havde den Beføjelse, at de gennem deres Forordninger kunde udstede Love, der var gældende baade for de tyske Besættelsesorganer og for Landets Indbyggere.

(Om den Forordningsret, som Hitler meddelte mig i Januar 1944, se nedenfor under B, V.!)

II. Min Politik i Danmark.

1. Rigsregeringens Retningslinier.

Den tyske Rigsregerings Retningslinier for den Politik, der principielt skulde føres i Danmark, indskrænkede sig til 3 Sætninger, som Hitler blandt en hel Mængde andre Ord, der var fulde af Nag mod Danmark, udtalte, da han den 27.10.1942 forud for min Embedstiltrædelse modtog mig i Winniza (Ukraine).

- a) Han befalede mig helt at ignorere Kongen af Danmark, der havde fornærmet ham, og hele Kongens Hus.
- b) Han befalede mig, at der skulde stilles Krav om, at den Regering, i hvis Funktionstid han var blevet fornærmet af Kongen skulde træde tilbage samt at de danske Nationalsocialister skulde have Del i den nye Regering.¹⁵
- c) Han udtalte, at han senere vilde regulere Forholdet mellem det tyske Rige og Danmark gennem Overenskomster med en lovlig dansk Regering.
- d) Udover disse 3 Sætninger har jeg aldrig – heller ikke af von Ribbentrop – modtaget principielle Retningslinier

¹⁵ Af beretningen om Frits Clausen og DNSAP i del V nedenfor fremgår det, at Best i januar 1946 endnu *ikke* havde opfundet Hitlers krav om, at der skulle nazister i en ny dansk regering ved mødet 27.10.1942.

for den tyske Politik i Danmark eller nogen Præcisering af dens Maal.¹⁶

2. Mine Principper og deres Virkeliggørelse.

Under min (upolitiske) Virksomhed som Embedsmand i den militære Administration i Frankrig (1940-42) havde jeg dannet mig visse Principper m.H.t. Behandlingen af besatte Lande. Deres Hovedformaal var Overholdelse af foreliggende Overenskomster og den størst mulige Begrænsning af tyske Indgreb i de besatte Landes indre Liv.¹⁷ I Danmark har jeg – saalænge jeg var i Stand til der at føre min egen Politik – virkeliggjort mine Principper paa følgende Maade:

a) Regeringsdannelsen.

Ribbentrop har forud for min Embedstiltrædelse meddelt den danske Udenrigsminister i Berlin det under A, II, 1, b) nævnte Krav. Mig gav han Ordre til at kontrollere Gennemførelsen. Jeg handlede imod dette Paabud, idet jeg i det tyske Riges Navn anerkendte en dansk Regering uden Nationalsocialister og rapporterede dette overfor Berlin som fait accompli. Ribbentrop og det tyske Udenrigsministerium dækkede over denne Sabotage af Hitlers Befaling, saaledes at jeg ikke fik nogen Bebrejdelser for min Egenmægtighed.¹⁸

b) Forholdet til Kongen.

Dernæst krævede jeg Annullering af Ordren under A, II, 1, a). Det tyske Udenrigsministerium understøttede mit

¹⁶ Det er ikke korrekt, som det fremgår af Bests første og eneste halvårsrapport, maj 1943, hvor han i indledningen skriver, at han 27.10.1942 af Hitler fik fire opgaver: 1) dannelsen af en dansk regering, 2) opretholde de danske ydelser til Tyskland, 3) opretholde orden i Danmark uden øget indsats af tyske ressourcer, 4) forberede muligheden af en endelig regulering af det dansk-tyske forhold (WBK, 3, nr. 14, s. 24f.).

¹⁷ Best var nået frem til disse "principper" ved en sammenligning af besættelsesstyret i en række europæisk besatte lande med det udgangspunkt at minimere de ressourcer, som besættelsesmagten skulle anvende. Det var ikke i sig selv overhovedet formålet at gribe mindst muligt ind endsige at overholde overenskomster. Det afhang alene af, hvad der tjente Det Tredje Rige (se WBK, 1, nr. 3).

¹⁸ Denne "sabotage" og "egenmægtighed" kan anfægtes, og det er meget stærke ord. Best vælger for at understrege pointen. Best kom ikke til Danmark med et påbud eller et ultimatum til en regeringsdannelse, og han havde støtte i SS til at udelukke DNSAP-repræsentanter pga. deres modvilje mod SS-planerne for et germansk korps. Det viser også Ribbentrops og AA's holdning for ikke at sige Hitlers manglende reaktion. Det blev en af de helt gratis "sejre," som Best oftest smykkede sig med i diverse fængsels-optegnelser.

Krav, og Ribbentrop satte igennem, at jeg fik Lov til at oprette et normalt Forhold til Kongen.¹⁹

c) Rigsdagsvalget.

Da der i Marts 1943 skulde finde nye Valg Sted til den danske Rigsdag, blev der fra mange tyske Sider anført Betæneligheder herimod. Jeg krævede, at et frit Valg paa ingen Maade maatte hindres. Det tyske Udenrigsministerium understøttede mit Krav saaledes at der den 23.3.1943 for første og eneste Gang frit og uhindret kunde finde et Rigsdagsvalg Sted i et besat Land.²⁰

d) De danske Nationalsocialister.

M.H.t. hvilken Stilling man skulde indtage til de danske Nationalsocialister, var der i det tyske Udenrigsministerium to Meninger: Understatssekretær [Martin] Luther understøttede de danske Nationalsocialister i Forstaaelse med Ribbentrop, medens den politiske Afdeling ([Ernst] Woermann, von Grundherr og Statssekretær von Weizsäcker) var imod denne Politik. Jeg skubbede systematisk de danske Nationalsocialister til Side med det Resultat, at de ved Valget den 23.3.1943 led et knusende Nederlag og trak sig tilbage til komplet Uvirksomhed.²¹ Efter at Understatssekretær Luther var traadt tilbage billigede hele det tyske Udenrigsministerium uforbeholdent denne min Politik.²²

¹⁹ Af de samtidige aktstykker fremgår det, at Best ikke kunne stille "krav" derom, men at han nok pressede på for at få ændret forholdet og til sidst fik tilladelse dertil.

²⁰ Heller ikke her stillede Best "krav," men anmodede om at få tilladelse til at få valget gennemført. Der er alene kendt, at Weizsäcker havde betæneligheder. Jfr. 159 note nedenfor.

²¹ Det var i sagens natur ikke Bests fortjeneste, at DNSAP fik det valgresultat, som partiet fik, og et knusende nederlag var det ikke, men valgresultatet demonstrerede, at partiet alene havde holdt den procentvise stilling fra 1939, selv om der havde været en stemmefremgang i absolutte tal. DNSAP trak sig heller ikke tilbage i "komplet uvirksomhed," men vedblev til sommeren 1944 at komme Bests politik på tværs.

²² Luther trådte ikke tilbage, men blev 10. februar 1943 arresteret og indsat i koncentrationslejr for at forsøge at kuppe Ribbentrop. Hele AA støttede derefter ikke Bests politik uforbeholdent i forhold til DNSAP, hvilket kom frem i foråret 1944, da Best var i gang med politisk at skandalisere Frits Clausen for at komme helt af med ham (John T. Lauridsen: En storm i et meget lille glas vand. "Problemet" Frits Clausen og Werner Bests eliminering af DNSAP 1943-44, *Historie* 2003:2).

- e) Værnemagts Krav.
Værnemagten stillede allerede i de første Maaneder af min Embedstid Krav til den danske Regering, som jeg ikke var indforstaaet med, f.eks. om Udlevering af Vaaben og Materiel fra Resterne af den danske Hær. Jeg anmodede Udenrigsministeriet om at protestere overfor Overkommandoen for Værnemagten, hvilket ogsaa skete. Resultatet var et Kompromis, hvori Værnemagts Krav nedsattes.²³
- f) Krigs-Retshaandhævelsen.
Værnemagten ønskede, at alle Angreb fra Civilisters Side overfor tyske Besættelsesinteresser skulde straffes ved dens Felt-Domstole. Jeg stillede mig paa det Standpunkt, at en Hær, der var indsat i Krigsøjemed, ganske vist havde Ret til selv at paadømme saadanne Angreb, men at det i Danmark var politisk ønskeligt, at disse Tilfælde blev overladt til dansk Domsmyndighed. Det tyske Udenrigsministerium understøttede mit Standpunkt. Resultatet var et Kompromis, ifølge hvilket de alvorlige Tilfælde skulde paadømmes ved Felt-Retterne, men de lettere ved de danske Domstole. Da der – vistnok i Juni – 1943 for første Gang var blevet dømt en Sabotør til Døden ved en Felt-Domstol – foranledigede jeg – med denne Begrundelse, at Fuldbyrdelsen vilde belaste mit Samarbejde med den danske Regering paa uønsket Maade, at den Øverstbefalende for Værnemagten lod Manden benaade.²⁴
- g) Jødespørgsmaalet.
I Foraaret 1943 forespurgte Understatssekretær Luther 2 Gange hos mig, om der ikke overfor den danske Regering kunde foretages Skridt til “Løsning af Jødespørgsmaalet.” Dette har jeg i 2 Rapporter taget Afstand fra.²⁵ Ved mundtlige Drøftelser fastslog jeg, at det tyske Udenrigsministe-

²³ Best anmodede ikke AA om at protestere, han blandede sig alene, fordi han ønskede at overtage forhandlingerne med den danske regering, idet han betragtede sagen som politisk og ikke militær. Det var en af hans første kompetencekonflikter med den værnemagtsøverstbefalende (WBK, 1, nr. 172, 177).

²⁴ Modstandsmanden Hans Pedersen blev som den første dødsdømt 12.4.1943 og efterfølgende benådet (WBK, 3, nr. 27 og nr. 85, s. 114f.).

²⁵ Best frarådede 13.1. og 24.4.1943 en jødeaktion (WBK, 2, nr. 76 og 375). På sidstnævnte tidspunkt havde Luther været helt ude af billedet i mange uger.

riums politiske Afdeling (Woermann, von Grundherr) og Statssekretær Weizsäcker delte min Opfattelse. Efter at Luther var traadt tilbage, blev dette Spørgsmaal ikke mere berørt.²⁶

h) Sabotagen.

I mine Rapporter til Udenrigsministeriet vedrørende Sabotagen i Danmark indtog jeg det Standpunkt, at Sabotørerne ikke tilstræbte den anrettede Skades "primære Effekt," (der gennemgaaende var ubetydelig for den tyske Krigsførelse) men derimod den (for dem politisk vigtige) "sekundære Effekt," nemlig at provokere til tyske Modforholdsregler.²⁷ Jeg saa nemlig i den 1943 paabegyndte Sabotagekamp først og fremmest Modstanderens Hensigt i, at man vilde sprænge min resultatrige Politik m.H.t. et fredeligt Samarbejde med Danmark i Luften, Det tyske Udenrigsministerium delte mit Standpunkt. Derfor blev Hitler af Udenrigsministeriet overhovedet ikke underrettet om Sabotagen i Danmark.²⁸

3) Min Politiks Ophør.

Hvis man ved en Politik forstaar den resultatrige Virkeliggørelse af bestemte Principper, hørte min Politik i Danmark op den 29.8.1943. Den militære Undtagelsestilstand af 29.8.1943 var ensbetydende med, at den dansk/engelske Terrororganisation hjulpet af den tyske Værnemagt og af Hitler havde sprængt min Politik, der samtidig var den tyske Udenrigsministeriums Politik i Luften. Efter dette Tidspunkt var det kun muligt for mig, idet jeg holdt ubøjeligt fast ved mine politiske Principper, at kæmpe imod talrige Enkeltforholdsregler, for i hvert enkelt Tilfælde at forebygge endnu værre Ting. Den 29.8.1943 havde nemlig gjort det klart for alle interesserede tyske Organer, at jeg og det tyske Udenrigsministerium var langt svagere, end man hidtil havde antaget.

Jeg selv ønskede i Slutningen af August 1943, da jeg erkendte Standsningen af min selvstændige Politik, at Træde tilbage fra min Post. Ribbentrop bad mig imidlertid om at blive for at "forebygge endnu værre Ting," – og med den

²⁶ Spørgsmålet blev fortsat drøftet efter Luthers afgang 10.2.1943.

²⁷ Det var et synspunkt, som Best fremsatte i foråret 1943.

²⁸ Hitler blev ikke underrettet, men det blev AA, som det fremgår af de delvis bevarede specifikke indberetninger derom strækkende sig til 18. juni 1943 (WBK, 3, nr. 126).

rigtige Begrundelse, at der – hvis jeg ikke gik af²⁹ – enten vilde blive indsat en Militærforvaltning eller en Rigskommisær i Danmark, hvilket ikke blot vilde betyde en Skærpelse af Situationen, men ogsaa en principiel Desavouering af den tyske Udenrigspolitik, der ønskede at behandle Danmark som selvstændig Stat.³⁰ Paa Baggrund heraf bestemte jeg mig til at blive paa min Post.³¹

III. Min Forbindelse med Udenrigsministeriet.

1) Rigsudenrigsminister von Ribbentrop.

Under hele min Embedstid i Danmark har jeg kun haft 4 Samtaler med Ribbentrop:³²

- I Slutningen af August 1943 i Anledning af Sabotagen (Hitlers Befalinger: Ultimatum og Undtagelsestilstand)
- I Slutningen af December 1943 i Anledning af Konferencen hos Hitler, den 30.12.43 (Hitlers Ordre til Modterror).
- I Begyndelsen af Juli 1944 i Anledning af den københavnske Generalstrejke (Hitlers skarpe Kritik af mig).
- I Slutningen af September 1944 i Anledning af Opløsningen af det danske Politi (Hitlers Ordre til at sætte mig ud af Spillet).

I hvert enkelt af disse Tilfælde var det bestemte Forholdsregler fra Hitlers Side, der dannede Hovedsamtaleemnet mellem Ribbentrop og mig, saaledes at Ribbentrop ikke interesserede sig for andre Ting, heller ikke for det principielle.

2) Samtaler i Udenrigsministeriet.

Med visse Mellemrum – undertiden ogsaa i en eller anden aktuel Anledning – tog jeg til Berlin for at drøfte Enkeltspørgsmaal vedrørende min Virksomhed med Statssekretæren,

²⁹ Således i teksten, men “ikke” skal slettes.

³⁰ Denne begrundelse er ikke benyttet i nogen af de kendte samtidige tyske akter, og er givetvis Bests egen senere opfindelse. Han benytter den igen i en senere selvkonstrueret sammenhæng nedenfor.

³¹ Der er ikke lokaliseret noget telegram fra Best i disse dage, hvori han “kræver” eller ønsker at træde tilbage, og heller ikke lokaliseret noget svar på et sådant ønske fra Ribbentrop. Tværtimod tegner det samtidige materiale billedet af en Best, der hurtigt tilpassede sig den ændrede situation. Helt udelades det, at han selv havde et ønske om at få en rigskommisærs beføjelser i Danmark i august 1943. Se WBK, 3, nr. 242.

³² Det er korrekt, se WBK, 10, tillæg 16.

Afdelingslederne og Referenterne i Udenrigsministeriet.³³ Herunder drøftedes naturligvis ogsaa altid den principielle politiske Linie. Jeg konstaterede, at alle Embedsmænd indenfor Udenrigsministeriet – efter at Understatssekretær Luther var traadt tilbage – delte min Opfattelse fuldt og helt vedrørende den Politik, der burde føres overfor Danmark, og understøttede mig saa godt de kunde.³⁴ Men Resultatet blev meget ofte ødelagt af den meget svage Position, som Ribbentrop og Udenrigsministeriet indtog overfor deres Modspillere, specielt Overkommandoen for Værnemagten og Himmler.³⁵

3) Korrespondancen med Udenrigsministeriet.

Min Korrespondance med Udenrigsministeriet kan kun forstaas rigtigt, naar man kender de mellem Parterne gældende stiltiende Forudsætninger.³⁶ Baade Udenrigsministeriets Direktiver og Meddelelser til mig og mine Rapporter til Udenrigsministeriet var kun ment, som de var formuleret, naar de udelukkende var bestemt for Modtageren. Hvis der i en Skrivelse stod, at den i Kopi var tilstillet et andet Kontor, saa vidste man, at den var formuleret for dette andet Kontor, – og paa samme Maade, hvis man ønskede, at Indholdet skulde videresendes til et andet Kontor. Denne Videre sendelse blev undertiden ikke udtrykkelig omtalt, men blev stiltiende forudsat. Saaledes var jeg vidende om, at mine Telegrammer vedrørende særlige Hændelser i Danmark i Ordlyd blev forelagt Hitler, og jeg formulerede dem i Overensstemmelse med de Formaal, som jeg netop vilde forfølge hos Hitler. Jeg kan huske to typiske Eksempler:

³³ Se om Bests rejser til Berlin WBK, 10, tillæg 16.

³⁴ Det lyder smukt, men Best var ikke tilfreds med den støtte, han fik fra bl.a. legationsråd Horst Wagner, som var en central embedsmand for politikudøvelsen i Danmark efter Weizsäckers afgang foråret 1943 (WBK, 5, nr. 93).

³⁵ Der var ikke tale om, at Ribbentrop og Udenrigsministeriet "indtog" en svag position, reelt var ministeriet i en vedvarende svækkelse i forhold til både værnemagten og SS, der begge i kraft af krigens udvikling fik større indflydelse, og det havde intet specifikt med Danmark at gøre.

³⁶ Her prøver Best at pådutte læseren en bestemt læsevejledning til sine talrige telegrammer, der tjener det formål at unddrage ham ansvaret for indholdet. Werner von Grundherr kom som tidligere nævnt med en lignende "vejledning" i læsningen af Bests telegrammer i et forhør (WBK, 1, s. 44f.).

- a) Da jeg ikke kunde hindre Jødeaktionen den 1.-2.10.1943, vilde jeg i alt Fald benytte den for ved Hjælp af den at sætte mit Krav om, at de internerede danske Soldater skulde frigives, igennem. Jeg vidste, at mit Telegram af 1.10.1943 vilde blive forelagt Hitler i Ordlyd. Derfor maatte dette Telegram ikke indeholde nogen som helst Kritik af Jødeaktionen, hvis ikke Resultatet af mit Krav skulde blive truet.³⁷
- b) I April 1944 hørte jeg, at Hitler var meget ophidset over visse Terrorhandlinger i Danmark, som var blevet meddelt ham, og at han planlagde nye Forholdsregler. Som saadanne kunde jeg kun tænke mig Nedskydning af Gidsler i stor Stil, hvilket jeg ubetinget vilde forhindre. Derfor sammenfattede jeg i mit Telegram af 24.4.1944 en Række Forholdsregler, som netop i de Dage var blevet truffet af forskellige tyske Organer, til "et ordentligt Pulver," og rapporterede dem som "foranlediget af mig," skønt jeg selv kunde have foranlediget Oprettelsen af "det tyske Politis Feld-Ret." Udenrigsministeriet forstod Telegrammet rigtigt, forelagde det for Hitler og opnaaede derved, at han ikke beordrede nogle nye Forholdsregler.³⁸

Naar jeg fra Udenrigsministeriet lejlighedsvis modtog Irettesættelser eller Skrivelser i skarp Form, saa tog jeg heller ikke disse alvorligt, idet jeg vidste, at der i dem kunde blive videresendt til mig, hvad der var kommet fra "Førerens Hovedkvarter."³⁹ Enighed mellem Udenrigsministeriet og mig vedrørende vor politiske Linie blev ikke berørt heraf.

B. Enkeltbegivenheder.

I. Den militære Undtagelsestilstand af 29.8.1943.

1. Forhistorie.

a) Anledningen.

³⁷ Hermed prøver Best at forklare sit telegrams udformning. Når han ikke kom med kritik, var det fordi han ønskede jødeaktionen gennemført, da det ville fjerne et stort problem for ham i forhold til både samarbejdet med den danske administration og til Himmler (Telegrammet er i WBK, 4, nr. 200). Se udførligere her i del II.

³⁸ Se herom detaljeret her i del III.

³⁹ Hermed forsøger Best at fremstille en harmoni mellem sig og AA, som der langtfra i alle tilfælde er belæg for.

I Begyndelsen af August 1943 befalede Generaloberst [Alfred] Jodl den Øverstbefalende for Værnemagten i Danmark, at han i daglige Rapporter skulde meddele alle Tildragelser i Danmark.⁴⁰ Den Øverstbefalende for Værnemagten rapporterede altsaa nu daglig hver eneste Sabotage, hver Strejke, hver Demonstration og hvert Sammenstød mellem Danskere og Medlemmer af den tyske Besættelse. Hans Rapporter beroede paa alle "Standortälteste" og var sagligt absolut rigtige. Men de fremkaldte det falske Indtryk, at Danmark stod i Flamme, medens Tildragelserne, som fordelte sig over hele Landet, i Virkeligheden ikke havde saa stor Betydning.⁴¹ – I samme Tidsrum bagatelliserede jeg i mine Rapporter til Udenrigsministeriet de samme Tildragelser og meddelte ingen Enkeltheder.

b) Jeg beordres til "Førerens Hovedkvarter."

Omkring den 25.8.1943 blev jeg af Ribbentrop beordret til Førerhovedkvarteret. Han meddelte mig i største Ophidselse, at Hitler var rasende over Tilstandene i Danmark, som han var blevet vidende om gennem de militære Rapporter. Han viste mig Telegrammer fra den Øverstbefalende for Værnemagten i Danmark, som var forsynet med tykke grønne Streger. Han gjorde mig heftige Bebrejdelser over, at jeg ikke havde aflagt de samme Meldinger til ham.⁴² – Jeg forklarede Ribbentrop min Opfattelse af Situationen i Danmark og erklærede, at jeg ogsaa ønskede at redegøre derfor overfor Hitler. – I to Dage anstrengte Ribbentrop sig for at skaffe mig Audiens hos Hitler. Saa meddelte han, at Hitler havde afslaaet at tage imod mig,

⁴⁰ Det var ikke i begyndelsen af august, men først fra 22. august, og skyldtes, at man i førerhovedkvarteret var blevet gjort opmærksom på situationen i Danmark, dvs. at ogsaa den værnemagtsøverstbefalende først begyndte at rapportere, da sabotager og strejker allerede var i fuld gang. Den værnemagtsøverstbefalende havde ikke nogen skyld for Bests politiks forlis, som for længst dokumenteret af Hans Kirchhoff: *Augustoprøret 1943*, 1979.

⁴¹ Best undervurderer her bevidst strejkernes politiske betydning for den danske regering. For ham selv gav det dem dermed ogsaa politisk betydning, det var ikke til at komme uden om, men han klamrede sig til, at de ingen betydning havde for den tyske kontrol over landet. Strejkerne fordelte sig ikke over hele landet, men var koncentreret på Fyn og i Jylland.

⁴² Denne bebrejdelse havde Best med sine forudgående forklaringer allerede taget brodden af.

og at han havde beordret visse Forholdsregler: et Ultimatum til den danske Regering og – i Tilfælde af, at dette blev afvist – den militære Undtagelsestilstand. – Jeg bad nu om at maatte blive kaldt tilbage, men med det under A, II, 3 omtalte Resultat.

c) Ultimatummet.

Den 28.8.1943 overrakte jeg den danske Regering det beordrede Ultimatum. Samtidig traf den Øverstbefalende for Værnemagten sine Forholdsregler til Undtagelsestilstanden. Den Øverstbefalende for Værnemagten og Overkommandoen for Værnemagten ansaa Opløsning og Internering af Resterne af den danske Hær for nødvendig for at hindre Forstyrrelse af deres Forholdsregler.

2. Gennemførelsen.

Efter at den danske Regering allerede den 28.8.1943 havde afvist Ultimatummet, erklærede den Øverstbefalende for Værnemagten den 29.8.1943 den militære Undtagelsestilstand for hele Landet. Han besad nu “den udøvende Magt,” d.v.s. at han udøvede alle – ogsaa de ikke-militære Funktioner paa det tyske Riges Vegne. Han “lavede” Politikken og krævede og bevirkede den danske Regerings Tilbagetrædelse. Jeg var sat ud af Spillet og havde kun en Iagttagers Opgaver.⁴³

Overfor den danske Befolkning udstedte den Øverstbefalende for Værnemagten nogle Forordninger og gav nogle lokale Forskrifter, f.eks. Spærre-Tider, Mødeforbud o.lign. Dybere kunde han ikke gribe ind i Landets indre Liv, saaledes at Administration og Erhvervsliv fungerede videre som før.

3. Afslutningen.

Den 6.10.1943 ophævede den Øverstbefalende for Værnemagten atter den militære Undtagelsestilstand. Han krævede imidlertid, at nogle af de Forordninger, han havde udstedt, fortsat skulde have Gyldighed. For ikke at forhale Ophævelsen af Undtagelsestilstanden lod jeg dette bekendtgøre, skønt jeg absolut ikke kunde gennemføre, at disse Forordninger

⁴³ Det var absolut ikke tilfældet. Ribbentrop beordrede efter Hitlers afgørelse 1.9.1943, at Best fortsat havde det politiske ansvar og fortsat skulle regulere forholdet til kongehuset, presse, radio og erhvervslivet (PKB, 4, nr. 4), og han forholdt sig heller ikke på anden vis blot som iagttager for at udtrykke det mildt.

blev anvendt, idet jeg manglede egnede Organer hertil, lokale Tjenestekontorer og udøvende Organer.⁴⁴

II. Jødeaktionen den 1.-2.10.1943.⁴⁵

1. Forhistorie.

I Begyndelsen af September 1943 blev der fra Ribbentrops Ministerbureau i Førerhovedkvarteret – altsaa ikke fra Udenrigsministeriet i Berlin – til min personlige Information meddelt mig, at man maatte regne med en tysk Politiaktion mod Jøderne i Danmark; det blev forbudt mig at tale med nogen om denne Meddelelse.

Jeg afsendte nu 2 Telegrammer til Udenrigsministeriet. I det ene fremførte jeg under Henvisning til tidligere Rapporter mine Betænkeligheder mod en saadan Aktion.⁴⁶ I det andet krævede jeg – for det Tilfælde, at Aktionen alligevel skulde finde Sted, – Opretholdelse af den militære Undtagelsestilstand til efter dens Gennemførelse.⁴⁷

Midt i September modtog jeg saa fra Udenrigsministeriet den (den fra Overkommandoen for Værnemagten stammende og af Generaloberst Jodl videresendte) Efterretning om, at Himmler havde modtaget Ordre til at deportere Jøderne fra Danmark, samt Bemyndigelse til at deportere de danske Soldater, og det tilføjes, at den militære Undtagelsestilstand skulde opretholdes, indtil disse to Forholdsregler var gennemført.⁴⁸ Dette meddelte jeg straks den Øverstbefalende for Værnemagten, som endnu ikke havde modtaget denne Efterretning, og som derpaa sendte det Telegram til Overkommandoen for Værnemagten, som begynder saaledes:

⁴⁴ Bests bekendtgørelse er trykt hos Niels Alkil (red.): *Besættelsestidens Fakta*, 2, 1945-46, s. 857). Af de fem forordninger, der fortsat var gældende, var forordningen af 4.9.1943 den vigtigste. Ifølge den var danske firmaer tvunget til at levere og yde arbejdskraft til den tyske værnemagt.

⁴⁵ Herom henvises generelt til kommentarerne i artiklens del II, hvis ikke særlige forhold gør sig gældende.

⁴⁶ Telegram nr. 1032, 8.9.1943.

⁴⁷ Best skrev flere telegrammer, som svar på beslutningen fremsendt 17.9.1943 om gennemførelse af jødeaktionen. Det første er ikke kendt, men af det andet af 18.9.1943 (PKB, 4, nr. 84) fremgår det, at det var mere tysk politi og ikke undtagelsestilstandens forlængelse, han plæderede for.

⁴⁸ Best modtog en kort meddelelse om beslutningen om aktionen fra AA 17.9.1943 (WBK, 4, nr. 77), mens Jodls telegram først er fra 22.9.1943 (WBK; 4, nr. 117).

“Efter Anmodning af Dr. Best....”⁴⁹ Jeg havde nemlig fortalt ham, at jeg havde skrevet, at Undtagelsestilstanden skulde opretholdes til efter Jødeaktionens Gennemførelse.

Saavidt jeg husker, har jeg i denne Sag ikke modtaget yderligere Meddelelse fra Udenrigsministeriet.⁵⁰ Direktiver har jeg overhovedet ikke modtaget i denne Sag, og jeg har heller ikke paa nogen Maade medvirket ved dens Gennemførelse.⁵¹ Jeg har kun rapporteret overfor Udenrigsministeriet, hvad jeg af det tyske Politi har erfaret om dets Forholdsregler.

Heraf følger, at det tyske Udenrigsministerium ikke har haft nogen Andel i Jødeaktionens Hidførelse og Gennemførelse.⁵² Aktionen er, efter hvad Alfred Jødl har udtalt for den internationale Domstol, blevet besluttet i en Konference mellem Hitler og Himmler. Himmler har straks udnyttet Efterretningen om “Kursændring” i Danmark til at gennemføre de 2 Aktioner, der interesserede ham: Deportation af Jøderne og Soldaterne, som jo ogsaa er blevet beordret samtidig. Begge Hensigter har jeg forpurret for ham.⁵³ Deportationen af Soldaterne, officielt ved den af mig bevirkede Frigivelse af Soldaterne, og Jødedeportationen praktisk ved det af mig foranledigede Forhaandsvarsel, der bevirkede, at 6.000 Jøder flygtede og kun 450 blev arresteret.

2) Gennemførelsen.

Til Gennemførelsen af Jødeaktionen sendte Himmler en særlig Kommitteret [Rolf] Günther til Danmark, der ledede alle Forholdsregler fra det tyske Politis Side. Jeg lod mig holde ajour med disse Forholdsregler og fik ogsaa paa den Maade det definitive Tidspunkt at vide. Saa snart jeg havde faaet dette at vide, aftalte jeg med min Søfartseksport Georg Ferdinand Duckwitz, der havde nær Tilknytning til de ledende

⁴⁹ Telegram 20.9.1943 (WBK, 4, nr. 92).

⁵⁰ Jo, det var tilfældet. Se WBK, 4, nr. 77 og artiklens del II.

⁵¹ Med telegram nr. 1094 18.9.1843 kom Best efter ønske fra AA (!) med praktiske oplysninger om og forslag til, hvordan deporteringen af de danske jøder kunne finde sted. Desuden ønskede han tilstrækkeligt med tysk politi til aktionens gennemførelse (WBK, 4, nr. 84).

⁵² Jo, det var tilfældet. Se del II.

⁵³ Det er ikke tilfældet. Der var flere om at forpurre begge dele, og hvad angår at undgå deportationen af danske soldater spillede den værnemagtsøverstbefalende en mindste lige så stor rolle som Best, og de fik hjælp af bl.a. Gottlob Berger (se WBK, 4, nr. 117).

Politikere indenfor det danske Socialdemokrati, at han skulde meddele disse Tidspunktet til Advarsel for Jøderne. Dette skete med det Resultat, der er omtalt i Slutningen af B, II, 1.

Skulde jeg ved mit Krav om Undtagelsestilstand have fremskyndet Tidspunktet for Jødeaktionen, saa var selv dette et Held for Jøderne, idet det tyske Politi senere lettere kunde have forhindret en Masseflugt end 2 Uger efter dets Ankomst.⁵⁴

3. Anstrengelser til Fordel for de deporterede Jøder.

Til Fordel for de ca. 450 deporterede Jøder har det tyske Udenrigsministerium efter Anmodning fra mig arbejdet for:

- a) at de deporterede kunde blive i Theresienstadt,
 - b) at de deporterede kunde besøges af en Embedsmand fra det danske Udenrigsministerium, og
 - c) at en Del af de deporterede skulde have Lov til at vende tilbage til Danmark.
- a) og b) gav Resultat, c) ikke.⁵⁵

III. Kollektivbøder.

1. Motivet.

Den første Kollektivbod i Danmark blev krævet i Slutningen af August 1943 efter direkte Ordre fra Hitler paa Grund af et Angreb paa en tysk Officer i Odense; efter at det omtalte Ultimatum var blevet afvist den 28.8.1943, og Undtagelsestilstand var blevet erklæret den 29.8.1943, lod man dog Sagen ligge.⁵⁶

Da der efter Ophævelsen af Undtagelsestilstanden gentagne Gange blev dræbt eller saaret tyske Menige og Officerer i København krævede den Øverstbefalende for Værnemagten "følelige Forholdsregler," som han kunde rapportere overfor Overkommandoen for Værnemagten som tyske Reaktioner paa Terrorhandlingerne. Finansielle Forholdsregler forekom mig mildere end Forholdsregler mod Mennesker. Og da

⁵⁴ Sådan tænkte Best ikke i september 1943. Da bad han tværtimod AA om få tilstrækkeligt med politifolk til at kunne gennemføre jødeaktionen (Best til AA med telegram nr. 1094, WBK, 4, nr. 84).

⁵⁵ Enkelte kom hjem.

⁵⁶ Se WBK, 3, nr. 263 og 276, John T. Lauridsen og Joachim Lund (udg.): *Samarbejdets Mand. Minister Gunnar Larsen. Dagbog 1941-1943*, 3, 2015, s. 303.

Hitler selv i et saadant Tilfælde havde beordret en Pengebod, saa haabede jeg ved Anvendelsen af samme Metode at afholde ham fra andre Repressalier.

2. Kravet.

Jeg har derfor – saavidt jeg husker – i 5 Tilfælde efter Attentater paa Medlemmer af den tyske Værnemagt i København af den danske Regering krævet, at Staden København i hvert enkelt Tilfælde skulde betale en Bod paa en Million Kroner. Herunder har jeg meget tydeligt ladet Repræsentanten for Regeringen, Direktør Svenningsen, forstaa, at det drejede sig om at forhindre andre Repressalier, samt at jeg absolut ikke havde i Sinde at hæve de nævnte Summer.

Det tyske Udenrigsministerium har jeg ikke spurgt til Raads vedrørende disse Forholdsregler, men hver Gang kun kort rapporteret dem som fuldbyrdede. At jeg blev forstaaet rigtigt, beviser den Kendsgerning, at Udenrigsministeriet aldrig spurgte, hvor Pengene blev af.

3. Pengene blev ikke hævet.

Bødesummerne blev indbetalt paa en særlig Konto i den danske Nationalbank; (om dette virkelig skete, ved Staden København eller ved Regeringen, har jeg ikke undersøgt). Der blev de staaende uden at blive rørt, indtil de den 5.5.1945 atter blev overtaget af den danske Stat.

IV. Modterror.

1. Forhistorie.

I Begyndelsen af December 1943 medbragte den Højere SS- og Politifører [Günther] Pancke fra en Drøftelse med Himmler Ordre til, at der skulde øves Modterror i Danmark.⁵⁷ I en Samtale mellem Pancke, Chefen for Sikkerhedspolitiet Dr. [Rudolf] Mildner og mig blev det imidlertid aftalt, at vi i Fællesskab skulde faa arrangeret en Drøftelse med Himmler og Ribbentrop om dette Spørgsmaal, og at vi vilde foreslaa, at man til at begynde med anvendte Krigs-Retshaandhævelsen overfor Terroristerne. Inden denne Drøftelse naaede at blive arrangeret, modtog den Højere SS- og Politifører Pancke, den Øverstbefalende for Værnemagten von Hanneken og

⁵⁷ Se herom WBK, 4, nr. 14.

jeg Ordre til at indfinde os til en Drøftelse med Hitler den 30.12.1943 i Førerhovedkvarteret.⁵⁸

Under denne Drøftelse gav Hitler – mod min og Panckes Protest – Ordre til at øve Modterror i Danmark i Forholdet 1:5.⁵⁹

Det tyske Udenrigsminister var ikke repræsenteret i dette Møde hos Hitler, medens Overkommandoen for Værnemagten repræsenteredes af [Wilhelm] Keitel og Jodl og Politiet af Himmler og [Ernst] Kaltenbrunner. Ribbentrop var syg. Jeg opsøgte ham umiddelbart efter Mødet og bad ham prøve paa at faa Hitler til at annullere denne Ordre. Han lovede mig at gøre sit bedste, men udtalte sin Tvivl om, hvorvidt han i et saadant Spørgsmaal vilde kunne gøre sig gældende mod Himmlers Indflydelse.⁶⁰

Det tyske Udenrigsministerium havde saaledes ikke det mindste at gøre med, at Ordren til Modterror kom i Stand.

2. Gennemførelsen.

Jeg selv havde hverken af Hitler eller af Udenrigsministeriet faaet nogen Ordre til paa nogen som helst Maade at medvirke ved Gennemførelsen af Modterroren; dette paahvilede udelukkende Politiet, som modtog specificerede Ordre fra Himmler og Kaltenbrunner.

Jeg kunde imidlertid ikke være ligegyldig overfor Foreteelser, hvis Følger for den politiske Situation i Danmark kunde blive uoverskuelige. Jeg ansaa mig for forpligtet til i hvert Fald at hindre, at der ved Udpegningen af Modterror-Objekter blev fremkaldt direkte Katastrofer. Derfor bad jeg den nye Chef for Sikkerhedspolitiet [Otto] Bovensiepen om ikke at angribe nogen Personer – f.eks. kendte Politikere o.s.v. – eller Objekter – som f.eks. offentlige Forsyningsværker, nationale Mindesmærker o.s.v., – idet et Angreb paa disse kunde fremkalde Uroligheder, Generalstrejker o.l.; jeg erklærede mig villig til i hvert enkelt Tilfælde at fortælle ham, om et Objekt efter min Mening hørte til en af disse farlige Kategorier. Bovensiepen var enig med mig heri og gav mig nogle Maaneder igennem gentagne Gange Lejlighed til at

⁵⁸ WBK, 4, Nr. 66 og 69.

⁵⁹ Se generelt kommentarerne i del III.

⁶⁰ Herom er der ikke samtidige vidnesbyrd.

udtale mine politiske Betæneligheder vedrørende hans Valg af Modterror-Objekter, men derefter indstillede han disse Drøftelser med mig.⁶¹

Overfor Udenrigsministeriet har jeg ikke rapporteret denne negative Indflydelse paa Valget af Modterror-Objekter.

Ved hvilke Personers Hjælp Chefen for Sikkerhedspolitiet gennemførte Modterroren, har jeg kun ganske overfladisk faaet Kendskab til. Jeg vidste, at han havde et Kommando fra Skorzeny-Truppen til sin Disposition, og jeg har lært dets Leder at kende, men hvor stærkt Kommandoen var, og hvilke Personer man iøvrigt benyttede sig af, vidste jeg ikke.⁶²

Overfor Udenrigsministeriet har jeg ikke rapporteret om den tekniske Gennemførelse af Modterroren.

3. Forsøg paa at fjerne Modterroren.

Enkelte Modterror-Tilfælde rapporterede jeg imidlertid overfor Udenrigsministeriet, dels for at opnaa en klar Afgrænsning med Hensyn til Terror-Handlingerne, og dels i Tilfælde, hvor jeg ved Hjælp af dem kunde demonstrere Modterrørens U hensigtsmæssighed. Med de mest forskelligartede Argumenter har jeg stadig paany bedt Udenrigsministeriet arbejde for at faa annulleret Modterror-Ordren. Under alle Drøftelser forsikrede man mig, at man var villig hertil.⁶³ At der intet kunde opnaas, forstod jeg imidlertid, da jeg oplevede Hitlers Opførsel overfor mig den 6.7.1944 (se E, VI, 5 l).

4. Udenrigsministeriet og Modterroren.

Sammenfattende kan der m.H.t. Udenrigsministeriets Andel i Modterroren siges følgende:

- a) Udenrigsministeriet har aldrig givet mig nogen Direktiver vedrørende Modterror.
- b) Udenrigsministeriet var fuldstændig uden Andel i, at Modterror-Ordren kom i Stand og i Modterrørens Gen-

⁶¹ Dette skete efter generalstrejken i København sommeren 1944 (jfr. Henrik Lundtofte: *Gestapo! Tysk politi og terror i Danmark 1940-45*, 2003, s. 166).

⁶² Det er et spørgsmål, om ikke Best vidste betydeligt mere om både kommandoen og personkredsen, end han her vil være ved. Kontakten med Bovensiepen var næsten daglig, enkelte gange kom Otto Skorzeny til København, ligesom Best nogle gange havde møde med Otto Schwerdt, leder af Petergruppen. Der var ikke tale om høflighedsvisitter, som det fremgår af Bests kalenderoptegnelser.

⁶³ Samtidige skriftlige vidnesbyrd derom foreligger ikke.

nemførelse, og det var næsten fuldstændig uden Informationer om Sagen.

- c) Udenrigsministeriet modtog fra mig kun Underretning om de faktiske Forhold vedrørende enkelte Modterror-Tilfælde samt om Argumenter mod selve Modterroren.⁶⁴
- d) Udenrigsministeriet har forgæves prøvet at faa fjernet Modterroren.⁶⁵

V. Min Forordningsret.

Under Mødet hos Hitler den 30.12.1943 var der bl.a. Tale om Forskellen mellem min og Rigskommissærernes Stilling. Jeg forklarede Forskellighederne i Detailler, saaledes som det er fremstillet her under A, I, 3. Medens Hitler i Tavshed forbigik Punkterne a) og b), erklærede han til c), at jeg skulde faa Forordningsretten.

Dette meddelte jeg Udenrigsministeriet og gav Forslag til en Formulering af "Fører-Dekretet." I Løbet af Januar 1944 modtog jeg saa "Førerdekretet" med en Ordlyd, der, saavidt jeg husker, var noget ændret i Forhold til mit Forslag. Jeg antager, at Udenrigsministeriet under Henvisning til den af mig meddelte Hitler-Ordre har forelagt mit Forslag eller et ændret Forslag for Hitler til Stadfæstelse.⁶⁶

Jeg saa i Forordningsretten en lille, mere prestige-mæssig end praktisk Styrkelse af min Stilling i Forhold til Værnemagten og Politiet. Jeg har kun gjort Brug af Forordningsretten med intern Retsvirkning overfor de tyske Organer. Overfor den danske Offentlighed er ingen af mine Forordninger blevet bekendtgjort som forpligtende for danske Statsborgere. Forsaavidt de tyske Besættelses-Organers Praksis i Henhold til disse Forordninger berørte danske Interesser, er deres Indhold udelukkende blevet bekendtgjort som Information, paa samme Maade, som hvis der var kommet et nyt Tjeneste-Direktiv fra Berlin. Min "Forordningstidende" blev derfor heller ikke udgivet offentligt, men

⁶⁴ Der er ikke lokaliseret samtidige skriftlige argumenter fra Best til AA mod modterroren efter 30.11.1943.

⁶⁵ Der er ikke lokaliseret samtidige skriftlige vidnesbyrd herom.

⁶⁶ WBK, 4, nr. 161.

kun tilstillet de tyske Tjenestesteder.⁶⁷ – Jeg har saaledes aldrig optraadt som “Lovgiver” for danske Statsborgere.

VI. “Det tyske Politis Felt-Ret.”

1. Dens Oprettelse.

a) Mit Motiv.

Jeg har, efter at min oprindelige Politik var strandet (se A, II!), altid – ogsaa den 30.12.1943 overfor Hitler – forfægtet det Standpunkt, at Krigs-Retsshaandhævelsen var det eneste juridisk uangribelige Middel til Afværgelse af Civilisters Angreb paa Besættelsesmagten. Det var mit Ønske, at alle arresterede og overbeviste Terrorister uden Undtagelse og saa hurtigt som muligt skulde stilles for Felt-Retterne; herigennem mente jeg ogsaa snarest at kunne gøre Indtryk paa Terror-Organisationen.

Men det syntes kun umuligt at gennemvinge dette upaaklagelige Afværgemiddel lige overfor Hitlers tvivlsomme Surrogatmidler, hvis Krigsmyndighederne var denne Opgave voksen. Men det var ikke Tilfældet i Danmark. Felt-Retterne hos de Værnemagtsafdelinger, der var undergivet den Øverstkommanderende for Værnemagten, var i den Grad optaget af egne Straffesager mod Medlemmer af Værnemagten, at de kun i ringe Omfang kunde indlede Retsforfølgelse mod Terrorister og kun gennemføre den langsommeligt. Derfor kunde man ikke imponere Hitler med dette Instrument og heller ikke foranledige ham til at foretrække Retshaandhævelsen fremfor andre Metoder til Bekæmpelse af Terror.

Under min Søgen efter en Udvej stødte jeg paa “SS- og Politiretten Danmark.” Dette var en fuldstændig militær Felt-Ret for “Waffen-SS” med fuldt uddannede Jurister, der tillige var Officerer i Waffen-SS, som Dommere og med Procedure i Overensstemmelse med Loven om Krigs-Strafferetsproceduren. Denne Domstol havde meget lidt at gøre med Strafferetsprocedurer mod Medlemmer af Politiet og mod Frivillige i Waffen-SS og kunde overtage

⁶⁷ Det skete i *Verordnungsblatt des Reichsbevollmächtigten in Dänemark*, men de sidste forordninger fra efteråret 1944 og foråret 1945 kom ikke med, men er alene omtalt i *Politische Informationen* (for august og september 1944 og januar, februar og april 1945).

talrige Procedurer mod Terrorister. Dette agtede jeg at faa indført efter Hitlers Ordre om Modterror, idet jeg saa – som Argument mod Modterroren – vilde paaberaabe mig denne Mulighed for Bekæmpelse af Terroren.

b) Min Forordning af 24(?) .4.1944.

Til Hinder herfor var en eller anden militær-retlig Bestemmelse, ifølge hvilken Angreb mod Besættelsesmagten kun kunde paadømmes ved Felt-Retterne, der var underlagt den Øverstkommanderende for Værnemagten. Denne Bestemmelse maatte ændres. Herom blev der indledt Forhandlinger, i hvilke deltog Overkommandoen for Værnemagten, Udenrigsministeriet og “Hauptamt SS-Gericht.” Disse Forhandlinger strakte sig over nogle Maaneder og stod i April 1944 foran deres Afslutning. Da indtraadte den Situation, som jeg har skildret under A, III, 3 b). For hurtigt at gøre noget og for ved Rapportering af talrige Forholdsregler at komme nye Ordre fra Hitler i Forkøbet blev jeg straks enig med den Øverstkommanderende for Værnemagten og den Højere SS- og Politifører om, at jeg straks ved egen Forordning skulde indføre den Ordning, som der i og for sig allerede var Enighed om.⁶⁸ Derefter udstedte jeg min Forordning af 24(?) .4.1944 og meddelte Udenrigsministeriet denne fuldbyrdede Kendsgerning i mit Telegram af 24.4.1944.⁶⁹

Faktisk er der ved min Forordning ikke sket andet, end om der ved en Værnemagtsenhed var blevet oprettet en ny Felt-Ret af Overkommandoen for Værnemagten. Dette vilde være sket ved en simpel Ordre; her var den retlige Forordnings Form nødvendig, fordi den omtalte militær-retlige Bestemmelse skulde ophæves. Det var ikke nødvendigt at offentliggøre denne Forholdsregel, ligesom Oprettelsen af nye Felt-Retter aldrig blev offentliggjort.

Enhver Felt-Ret skal have sin egen Betegnelse, f.eks. “Felt-Ret for den 100. Division.” Da der ikke var stationeret nogen Enhed af Waffen-SS her i Danmark, som Felt-Retten kunde opkaldes efter, men da Politiet regnedes for

⁶⁸ Der var ikke opnået enighed derom med de højere instanser uden for Danmark, som det også senere viste sig.

⁶⁹ WBK, 6, nr. 98.

en Hærafdeling, der var indsat i Krigen, blev Domstolen betegnet som "det tyske Politis Felt-Ret."

Det tyske Udenrigsministerium har ikke haft noget at gøre med Udstedelsen af min Forordning af 24(?) .4.1944, men har først bagefter faaet Kendskab til den.⁷⁰

2) Retspraksis.

"Det tyske Politis Felt-Ret" arbejdede ligesom enhver anden Krigsret. Det modtog Materialet til en konkret Procedure fra Politiet. En Dommer prøvede i en Forundersøgelse, om de fastslaaede Kendsgerninger var tilstrækkelige til en Procedure. Hvis dette var Tilfældet, saa blev det forelagt Domstolens øverste Myndighed – det drejede sig her om Pancke som General for Waffen-SS og som Øverstbefalende for alle Medlemmer af Waffen-SS paa dansk Omraade – et Aktionsdekret til Underskrift, i hvilket der var angivet Bisiddere, offentlig Anklager og beskikket Forsvarer. Hvis han underskrev, kunde Domsforhandling straks finde Sted. Denne varede i Almindelighed een Dag, Saavidt jeg husker, er *alle* Domfældelser sket paa Grundlag af de anklagedes egne Tilstaaelser. (Dette laa antagelig i, at Politiet blandt de Hundreder af Tilfælde førte de klareste og i bevismæssig Henseende enkleste frem for Retten *først*). Den afsagte Dom blev forelagt Rettens øverste Myndighed til Stadfæstelse. Hvis han stadfæstede den, gik Sagen – hvis der forelaa Benaadningsansøgning –, ledsaget af en Udtalelse af Rettens øverste Myndighed, videre til Benaadningsinstansen.

3) Benaadningens Afgørelse.

Benaadningens Afgørelse havde jeg forbeholdt mig selv i min Forordning af 24(?) .4.1944. Følgende Motiv var afgørende herfor: Uden dette Forbehold vilde Himmler have været Benaadningsinstansen. Men jeg havde af den Højere SS- og Politifører og af Dommerne faaet at vide, at Himmlers Benaadningsafgørelser altid lod vente paa sig i mange Uger og derefter som Regel blev afvist. Det forekom mig utaaleligt at lade Folk henrette efter at have ladet dem vente i ugevis. Desuden haabede jeg jo, at Terrororganisationen dog maaske kunde bringes til Fornuft ved Domsafsigelserne; dette maatte

⁷⁰ AA var absolut ikke tilfreds med Bests selvrådige handlemaade i denne sag (WBK, 6. nr. 59 og der anf. videre henvisninger).

der saa tages Hensyn til ved et øget Antal Benaadninger; (Retten maatte jo nemlig i sin Domsafsigselse ikke tage Hensyn til den politiske Situation!).

Naar Benaadning ikke fandt Sted, skete Fuldbyrnelsen af Dødsdommene indenfor den kortest mulige Frist, som Regel Andendagen efter Domsafsigselsen og senest – saavidt jeg husker kun i eet Tilfælde – Sjettedagen.

4. Forholdet til Felt-Retterne hos de andre Afdelinger af Værnemagten.

Hærens, Marinens og Luftvaabnets Felt-Retter var ved min Forordning af 24.(?).4.1944 ikke udelukkede fra at paadømme Terror-Tilfælde; de havde denne Kompetence Side om Side med “Det tyske Politis Felt-Ret.”

Ensartetheden i de definitive Afgørelser, nemlig i Benaadningsafgørelserne, mellem den Øverstbefalende for Værnemagten og mig var muliggjort ved, at den Øverstkommanderende for Værnemagten allerede i Sommeren 1943 havde lovet mig, at han ved enhver Dødsdom, der af hans Domstole blev afsagt over en Dansker, vilde give mig Lejlighed til at tage Stilling til Benaadningsspørgsmaalet ud fra mine politiske Synspunkter. Han var ikke forpligtet af det Standpunkt, jeg indtog, men han kunde udnytte og tage Hensyn til det og dets Begrundelse i sin egen Afgørelse om Benaadning.

- 5) Ophør og Genoptagelse af Domsafsigselserne.

“Det tyske Politis Felt-Ret” var i første Omgang kun i Virksomhed i 2 Maaneder. Den blev bragt til Ophør paa følgende Maade:

Fra 30.6. til 3.7.1944 fandt der i København paa Grund af politimæssige Forholdsregler (Udgangsforbud fra Kl. 20) en politisk Generalstrejke Sted. Det lykkedes mig at gøre en Ende paa Strejken ved at formaa prominente danske Politikere til at tale til Befolkningen i Radioen.⁷¹ Den 6.7.1944 maatte jeg melde mig hos Hitler paa Obersalzberg ved Berchtesgaden. I Ribbentrops Nærværelse skældte han mig ubehersket ud paa Grund af min “Svaghed” og mine “Fejl” og erklærede, at Generalstrejken ikke vilde være kommet, hvis der var blevet øvet tilstrækkelig virkningsfuld Modterror, hvis Forholdet 1:5

⁷¹ Bests samtidige udlægninger af generalstrejken i København vil ikke blive behandlet her. Se WBK, 7, nr. 62 og 123.

ikke var tilstrækkeligt, saa maatte man tage 1:10! (Faktisk var vi endnu ikke naaet op paa Forholdet 1:1!)⁷² Saa rasede han paany mod enhver Domfældelse af Terrorister, hvilket kun skabte Martyrer, medens dette blev undgaaet ved Anvendelse af Modterror. (!) – Da jeg tilsidst spurgte, om jeg nu ogsaa kunde faa Lov at sige noget, brølede han: “Jeg vil ikke høre paa Dem!” og smed mig ud.

Nogle Dage senere indtraf den Ordre fra Hitler gennem hvilken enhver retslig Domfældelse af Terrorister blev forbudt indenfor alle besatte Omraader.⁷³ I den Anledning op hævede jeg min Forordning af 24(?) .4.1944.⁷⁴

I Slutningen af Januar 1945 fik jeg Kendskab til, at man fra Førerhovedkvarteret kunde vente Ordre til Repressalinedskydning af 20 danske Arrestanter, fordi der var blevet nedskudt en tysk Vagtpatrulje i København.⁷⁵ Jeg bad straks i et meget skarpt Telegram Udenrigsministeriet om at hindre denne Ordre og i Stedet for bevirke, at der igen kunde finde krigsretlig Domfældelse af Terrorister Sted. I dette Tilfælde satte Udenrigsministeriet sin Vilje igennem overfor Overkommandoen for Værnemagten. Nedskydningerne blev afvist, og Genoptagelsen af Retsforfølgelser tilladt.⁷⁶ Nu udstedte jeg saa en ny Forordning, der genoprettede Kompetencen for “Det tyske Politis Felt-Ret,” og Retten genoptog sin Virksomhed i nogle Uger.⁷⁷

⁷² Det er korrekt, så vidt det kan bedømmes.

⁷³ Hitlers ordre er fra 1.7.1944 (WBK, 7, nr. 3).

⁷⁴ Det fremgår ikke af Bests *Verordnungsblatt*.

⁷⁵ Hvordan Best fik kendskab til den ventede ordre fra førerhovedkvarteret, oplyser han ikke. Der har næppe været nogen, da tysk politi *straks* begyndte repressalierne. Men han havde brug for denne forklaring for at skjule, at hans reaktion kom *efter* repressalierne.

⁷⁶ Dette forløb husker Best forkert. Otte tyske soldater døde efter en skudveksling 23.2.1945, hvor de kom i krydsild mellem Gestapo/Hipo og modstandsfolk. Der blev *umiddelbart* forøvet tysk modterror ved drab på syv danskere som gengæld. Best formåede *efterfølgende* AA til hos Hitler at søge om genoptagelse af retsforfølgelsen af modstandsfolk i Danmark. Tilladelsen blev givet, som den forud var givet i Norge den 8.2.1945. Det førte over kort tid til henrettelse af et større antal modstandsfolk oveni, at modterroren fortsatte. Det var kort sagt ikke nogen “succes” for Best, antallet af dansk ofre steg tværtimod (WBK, 9, nr. 105, 108 og 111).

⁷⁷ Ordren er ikke lokaliseret, men det fremgår, at Best ikke fik benådningsretten for denne ret (WBK, 9, s. 330f. note 3).

VII. Opløsningen af det danske Politi den 19.9.1944.

1. Aktionen.

Den 19.9.1944 opløste den Højere SS- og Politifører i Henhold til en gennem Himmler modtaget Ordre fra Hitler det danske Politi og internerede ca. 2000 Politimænd, som blev sendt til Tyskland.

I Ordren fra Hitler havde det udtrykkelig været bestemt, at jeg ikke maatte underrettes om denne Aktion.⁷⁸

Udenrigsministeriet fik først Kendskab til denne Aktion gennem en telefonisk Meddelelse, som den 19.9.1944 blev afgivet af min Stedfortræder, Gesandt Dr. [Paul] Barandon, – idet jeg var fraværende fra København. (Dr. Barandon blev herefter af Politiet sigtet for Landsforræderi, fordi han i denne Telefonsamtale havde omtalt den “Statshemmelighed,” som jeg efter Hitlers Ordre ikke maatte underrettes om; han maatte derfor forlade sin Post i København!)⁷⁹

Efter denne Aktion begav jeg mig til Ribbentrop i Førerhovedkvarteret og bad om, at jeg maatte blive kaldt tilbage fra min Post; samtidig forlangte jeg at komme til at tale med Hitler. Ribbentrop forebragte mine Ønsker for Hitler og kom tilbage med den Besked, at Hitler afslog at tage imod mig, og at han befalede mig at vende tilbage til min Post.⁸⁰

2. Bestræbelser til Fordel for de internerede Politifolk.

Jeg prøvede nu paa med Udenrigsministeriets Hjælp at opnaa Hjemsendelse af de internerede Politifolk til Danmark.

Det var især Statssekretær Steengracht, der tog sig meget af denne Sag, og han arrangerede i Oktober 1944 en Drøftelse i Udenrigsministeriet, i hvilken deltog Kaltenbrunner, Pancke, jeg og flere andre. Selve Drøftelsen forløb positivt, idet Kaltenbrunner – som næsten altid – gav disse Tilsagn, men noget Resultat blev der til syvende og sidst ikke opnaet,

⁷⁸ Ordren er ikke kendt.

⁷⁹ Barandon havde i telefonen til AA udtalt sig kritisk om politiaktionen 19. september, hvilket efterfølgende førte til, at han måtte forlade sin post (WBK, 7, nr. 248 (kommentaren), 10, nr. 22 og 70).

⁸⁰ Der er ikke lokaliseret et samtidigt belæg for, at Best bad om at måtte træde tilbage. Det var Ribbentrop, der på mødet med Hitler foreslog, at Best trådte tilbage, såfremt han ikke længere havde Hitlers tillid. Forslaget blev afvist (WBK, 9, nr. 271 og 277).

fordi Kaltenbrunner – som næsten altid – ikke holdt, hvad han havde lovet.⁸¹

Statssekretær von Steengracht prøvede ogsaa paa at hjælpe mig ved, at han paa Grund af “Politiaktionen” krævede Panckes Tilbagekaldelse; vi antog, at Panckes Efterfølger vilde være noget mere tilbageholdende, hvis hans Forgænger var blevet kaldt tilbage paa Grund af sin Affære overfor mig.⁸² Men Kaltenbrunner og Himmler holdt fast ved Pancke.

VIII. Folkeretsstridige Direktiver fra Udenrigsministeriet til mig.

Udenrigsministeriet var uden Andel i de under B I-VI skildrede Tildragelser eller havde ikke bevirket det skete. For Fuldstændighedens Skyld tilføjer jeg, at jeg i anden Forbindelse har modtaget Direktiver fra Udenrigsministeriet, som jeg ansaa for folkeretsstridige. Saaledes har Udenrigsministeriet (Handelspolitisk Afdeling) under Pres fra Marinen gentagne Gange beordret mig til at beslaglægge danske Skibe til den tyske Krigsmarine.⁸³ Herunder blev jeg henvist til at paaberaabe mig “Das Angarierenrecht;” dette afslog jeg, fordi det ikke passede her, og erklærede aabent ovenfor den danske Regering, at det tyske Rige handlede i en krigsmæssig Nødstilstand.

At Udenrigsministeriet kun gav saadanne Direktiver under uundvigeligt Pres, følger af, at det altid satte sig til Modværge mod saadanne Forlangender, hvis jeg udover de retlige Synspunkter var i Stand til at stille særlige taktiske Argumenter til dets Disposition.⁸⁴ Ved Hjælp af saadanne Argumenter har vi været i Stand til at afværge flere Skibsbeslaglæggelser⁸⁵ og endogsaa

⁸¹ Mødet blev afholdt 30.10.1944 (WBK, 8, nr. 83 og 91).

⁸² Dette er ikke korrekt. Der var blevet talt om Panckes tilbagekaldelse længe før 19.9.1944, og det var *ikke* sket på Steengrachts initiativ (se Steengracht til Ribbentrop 4.9.1944 (WBK, 9, nr. 202)).

⁸³ Konflikten begyndte i november 1943 og varede til foråret 1945 (se for begyndelsen WBK, 4, nr. 419, 456 og 5, nr. 22 og 38).

⁸⁴ Det samtidige materiale modsiger Bests opfattelse, idet det fremgår, at AA i *udgangspunktet* var helt indstillet på at følge Krigsmarines ønsker. Se AA til Krigsmarine 22.11.1943 (WBK, nr. 456).

⁸⁵ Nogle skibsbeslaglæggelser blev undgået, og flere beslaglæggelser blev forhalet i kortere eller længere tid, men ikke undgået.

med Held at hindre den af Hitler selv beordrede Beslaglæggelse af alle danske Flydedokker og Flydekraner.⁸⁶

Dr. Werner Best.

II. AKTIONEN MOD DE DANSKE JØDER

Redegørelsen af 14. april 1948 for aktionen mod de danske jøder i oktober 1943 er også skrevet i forbindelse med Wilhelmstrasse-processen i Nürnberg. Her er atter ikke alene en fremstilling af Bests egen dadelfri rolle i forbindelse med aktionen, som han angiveligt ingen indflydelse havde på, men også direkte en aktiv handling fra hans side for både at redde de danske jøder og at sikre dem i Theresienstadt. Det er som manipulation eksemplarisk. Og for godt til at være sandt, men han blev troet af de to højeste instanser i det danske retssystem, da hans kolleger i AA på en gang dækkede sig selv og ham ind ved en af de opfundne telefonsamtaler med AA.

Før Best nåede frem til redegørelsen april 1948, havde han gradvist måttet bygge den op. Det springende punkt var initiativet til igangsættelsen af jødeaktionen i oktober 1943, hvor Best igen og igen måtte give sit famøse telegram nr. 1032, 8. september 1943 derom en forhistorie. Best erklærede hårdnakket at have fået besked om en forestående ordre om jødeaktion fra førerhovedkvarteret. I sine første forklaringer kunne han ikke huske hverken af hvem eller via hvilket medie, om det var pr. telegram eller telefon. Det er bemærkelsesværdigt i betragtning af sagens samtidige vigtighed. Best var i april 1948 nået frem til, at det kunne være Legationsrat Harro Brenner, der havde ringet med meddelelsen fra førerhovedkvarteret. Det kunne have sandsynligheden for sig, da Brenner var stationeret ved Ribbentrops ministerkontor der til januar 1944. Brenner var imidlertid forsvundet siden 1945, så han kunne ikke vidne til fordel for Best i 1948. Det vidste Best, så han kan være fremkommet med Brenners navn netop derfor, da Brenner ikke ville kunne modsige hans forklaring. Men det styrkede ikke hans forsvar noget videre, men generelt involverede redegørelsen ikke på nogen måde AA, tværtimod.

⁸⁶ Det var tilfældet (WBK, 8, nr. 267 og henvisningerne videre derfra). Dette forhold havde været et pkt. på Bests liste over gode gerninger fra 31.7.1945.

Det kvitterede AA-embedsmændene for ved i tiden mellem april 1948 og maj 1949 at have den historie på plads, der skulle skaffe Best af krogen. Det skete ved hjælp af vidneudsagn af både Thadden, Steengracht, Grundherr og gesandt Franz von Sonnleithner, sidstnævnte var den vigtigste, da han maj 1949 indtrådte i rollen som den, der havde kontaktet Best 7./8. september telefonisk og fortalt, at en jødeaktion i Danmark skulle gennemføres. Den historie serverede Sonnleithner også for Østre Landsret 23. juni 1949, hvilket sammenkoblet med den tyske skibsfartssagkyndige G.F. Duckwitzs forklaring om, at Best ikke alene havde fortalt ham om den forestående aktion, men også billiget at en advarsel derom blev givet videre til danskerne, fik retten til at tro ham. Thadden, Steengracht og Grundherr bekræftede, at Best havde fortalt dem, at han forud havde advaret om jødeaktionen.⁸⁷

Bests biograf Ulrich Herbert vil delvis forklare, at retten blev overbevist med, at den kun havde sparsomme oplysninger om Bests politik i Gestapo og RSHA, og ikke mindst i Frankrig, hvor han var ansvarlig for igangsættelsen af deportationen af de franske jøder. "Diese Reduktion auf Bests Judenpolitik in Dänemark bewirkte eine Entkontextualisierung, die Bests – aus der Distanz doch reichlich absurd anmutender – Verteidigungsargumentation sehr zugute kam."⁸⁸

Bests dobbeltspil i september 1943 lønnede sig i sidste ende, men han havde også til det sidste absolut brug for at få dokumenteret, at hans påstand om at være blevet ringet op fra førerhovedkvarteret om, at en jødeaktion i Danmark skulle finde sted, var rigtig – og det fik han. Det tog tid at nå frem til det.

I 1950 gav Best over tre sider en fremstilling af jødeaktionen, idet han nu efter retssagerne havde fået overblik over de da kendte aktstykker og ikke alene kunne rette ind efter dem, men også valgte at gengive tre af dem helt eller delvis. Her nævnes Sonnleithner bemærkelsesværdigt nok ikke som kilden til informationerne fra førerhovedkvarteret. Ingen bestemt kilde nævnes. I stedet omtales Sonnleithner alene som afsender af et telegram til Best 22. september 1943. Læseren skal i stedet til en længere i 1983 skrevet tilføjelse til beretningen fra 1950 for at finde Sonnleithners rolle omtalt.⁸⁹ Det kan være en tilfældighed med denne udeladelse af Sonnleithner 1950, men i tilfældet Best er tilfældigheder ikke noget, man skal regne med.

⁸⁷ Se note 6, Matlok 1988, s. 116, Herbert 1996, s. 427f.

⁸⁸ Herbert 1996, s. 428.

⁸⁹ Matlok 1988, s. 45-48, 116.

Redegørelse af Werner Best vedr. jødeforfølgelsen 14. april 1948

*Eidesstattliche Versicherung*⁹⁰

[...]

Über die Festnahme und Deportation von etwa 400 bis 450 Juden dänischer Staatsangehörigkeit im Jahre 1943 erkläre ich:

- 1) Anfang September 1943 – wahrscheinlich am 8.9.1943 – erhielt ich von dem Ministerbüro des Reichsaussenministers von Ribbentrop aus seinem Feldquartier in Ostpreussen (und zwar nach meiner Erinnerung von dem Legationsrat Dr. Brenner) telefonisch oder durch Geheime-Fernschreiben die persönliche Information, dass auf Anordnung Hitlers eine Aktion gegen die Juden in Dänemark stattfinden werde, wahrscheinlich auch Massnahmen gegen die Freimaurer befohlen würden. Ich solle durch diese Nachricht persönlich auf das Kommende vorbereitet werden, dürfe aber diese Unterrichtung in keiner Weise erwähnen.
- 2) Nachdem ich diese Nachricht erhalten hatte, war ich in erster Linie von dem Bestreben beherrscht, irgendwie zu erreichen, dass diese befohlene Aktion noch im Rahmen des seit 29.8.1943 bestehenden militärischen Ausnahmezustandes durchgeführt werde. Meine Gründe hierfür waren,
 - a) dass ich von der Judenaktion eine starke Erregung der dänischen Bevölkerung und sogar Unruhen befürchtete, die in einem späteren Zeitpunkt zu einem neuen Ausnahmezustand mit noch schärferen Massnahmen und vielleicht zu einem Chaos in Dänemark
 - b) dass ich mir darüber klar war, dass der Erfolg der Aktion umso geringer sein werde, je früher sie stattfinde, weil die deutsche Polizei überhaupt erst nach Dänemark kommen müsse und in der ersten Zeit ohne Kenntnis des Landes und seiner Verhältnisse bestimmt keine grossen Erfolge in dieser Aktion erzielen könne.
- 3) Da ich mir von der mir zugegangene Information, dass die Aktion bereits beschlossen sei, keinen Gebrauch machen durfte, konnte ich auf ihren Termin nur dadurch Einfluss nehmen, dass ich meine Forderung, dass die Aktion noch während des militärischen

⁹⁰ RA, Best-sagen, Hovedrapport A, s. 290-295.

- Ausnahmезustandes stattfinden solle, mit einer eigenen Anregung dieser (ja bereits beschlossenen) Aktion verband. Deshalb formulierte ich in grosser Eile mein Telegramm Nr. 1032 vom 8.9.1943 (Exh. 1669 – Band 60B, Seite 11),⁹¹ in dem ich mit einer formalen (aber sachligen überflüssigen) Anregung einer Judenaktion verband
- a) einen Hinweis auf meinen Bericht an das Auswärtige Amt vom 24.4.1943, in dem ich Massnahmen gegen die Juden in Dänemark entschieden abgelehnt hatte (der Bericht ist dem Legationsrat Dr. Eberhard v. Thadden bekannt),
 - b) verschiedene Hinweise auf die mit einer solchen Aktion verbundene oder die sich aus ihr ergebenden Schwierigkeiten und Folgen.
- 4) Mein Telegramm Nr. 1032 vom 8.9.1943 (Exh. 1669 – Band 60B, Seite 11) ist also formuliert und abgesandt worden unter den Voraussetzungen
- a) dass Hitler die Aktion bereits beschlossen oder gar befohlen hatte,⁹²
 - b) dass ich nur in der Form dieses Telegramms meine Stimme erheben und durch den Reichsaussenminister, an den persönlich das Telegramm deshalb gerichtet war, Hitler insinuiieren konnte, dass die von ihm bereits beschlossene Aktion unbedingt und während des militärischen Ausnahmезustandes stattfinden solle,⁹³
 - c) das angesichts der Situation – Hitlers radikaler Einstellung gegen Dänemark, die durch seine Befehle von Ende August zum Ausdruck gekommen war und⁹⁴ seiner bereits getroffenen Entschliessung – ein offener Widerspruch gegen seinen Befehl

⁹¹ WBK, 4, nr. 33.

⁹² En forudsætning, der kun holder, hvis man tror på Bests forklaring.

⁹³ Det foreliggende samtidige aktmateriale peger i retning af, at Bests telegram kom som en overraskelse i AA på trods af, at den oprindelige oplysning skulle komme fra Ribbentrops ministerkontor ved førerhovedkvarteret. De ansatte der under Walter Hewels ledelse kan ikke have været for kvikke, hvis ikke Hitlers beslutning øjeblikkeligt var gået videre til AA i Berlin. Hewel begik selvmord maj 1945, så han kunne ikke siden forklare sig, Harro Brenner var forsvundet, så Franz von Sonnleithner, ligeledes ansat som Legationsrat i ministerkontoret ved førerhovedkontoret trådte til med den forklaring, der skulle gøre Bests forklaring om en meddelelse forud for hans telegram nr. 1032 til ham troværdig.

⁹⁴ Hitler havde ikke i slutning af august 1943 en radikal indstilling til Danmark, den opståede situation blev udnyttet til den afvæbning af den danske hær og flåde, som under alle omstændigheder på et tidspunkt måtte gennemføres. Jfr. Hitlers udtalelse

zwecklos war und nur den Erfolg meines Antrags hinsichtlich des Termins der Aktion vereitelt hätte.

- 5) Gleichzeitig erwuchs in mir der Entschluss, den Erfolg der von Hitler befohlenen Judenaktion, die ich nicht verhindern konnte, zu sabotieren. Ich habe deshalb seit dem 8.9.1943 ständig Andeutungen über eine bevorstehende Judenaktion verbreitet, die schon zum Ausweichen zahlreicher dänischer Juden führten. Als ich dann Ende September von der zur Durchführung der Aktion eingesetzten deutschen Polizei den genauen Termin erfahren hatte, habe ich diesen Termin und die Tatsache der bevorstehenden Aktion durch meinen Mitarbeiter Georg Ferdinand Duckwitz dem mit ihm befreundeten sozialdemokratischen Politiker und jetzigen dänischen Regierungschef Hedtoft mitteilen lassen, der für eine allgemeine Warnung der Juden sorgte.⁹⁵ Der Erfolg war, dass etwa 6.000 Juden rechtzeitig nach Schweden ausweichen konnten, und dass nur etwa 400 bis 450 von der deutschen Polizei gefunden und deportiert wurden.
- 6) Auf mein Telegramm vom 8.9.1943 hin habe ich weder vom Reichsaussenminister von Ribbentrop noch vom A.A. irgendeine Weisung erhalten. Ich habe deshalb auch zur Durchführung der Aktion durch keine eigene Massnahme oder Handlung beigetragen.⁹⁶
- 7) Nachdem der Termin der Aktion feststand, benutzte ich diese Tatsache, um durch mein Telegramm Nr. 1176 v. 1.1.10.1943 (Exh. 1671 – Band 60B, Seite 15)⁹⁷ zu versuchen, die Freilassung der internierten dänischen Soldaten durchzusetzen. Ich musste deshalb selbstverständlich auch dieses Telegramm so formulieren, dass es Hitler vorgelegt werden und bei ihm den von mir gewünschten Erfolg erziehen konnte. Ich habe auch den Erfolg erzielt, indem mir noch in der Nacht vom 1./2.10.1943 von dem Gesandten Dr. V. Sonnleithner aus dem "Führerhauptquartier" fernmündlich mitgeteilt wurde, Hitler habe soeben meinen Antrag zugestimmt, allerdings mit dem Zusatz, dass die Freilassung der dänischen Soldaten

29. august 1943 om, at den militære aktion under alle omstændigheder før eller siden skulle være foretaget (WBK, 3, nr. 299).

⁹⁵ Dette er bekræftet af de nævnte.

⁹⁶ Det kunne ellers have støttet Bests forsvar, for det var Ribbentrops ønske, at aktionen skulle gennemføres, så en større ophidselse i den danske befolkning blev undgået. Den besked fik Horst Wagner, men det kan ikke dokumenteres, at den gik videre til Best (WBK, 4, nr. 137).

⁹⁷ WBK, 4, nr. 200.

- als mit der Judenaktion in Zusammenhang stehend veröffentlicht werden müsse.⁹⁸
- 8) Meine Telegramme Nr. 1189 v. 2.10.1943 (Exh. 1671 – Band 60B, Seite 17) und Nr. 1208 v. 5.10.1943 (Exh. 1674 – Band 60B, Seite 28)⁹⁹ hatten dann den Zweck meinen Verrat der Judenaktion gegenüber Hitler und der Reichsregierung abzuschirmen.
 - 9) Das Telegramm Nr. 1194 v. 2.10.1943¹⁰⁰ (Exh. 1673 – Band 60B, Seite 24) ist kein Bericht von mir. Vielmehr hat in diesem Fall der Befehlshaber der Sicherheitspolizei Dr. Mildner meinen Fernschreiber benutzt, um selbst einen Bericht an das Reichssicherheitshauptamt zu geben. Nach den Vorschriften des A.A. musste ich unter ein Telegramm, in dem Nachrichten eines Anderen an Behörden im Reich durch meinen Fernschreiber weitergegeben wurden, auch meinen Namen setzen. In der gleichen Weise musste ich verfahren, wenn ich z.B. die zahlreichen Telegramme des deutschen Regierungsausschusses für den deutsch-dänischen Handelsverkehr während seiner Kopenhagener Verhandlungen weitergab. Für den Inhalt dieser Berichte übernahm ich dadurch weder Gewähr noch Verantwortung.
 - 10) Bei meinen nächsten Zusammentreffen mit dem Staatssekretär von Steengracht habe ich diesem mit ziemlicher Offenheit angedeutet, dass ich den Erfolg der Judenaktion selbst durch eine Warnung sabotiert hatte. Seine Reaktion war eine durchaus billigende und er hat mich auch weiterhin gegen Kritik und Vorwürfe wegen der gescheiterten dänischen Judenaktion stets gedeckt. Dies entsprach vollständig seiner früheren Haltung, indem er schon bald nach meinem Bericht vom 24.4.1943 in unseren Besprechungen stets meinem ablehnenden Standpunkt zugestimmt hatte.¹⁰¹
 - 11) In der Folgezeit habe ich wegen der in Theresienstadt untergebrachten dänischen Juden verschiedene Anträge an das A.A. gerichtet, auf die dieses stets nachdrücklich eingegangen ist. Ich habe beantragt, dass die internierten Juden von einem Beamten des dänischen Aussenministeriums besucht werden dürften; das A.A. hat dies auch

⁹⁸ Bests forslag blev billiget både af Hitler og Himmler (se kommentaren til WBK, 4, nr. 200).

⁹⁹ WBK, 4, nr. 212 og 242.

¹⁰⁰ Det fremgår umiddelbart, at der ikke er tale om et telegram af Best, så forklaringen er overflødig (WBK, 4, nr. 215).

¹⁰¹ Dette lader sig ikke efterwise i samtidigt lokaliseret materiale.

tatsächlich durchgesetzt.¹⁰² Ich habe weiterhin bis zum Ende des Krieges darum gekämpft, dass wenigstens diejenigen deportierten Juden, die nach den eigenen Auskünften der deutschen Polizei gar nicht unter die zu erfassenden Kategorien fielen, nach Dänemark zurückgebracht würden. Das A.A. hat dies in einigen wenigen Fällen durchgesetzt¹⁰³ und sich für die übrigen bis zum Ende des Krieges bemüht.

Nürnberg, den 14. April 1948

Dr. Werner Best

III. TYSK MODTERROR I DANMARK

Næst efter initiativet til jødeaktionen var anklagen for at være ansvarlig for den tyske modterror den alvorligste anklage mod Best for hans virke i Danmark. I den brede offentlighed blev han nærmest betragtet som synonym for clearingmord og schalburgtage. I den sag blev det imidlertid ikke nødvendigt at fremtrylle vidner. Her kunne embedsmanden Best redegøre for kompetencefordelingen mellem besættelsesmagtens repræsentanter i Danmark, ansvaret for repressaliepolitikens gennemførelse lå hos tysk politi, som fik sine ordrer direkte fra Himmler og Kaltenbrunner, eksekutivpersonen i Danmark var Bovensiepen. Det var Bovensiepen, der stod for "den tekniske" gennemførelse af den politik. Men hvordan skulle Best unddrage sig det politiske ansvar? Han var jo den politisk ansvarlige for besættelsespolitikken i Danmark, en politik han på de allerfleste områder i øvrigt brystede sig af, jfr. f.eks. de 18 gode gerninger.

Det gjorde han ved for det første at have talt imod, da Hitler 30. december 1943 krævede repressaliepolitik i Danmark, derpå ved at få Ribbentrop og AA til at støtte sig, og dernæst, da de fælles anstrengelser var forgæves, at have søgt og til en vis grad påvirket brugen af represalierne, idet visse objekter efter Bests ønske skulle undtages fra at være mål med den begrundelse, at det kunne skabe uro! Et særligt problem havde Best med de telegrammer, han sendte til AA under den såkaldt

¹⁰² Det var tilfældet (WBK, 6, nr. 242 med en række forudgående dokumenter).

¹⁰³ Det var tilfældet.

aprilkrise 1944, hvor han efter modstandsgruppen Holger Danskes drab på sin chauffør lod iværksætte skrappe gengældelsesforanstaltninger. Det prøvede han at forklare sig ud af med, at der med den truende invasionsfare og den stigende sabotage tilflød ham oplysninger fra værnemagten om, at Hitler ville kræve skærpet terror i Danmark. For at forebygge dette iværksatte Best nogle foranstaltninger for at forebygge det, der var endnu værre. Ikke mindst kom den den 24. april 1944 oprettede SS-og Politiret XXX i søgelyset, da den skulle tage sig af bl.a. sabotagesager.¹⁰⁴ Det var den ret, der dødsdømte modstandsfolk, og hvor Best gjorde eksekveringen heraf afhængig af, om der skete ny sabotage. De dødsdømte blev brugt som gidsler i tysk sabotagebekæmpelse. Best gjorde oprettelse af retten til et fælles initiativ med værnemagten og tysk politi, men at han var initiativtageren lader sig ikke skjule. Det lader sig heller ikke skjule, at der ikke er skygge af samtidig dokumentation for, at Hitler havde noget i tankerne i forhold til Danmark i april 1944 eller at værnemagten havde fået den opfattelse.

Senere lykkedes det ikke mere Best at dæmme op for modterroren, da Bovensiepen ikke længere lyttede til ham. Dermed mente Best at have gjort, hvad der stod i hans og AA's magt, en magt der siden august 1943 havde været stadig svindende. Det lykkedes behændigt Best at få det tekniske og det politiske ansvar for repressalierpolitikken skilt ad, men netop fordi han havde påvirket udvælgelsen af terrormål, havde han spillet en aktiv rolle ved deres gennemførelse. Han kunne ikke både være ansvarsfri og være aktivt medvirkende på samme tid. Da han imidlertid havde været imod terrorpolitikken fra starten, bevidnet af de øvrige øverste repræsentanter for besættelsesmagten i Danmark og af hans telegram til Ribbentrop 2. juli 1944,¹⁰⁵ kom det ham til gode.

I sin beretning 1950 opholder Best sig relativt længe ved repressalier- og terroranvendelsen, idet han udførligt redegør for, at den blev beordret af Hitler og Himmler og udført af tysk politi og dets medhjælpere. Han betragter sig mest som tilskueren, der prøvede at dæmme op for den, bl.a. ved forordningen af 24. april 1944, der skulle forebygge den "hæmningsløse terror," men at det i sidste ende var forgæves. Her er hans forsøg på at skrive sig ud af medansvaret mest udtalt. Han var manden, der ville føre tysk besættelsespolitik efter såkaldte retsprincipper.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Best gjorde i en erklæring 27.4.1948 rede for "danske terroristers" domfældelse af denne ret (RA, Best-sagen, Hovedrapport A, s. 304-309).

¹⁰⁵ WBK, 7, nr. 18.

¹⁰⁶ Best 1950, s. 52-61, 71-74.

Østre Landsret havde slået fast, at modterroren i den gennemførte form var folkeretsstridig. Det havde han til det sidste svært ved at acceptere.

*Eidesstattliche Versicherung*¹⁰⁷

[...]

I. Allgemeine Darstellung

- 1) Am 30. Dezember 1943 fand im "Führerhauptquartier" bei Hitler eine Besprechung statt, zu der der Wehrmachtsbefehlshaber Dänemark, General v. Hanneken, der Höhere SS- und Polizeiführer, General der Waffen-SS und Polizei Pancke und ich befohlen waren. Ausserdem waren [Wilhelm] Keitel, Jodl, Himmler, Dr. Kaltenbrunner und einige Offiziere anwesend. Der Reichsaussenminister v. Ribbentrop nahm wegen Krankheit an der Besprechung nicht teil, sodass ich der einzige Vertreter des Auswärtigen Dienstes war.

In dieser Besprechung hat Hitler den Befehl gegeben, dass der Terror (Mord und Sabotage) der dänischen Widerstandsbewegung künftig durch Gegenterror (Gegenmord und Gegen sabotage an der Widerstandsbewegung angehörenden oder nahestehenden Personen und Objekten) bekämpft werden solle. Ich widersprach und forderte die allgemeine und ausschliessliche Anwendung des Kriegsrecht und der Feldgerichtsbarkeit gegen die Terroristen. Auch Pancke widersprach unter polizeilichen Gesichtspunkten. Hitler blieb jedoch bei seiner Auffassung und wiederholte den von ihm erteilten Befehl.

- 2) Der Gegenterror-Befehl richtete sich an die Adresse der in Dänemark eingesetzten deutschen Polizei, die alle erforderlichen Massnahmen durchführen sollte. Für die Einzelheiten waren die Befehlswege entweder: Hitler – Himmler – Pancke, oder Hitler – Himmler – Dr. Kaltenbrunner – Bovensiepen (Befehlshaber der Sicherheitspolizei in Dänemark). Pancke und Bovensiepen unterstanden mir nicht. Ich war weder in die allgemeine Befehlswege noch in die spezielle Befehlswege für den Gegenterror eingeschaltet.
- 3) Ich habe vom Reichsaussenminister und vom A.A. nie einen Befehl erhalten, in irgendeiner Weise bei der Durchführung des

¹⁰⁷ RA, Best-sagen, Hovedrapport A, s. 312-326.

Gegenterrors mitzuwirken. Auch Hitlers Befehl vom 30.12.1943 verpflichtete mich nicht zu irgendwelchen eigenen Handeln, da ich in den mit der Durchführung des Gegenterrors beauftragten Polizeiapparat nicht eingeschaltet war und keine eigenen Organe zur Ausübung solcher Handlungen hatte. Ich hätte mich deshalb von der Durchführung des Gegenterrors – nachdem ich den grundsätzlichen Befehl erfahren hatte – völlig distanzieren können, indem ich mich um die Handlungen der deutschen Polizei nicht kümmerte.¹⁰⁸

- 4) Ich war in Dänemark für die politische und wirtschaftliche Situation verantwortlich. Diese Verantwortung habe ich so aufgefasst, dass ich mich an keinem Vorgang innerhalb Dänemarks desinteressieren durfte, der die politische und wirtschaftliche Situation irgendwie – insbesondere Schlechteren – beeinflussen konnte. Der Gegenterror konnte aber jederzeit politische und wirtschaftliche Katastrophen auslösen, wenn er Personen (bekannte Politiker usw.) oder Sachobjekte (Nationaldenkmäler, Versorgungsbetriebe usw.) traf, deren Verletzung Demonstrationen, Unruhen, Generalstreiks usw., hervorrufen musste. Hiergegen wären wiederum scharfe Massnahmen der deutschen Polizei und Wehrmacht ergriffen worden, sodass das Land in ein Chaos gestürzt worden wäre. Dies zu verhindern, heilt ich unter Zurücksetzung aller anderen Rückseiten für meine Pflicht.
- 5) Deshalb richtete ich an den Befehlshaber der Sicherheitspolizei Bovensiepen die Bitte – ich konnte ihn nur bitten, nicht ihm befehlen! – bestimmte Kategorien von Personen und Sachobjekten unbedingt vom Gegenterror zu verschonen. Ich erklärte mich bereit, im Einzelfalle mich darüber zu äussern, ob eine Person oder ein Sachobjekt zu den vor mir für bedenklich gehaltenen Kategorien gehöre. Bovensiepen stimmte zu und hat einige Monate lang öfter an mich die Frage gerichtet, ob bestimmte Personen oder Sachobjekte unter die von mir für bedenklich gehaltenen Kategorien fielen. Nur über solche Gegenterror-Objekte sprach er mit mir, nicht über andere, bei denen dieses Problem nicht bestand. Nach einigen Monaten stellte er seine Anfragen ein und traf seine sämtlichen Entschliessungen ohne Rückfrage bei

¹⁰⁸ Det tør være en sandhed med modifikationer. Best havde i efteråret 1943 ønsket og håbet at få ledelsen af det tyske politi i Danmark, og da han ikke fik det, måtte han i allerhøjeste grad bekymre sig om, hvad det tyske politi foretog sig af hensyn til den politik, han ønskede at føre.

mir. Es handelte sich also um Meine negative Einschaltung mit dem Ziel, auf die Ausscheidung bestimmter Objekte aus der von der Polizei zu treffenden Auswahl hinzuwirken. Bovensiepen hat meinem Bedenken im allgemeinen Rechnung getragen, war aber hierzu nicht verpflichtet und hat auch – nach seinen eigenen Aussagen vor der dänischen Polizei – in einzelnen Fällen meine Bedenken unbeachtet gelassen.

Von dieser negativen Einschaltung in die Durchführung des Gegenterrors habe ich an das A.A. nicht berichtet, um zu vermeiden, dass diese Mitteilung möglicherweise über den Reichsaussenminister zur Kenntnis Hitlers gelangte.

- 6) An das A.A. habe ich nach meiner Erinnerung überhaupt nur über die Tatsache einzelner stattgefundenen Fälle des Gegenterrors berichtet, wenn eine der folgenden Voraussetzungen gegeben waren:
- a) wenn ich damit rechnen musste, dass der Gegenterrorfall auf anderen Berichtswegen – auch z.B. über die Auslandspresse – in Berlin bekannt wurde und die Möglichkeit bestand, dass er mit einem Fall des angreifenden Terrors der Widerstandsbe-
wegung verwechselt würde; denn dies hätte unter Umständen Aufregung und neue scharfe Weisungen höchster Stellen hervor gerufen;
 - b) wenn ich an dem Einzelfall die Unzweckmässigkeit des ganzen Gegenterrors demonstrieren konnte.

Hierzu erinnere ich mich vor allem an 2 Fälle: Als in Odense einmal gleichzeitig 4 Ärzte erschossen wurden, meldete ich dem A.A., dass nach meiner Information 3 dieser Ärzte als deutschfreundlich zu betrachten waren.¹⁰⁹ Als in Aalborg ein bei der Wehrmacht beschäftigter dänischer Nationalsozialist (Kreisleiter) von der Widerstandsbewegung erschossen wurde, bat mich der Führer der dänischen nationalsozialistischen Partei, eine etwaige Vergeltungsaktion zu verhindern; ich versuchte dies durch einen Brief an den Befehlshaber der Sicherheitspolizei, aber dieser führte entgegen meiner schriftlichen Bitte dennoch auf Grund seiner allgemeinen Befehle einen Vergeltungsakt durch. Diesen Fall benutzte ich, um dem A.A. an Hand eines Exposés

¹⁰⁹ Et Best-telegram om bl.a. mordet på de fire læger i Odense 20.2.1945 er ikke lokaliseret, men det har givetvis været sendt, men er gået tabt. Best omtaler mordene i *Politische Informationen* 1.3.1945 (WBK, 9, nr. 119, s. 238).

des Führers der dänischen nationalsozialistischen Partei, C.O. Jørgensen, zu zeigen, dass auch von dieser Seite der Gegenterror abgelehnt werde.¹¹⁰

- 7) Ich habe zwar auf den unter 6) erwähnten Bericht an das A.A. nie eine Antwort oder Weisung erhalten, weil das A.A. in dieser Angelegenheit gegen Hitlers feststehende Auffassung nichts erreicht hatte. In zahlreichen Besprechungen mit dem Staatssekretär Dr. v. Steengracht und anderen Beamten des A.A. habe ich jedoch immer wieder fest gestellt, dass das ganze A.A. ohne Ausnahme meinen Standpunkt teilte und sich im Rahmen seiner geringen Einflussmöglichkeiten bemühte, über den Reichsaussenminister an Hitler meine Auffassung heranzutragen. Warum dies nicht gelingen konnte, wird u.a. aus Ziff. II/3 besonders deutlich werden.

II. Die Dokumente

Exhibit 1497 – Band 52, Seite 10,

Exhibit 1498 – Band 52, Seite 12,

Exhibit 1500 – Band 52, Seite 28.

- 1) Angesichts der vorliegenden Dokumente muss ich vorweg feststellen, dass nicht alle Berichte, die ich erstattet habe, der Wahrheit entsprochen haben. Das System der Diktatur und der Charakter des Diktators zwangen verantwortungsbewusste Exponenten des deutschen Staates, in gewissen Fällen zum Lügen, um bestimmte Zwecke zu erreichen. Es war insbesondere häufig notwendig mit bewussten Unwahrheiten zu operieren um
- a) Hitler zu bestimmten, unsinnige Befehle, die man befürchten musste zu unterlassen,
 - b) ihn auf Umwegen zu bestimmten, vernünftigen Massnahmen, die man erstrebte, zuzustimmen,
 - c) sich selbst und andere gegen Hitlers heftige Reaktionen des Zornes und der Wut abzuschirmen.

¹¹⁰ Se WBK, 9, nr. 8. Der er ikke lokaliseret samtidigt tysk materiale om sagen, men der er både et brev af 20.1.1945 fra C.O. Jørgensen til Hans Pahl, hvor Jørgensen på DNSAP's vegne tager skarpt fra de to tyske repressaliemord 12.1.1945, der fulgte efter drabet på sysselleder Einar Laursen 4.1.1945, og en nekrolog af Jørgensen over Laursen i *Fædrelandet* 12.2.1945, hvor modstanden mod repressalier gentages (RA, Københavns byret, sagen mod C.O. Jørgensen, 22. afd. nr. 35/47, John T. Lauridsen: *Dansk nazisme 1933-45 – og derefter*, 2002, s. 516f., WBK, 10, s. 119).

Wenn man in einer staatlichen Stellung Einfluss und Handlungsfreiheit für die als richtig erkannten Zwecke haben wollte, so war es insbesondere unbedingt notwendig, dass man sich – gleich ob mit wahren oder unwahren Berichten – gegenüber Hitler als “starken Mann” hinstellte. Sonst bestand die Gefahr, dass er ständig selbst mit scharfen Befehlen dazwischen regierte oder andere Personen mit Sondervollmachten dazwischen regieren liess.

2) Zu meinen Telegramme an das A.A. Nr. 509 v. 24.(25.).4.1944 (Exh. 1497) und Nr. 523 v. 25.4.1944¹¹¹ (Exh. 1493) erkläre ich folgendes:

a) In jenen Tagen wurde von der deutschen Wehrmacht mit der Möglichkeit einer feindlichen Invasion geregnet. Eine gleichzeitig stattfindende auffällige Intensivierung des gegnerischen Terrors – Überfälle auf Wehrmachtsangehörige und Sabotageakte – wurde mit dieser Invasionsbericht des Feindes in Verbindung gebracht. Bei der Wehrmacht herrschte höchste Nervosität, die sich auch den Oberkommando der Wehrmacht (Wehrmachtsführungsstab) mitteilte.

Ich erfuhr entweder über den Wehrmachtsbefehlshaber oder durch eine persönliche Information aus dem Feldquartiers des Reichsaussenministers, dass im “Führerhauptquartier” wieder einmal grosse Erregung wegen Dänemark herrsche und dass mit irgendwelschen Befehlen Hitlers gerechnet werden müsse.¹¹² Angesichts der ganzen Sachlage befürchtete ich, dass – nachdem der Gegenterror schon angeordnet war – alt weitere Verschärfung von Hitler Geislerschiessungen der Art befohlen werden konnten, wie ich sie 1941/42 in

¹¹¹ WBK, 6, nr. 52 og 61.

¹¹² Dette er der ikke skygge af samtidig dokumentation for. Tværtimod gør Best efter april-krise den værnemagtsøverstbefalende til den hovedansvarlige, idet Best kun havde taget initiativet for, at von Hanneken ikke skulle gribe ind (!), og at der blev grebet så voldsomt ind på baggrund af en påstået akut invasionsfare (WBK, 6, nr. 88). Der er ikke lokaliseret materiale fra von Hanneken, der tyder derpå. Abteilung Ic/Mil. Geschichtsschreibung Nr. 90/44, 4.5.1944 skriver i “Politische Vorkommnisse im Monat April 1944” tværtimod, at de skærpede foranstaltninger skyldtes den oplussende sabotage, mordet på Bests chauffør og en række biografprovokationer, der under den herskende invasionstrussel skulle tage “spidsen” af offensiven (Russisch-deutsches Projekt zur Digitalisierung deutscher Dokumente in den Archiven der Russischen Föderation I Akte 611. Zehn-Tagesberichte der Abteilung Ic/Militärische Geschichtsschreibung beim Wehrmachtsbefehlshaber Dänemark).

Frankreich erlebt hatte. Dies wollte ich unbedingt verhindern. Ich wusste, dass dies nur möglich war, wenn ich bei Hitler den Eindruck erweckte, dass auch ohne besondere Befehle von ihm in Dänemark schärfste Massnahmen" gegen den Terror der Feindseite durchgeführt würden. Deshalb fasste ich alle Massnahmen die – unabhängig von einander – in jenen Tagen von deutschen Stellen in Dänemark durchgeführt worden waren, zusammen und meldete sie in meinem Telegramm Nr. 509 v. 24. (25.) 4. 1944 mit der wahrheitswidrigen Behauptung, dass ich alle diese Massnahmen selbst veranlasst hätte. Ich erreichte mein Ziel; besondere Weisungen Hitlers sind in jenem Zeitpunkt nicht erteilt worden.

- b) Der unter Ziffer 1 Meines Telegramms Nr. 509 erwähnte Student war von einem Feldgericht der Wehrmacht verurteilt worden, sodass ich auf die Vollstreckung dieses Urteils keinen Einfluss hatte. Ich habe die Hinrichtung also wahrheitswidrig als von mir veranlasst bezeichnet.
- c) „Gegenterrorakte für jeden Sabotageakt und Überfall“, die ich unter Ziff. 2 aufführte, wurden von der deutschen Polizei auf Grund des Befehls Hitler vom 30.12.1943 automatisch durchgeführt. Ich hatte keine Befugnis, Gegenteil zu befehlen und habe es nicht getan. Auch dieser Punkt entspricht also nicht der Wahrheit.
- d) Die Schliessung der Lichtspieltheater in Kopenhagen, die ich unter Ziff. 3 erwähnt habe, hatte der Befehlshaber der Sicherheitspolizei wegen stattgefundener Demonstrationen in eigener Zuständigkeit angeordnet. Auch dieser Punkt entspricht also nicht der Wahrheit.
- e) Die vorläufige Sperrung des gesamten Personen- und Nachrichtenverkehrs mit Schweden habe ich angeordnet. Dies geschah auf Wunsch der Wehrmacht aus militärischen Gesichtspunkten im Hinblick auf die damals erwartete Invasion. Ich habe jedoch diese rein militärisch bedingte, sachliche Massnahmen in meinem Telegramm Nr. 509 zu Unrecht als Massnahme gegen Terror aufgeführt, um die Zahl und Intensität der getroffenen Massnahmen grösser erscheinen zu lassen.
- f) Die einzige Massnahme, die ich in jenem Zeitpunkt wirklich zur Bekämpfung des gegnerischen Terrors getroffen habe, war die unter Ziff. meines Telegramms Nr. 509 aufgeführte

vorläufige Inkraftsetzung der Zuständigkeit des SS- und Polizeigerichtes XXX in Kopenhagen für Sabotage und ähnliche Verbrechen.

- g) Nachdem ich mit meinem Telegramm Nr. 509 vom 24. (25.) 4. 1944 in konzentrierter Form den Eindruck einer energischen Abwehr des gegnerischen Terrors erweckt zu haben hoffte, habe ich anschliessend in meinem Telegramm Nr. 523 v. 25.4.1944 (Exh. 1498) unter Wiederholung jener "energischen" Massnahmen versucht, die Nerven der höchsten Führung durch einen positiven Kurzbericht über die Lage in Dänemark zu beruhigen. Deshalb meldete ich, dass seit 2 Tagen völlige Ruhe herrsche und fügte unter Ziff. 2-6 eine Reihe von positiven Meldungen an, wobei ich – wie immer in meiner Berichterstattung – die Leistungen der dänischen Wirtschaft hervorhob.
- 3) Mein Telegramm Nr. 812 v. 6.7.1944¹¹³ (Exh. 1498) hat folgende Vorgeschichte: Ende Juni/Anfang Juli 1944 fand in Kopenhagen ein Generalstreik statt, der durch bestimmte Massnahmen der deutschen Polizei – insbesondere durch eine Nachtverkehrssperre ab 20 Uhr – ausgelöst worden war. Hitler war jedoch auf irgendwelchen Berichtswegen dahin informiert worden, dass dieser Generalstreik einerseits durch meine "Schwäche" gegenüber der dänischen Bevölkerung und andererseits durch die kriegsgerichtliche Aburteilung und Hinrichtung einiger Terroristen verursacht worden sei. Ich wurde für den 5. Juli 1944 zu Hitler auf den Obersalzberg befohlen. Dort hat er mir in Gegenwart des Reichsaussenministers v. Ribbentrop in den extremsten Formen – mich anbrüllend und mir jedes Wort verbietend – die schärfsten Vorwürfe sowohl wegen meiner "Schwäche," wie auch wegen der stattgefundenen Feldgerichtsverfahren gegen Terroristen gemacht. Hinsichtlich der Gerichtsverfahren machte er mir und dem Wehrmachtbefehlshaber Dänemark, General v. Hanneken den Vorwurf des Ungehorsams, da er sich zu Unrecht einbildete, er habe in der Besprechung vom 30.12.1943, als er den Gegenterror befahl, bereits alle Gerichtsverfahren gegen Terroristen verboten. Einen solchen Befehl gab er aber erst aus Anlass des Kopenhagener Generalstreiks um den 5. Juli 1944 herum für alle besetzten Gebiete. Hinsichtlich des Gegenterrors hatte Hitler

¹¹³ WBK, 7, nr. 64.

geäußert, wenn die Proportion 1:5 nicht genüge, so müsse man eben 1:10 nehmen. (In Wahrheit ist die deutsche Polizei mit ihren Gegenterror in Dänemark hinter der Proportion 1:1 zurückgeblieben und hat die von Hitler befohlene Proportion 1:5 nie zu erreichen versucht).¹¹⁴ Ausserdem machte Hitler damals Bemerkungen des Inhaltes, dass er einen Mann nach Dänemark schicken wolle, der dort Ordnung schaffen werde, was ich und auch der Reichsaussenminister von Ribbentrop dahin auslegten, dass er an die Einsetzung eines Reichskommissars von der Einstellung Terbovens, des Reichskommissars für die besetzten norwegischen Gebiete, dachte.

Nach der "Audienz" bei Hitler hatte ich in Salzburg eine Besprechung mit dem Reichsaussenminister von Ribbentrop, in der dieser – wie immer, wenn er unter dem Einfluss Hitlers stand, – unerhört aufgeregt war und mir teils befahl und mich teils anflehte, ihm umgehend von Kopenhagen aus einen Bericht zu erstatten, der deutlich meinen Gehorsam gegenüber Hitlers Befehlen zum Ausdruck brachte; er befürchte sonst schlimme Folgen nicht nur für meine Person, sondern auch für die sachliche Aufgabe des A.A. gegenüber Dänemark. Er erinnerte mich daran, dass er schon im August 1943, als ich wegen Hitlers Befehl, über Dänemark den militärischen Ausnahmezustand zu verhängen, um meine Amtsenthebung gebeten hatte, mir das Argument entgegengehalten habe, dass meinem Ausscheiden Dänemark einem Reichskommissar oder einer Militärverwaltung unterstellt und dass damit die dänische Souveränität und Eigenverwaltung beendet werden würde. Ich sagte ihm zu, dass ich ihm – so gut ich es vermöchte – befriedigende Meldungen erstatten werde. Noch am 5. Juli 1944 flog ich nach Kopenhagen zurück und sandte am Morgen des 6. Juli 1944 das als "Supercitissime" bezeichnete Telegramm Nr. 812 (Exhibit Nr. 1498) an den Reichsaussenminister persönlich."

Zu dem Inhalt dieses Telegramm ist zu bemerken:

- a) Die Ziffer 1 bestätigte meinen Gehorsam gegenüber Hitlers Verbot der Gerichtsverfahren gegen Terroristen und versuch-

¹¹⁴ Det er uvist, om Hitler på noget tidspunkt havde krævet gengæld i forholdet 1:5. Vi har alene efterkrigsforklaringer derom (jfr. Henrik Lundtofte: *Gestapo*, 2003, s. 157, som tager forklaringerne for pålydende).

- te zugleich, durch den Hinweis auf den Wehrmachtbefehlshaber eine Rechtfertigung des bisher geübten Verfahrens.
- b) Ziff. 2 sollte den Eindruck erwecken, dass Hitlers Befehle auf erhöhte Durchführung des Gegenterrors erfüllt werden würden. Die Meldung ist insofern falsch, als ich dem Befehlshaber der Sicherheitspolizei nichts befahlen ihn deshalb auch nicht mit dem erwähnten Auftrag nach Berlin schicken konnte. Ob der Befehlshaber der Sicherheitspolizei, Oberst der Polizei Bovensiepen, in jenem Zeitpunkt von sich aus in Berlin über diese Fragen verhandelt hat, erinnere ich mich nicht mehr. Wenn dies der Fall war, so habe ich diese Tatsache für den im Augenblick von mir zu erreichenden Zweck, Hitler zu beruhigen, benutzt und als meiner Initiative entsprungen hingestellt, wie bei den Meldungen in meinem Telegramm Nr. 509 v. 24.(25.).4.1944 ((Exh. 1497). Tatsache ist jedenfalls, dass eine Vermehrung des Gegenterrors in Dänemark über die Proportion 1:1 hinaus trotz Hitlers Äusserung vom 5.7.44 nicht stattgefunden hat.
 - c) Die Ziffer 3, in der ich zweifellos das Äusserste an Gegenterrorakten, die ich von dem Befehlshaber der Sicherheitspolizei erfahren konnte, zusammengefasst habe, beweist, dass der Gegenterror in dem 1. Halbjahr 1944 hinter den beträchtlich höheren Ziffern des angreifenden Terrors der Widerstandsbewegung weit zurückgeblieben war.
 - d) In Ziff. 4 habe ich sogar einen indirekten Angriff auf Hitlers Gegenterrorthese unternommen, indem ich darauf hinwies, dass bei strikter Durchführung seines Befehls die Bekämpfung des gegnerischen Terrors schlechter durchgeführt worden wäre als bei der tatsächlich stattgefundenen Verletzung seines Befehls.
 - e) Die Ziff. 5 bedeutet einen Versuch, auf Umwegen trotz Hitlers am Vortrage so heftig geäusserten Ablehnung, die kriegsgerichtliche Bekämpfung feindlichen Handlungen in Dänemark aufrecht zu erhalten, um von daraus zu gegebener Zeit erneut einen Vorstoss für die allgemeine Anwendung dieser Methode und gegen den Gegenterror zu unternehmen.
 - f) Die Ziffer 6 hatte den Zweck, beruhigend zu wirken. Das Telegramm Nr. 812 v. 6.7.1944 (Exh. 1498) erreichte insofern voll und ganz den von mir erstrebten Zweck, als ich bis zum Ende des Monats Juli keine neuen Weisungen Hitlers oder des

Reichsaussenministers v. Ribbentrop erhielt. Infolge dessen wurden auch in Dänemark keinerlei neue Massnahmen eingeführt und angewendet.¹¹⁵

Zu dem Exhibit 1500¹¹⁶ erkläre ich folgendes: Für den 26.7.1944 war ich von dem Staatssekretär des A.A. Dr. von Steengracht nach Berlin bestellt worden. Dort hat er mir gewissen Mitteilungen des Reichsaussenministers v. Ribbentrop eröffnet, wie sie in seiner Aufzeichnung vom 30. Juli 1944 angedeutet sind.¹¹⁷ Er liess mich von Anfang an deutlich erkennen, dass er nur den Befehl Ribbentrop vollziehe und dass ich die mir gemachten Eröffnungen nicht als seine – den Staatssekretärs – persönliche Auffassung betrachten dürfe. Er gab der Befürchtung Ausdruck, dass die ihm erteilte Weisung des Reichsaussenministers auf neue Besprechungen zwischen diesem und Hitler zurückgehe und dass Hitler in Verfolg seiner mir am 5. Juli 1944 eröffneten Unzufriedenheit eine Überprüfung meiner dienstlichen Handlungen einleiten und gegebenenfalls irgendwelche Massnahmen gegen mir ergreifen wollte.¹¹⁸ Diese Massnahmen hätten nach Auffassung des Staatssekretärs zu einer völligen Umwälzung der Lage in Dänemark führen können, wenn nach meiner Beseitigung ein anderes Regime – z.B. Reichskommissar – in Dänemark eingeführt würde.¹¹⁹ Dr. v. Steengracht war deshalb der Auffassung, dass wir sofort zum "Gegenangriff" übergehen müssten und forderte mich auf, sofort eine ausführliche Aufzeichnung für den Reichsaussenminister auszufertigen,¹²⁰ in der ich teils

¹¹⁵ Der var ingen sammenhæng mellem virkningerne af Bests telegram, og at Hitler ikke efterfølgende beordrede nye foranstaltninger i Danmark. Tysk politi tog sig af en række nye foranstaltninger, der skærpede kursen i Danmark i kampen med modstandsbevægelsen.

¹¹⁶ Best til AA 27.7.1944 (WBK, 7, nr. 105).

¹¹⁷ WBK, 7, nr. 112.

¹¹⁸ Det var gratis for Best at lægge en frygt for sin person i munden på Steengracht, da intet samtidigt materiale ville kunne modsige det. Havde Hitler på nogen måde været i tvivl, om Best skulle fortsætte på sin post, var han blevet afskediget eller fjernet. Det skete heller ikke efter 19.9.1944.

¹¹⁹ Hvorfor skulle Hitler ændre politikken i Danmark, fordi Best blev fjernet? Det er en selvoverturering fra Bests side, som han lægger i munden på Steengracht. Tyskland havde fortsat en afgørende interesse i leverancerne fra Danmark.

¹²⁰ Best fremstiller her baggrunden for den optegnelse, han skulle skrive, med en forkert forudsætning. Han var allerede uden Steengrachts "opfordring" kaldt til Berlin for at give en redegørelse for sine handlinger.

mich gegen den Vorwurf des Ungehorsams und der Sabotage gegen Hitlers Befehle verteidigen und rechtfertigen und teils wieder einmal – wie ich es in meiner Berichterstattung immer wieder versuchte – die Lage in Dänemark als nicht so ungünstig und gefährlich, wie die höchsten Spitzen meinten,¹²¹ darstellen sollte. Diese meine Aufzeichnung sollte Dr. v. Steengracht mit seiner Meldung über die Ausführung der Weisung des Reichsaussenminister und mit einem eigenen Kommentar über meine Äusserungen dem Reichsaussenminister zu-leiten, wobei er es für sicher hielt, dass seine und meine Äusserungen durch Ribbentrop Hitler vorgelegt werden würden.

Nachdem dieser Entschluss in absolut vertraulicher und freundschaftlicher Weise gefasst worden war, habe ich in der Nacht vom 26./27.7.1944 meinen v. 27.7.1944 datierten Bericht entworfen, in dem ich 3 Gesichtspunkte zu beachten hatte:

- a) Widerlegung der mir wegen meiner Berichterstattung und wegen der kriegsrechtlichen Behandlung von Terroristen gemachten Vorwürfe,
- b) möglichst günstige und beruhigende Darstellung der Lage in Dänemark und Bagatellisierung der bestehenden Gefahren,
- c) Beteuerung meines Gehorsams gegenüber der obersten Führung.

Dem Gesichtspunkt unter c) entsprach es, dass ich in den 5 Punkten unter IIIc *teilweise* die Auffassung Hitlers *wahrheitswidrig* als meine eigene Auffassung bezeichnete (Punkte 1 und 2).¹²² Gleichzeitig aber versuchte ich wieder, die *normalen* Abwehrmittel gegen feindlichen Terror zur Erörterung zu stellen¹²³ (Punkte 3 und 4, die bei logischer Betrachtung die Punkte 1 und 2 ausschliessen!) Punkt 5 hat insofern einen besonderen Hintergrund, als ich schon vor dem Verbot der Gerichtsverfahren eine Möglichkeit gesucht hatte, sogar die ordnungsmässig zum Tode verurteilten Terroristen, die ich als Überzeugungstäter durchaus achtete (ich war 1923 selbst am Rhein gegen die franz. Besatzung gewesen), vor dem Tode zu retten; ich hatte deshalb damals (Mai/Juni 1944) mit dem Höhere SS- und Polizeiführer

¹²¹ Der er ikke i det samtidige materiale belæg for, at kredsen omkring Hitler havde den her opridsede opfattelse af situationen i Danmark. Det er her og nedenfor Bests påstand i forsøget på at give sine handlinger en troværdighed, som de ellers ikke ville have.

¹²² Fremhævelserne er Bests.

¹²³ Fremhævelsen er Bests.

me, Farsø, bevæget en Tak for Egnens Offervilje. Her er et Billede fra Højtideligheden, der samlede over 1000 Mennesker.

Best har leveret Bevis for sine Terroraktioner

*Sensationelt Telegram, hvori Best meddelte
Berlin, at han havde beordret Henrettelse af
Student og Iværksættelse af „Kontra-Terror“*

Fra vor udsendte Medarbejder Nürnberg, Fredag.

... har jeg beordret:

1. Henrettelsen af en Student . .
2. Iværksættelse af en kontra-terroristisk Aktion
for hver enkelt Sabotagehandling . . .“

(sign.) **BEST**

Saaledes hedder det i et Telegram ,som Dr. Werner Best afsendte fra København i Chifferskrift den 25. April 1944 Kl. 10 til det tyske Udenrigsministerium.

Telegrammet blev først fundet for faa Dage siden af Amerikanerne. Da Best forleden afhørtes som Vidne ved den internationale Militærdomstol, havde den amerikanske Anklager, Kommandørkaptajn Whitney Harris netop faaet det vigtige Dokument i Hænde. Han anmodede om Tilladelse til at introducere det ved en senere Lejlighed, naar det var behørigt oversat og mangfoldiggjort. Da Vidneførslen for og imod SS i Formiddags var afsluttet, greb i Harris Lejligheden og sagde:

„I Henhold til Domstolens Tilladelse fra forleden forelægger jeg dette Dokument. Det er forelagt Best her i Fængslet i Overværelse af Gestapos Forsvarer, Dr.

Merkel, og Best har erkendt dets Ægthed, samt at han har afsendt det.

Dokumentet viser, at ikke alene havde Vidnet Viden om den kontra-terroristiske Terror i Danmark, men

han iværksatte den selv direkte og beordrede Henrettelsen af en Student.“

Telegrammets Ordlyd

Telegrammet har følgende Ordlyd:

„Da der, efter at første Halvdel af April var forløbet roligt, omkring den 20. April har fundet nogle Sabotagehandling og Bagholdsoverfald Sted, især i København, har jeg beordret følgende Forholdsregler:

1. Henrettelsen af en Student, som var overbevist om at have udført et Angreb paa et Medlem af Værnemagten.
2. Iværksættelsen af en kontraterroristisk Aktion for hver enkelt Sabotagehandling og ethvert

Fortsettes Side 2, Sp. 2.

Partierne kan ikke om Tilskuds-Or

Stemning

Forhandlerne gik i Aftes fra hinand kommet til noget Resultat

Ill. 1: Uddrag af forside af *Politiken* 10. august 1946, hvor Henrik V. Ringsted fra Nürnberg skriver om fundet af et fra telegram fra Best af 25.4.1944, der angiveligt skulle ikke alene bevise hans viden om den tyske modterror, men også selv direkte havde beordret den. Men så gik det ikke.

General Pancke erwogen, dass zwar in der Presse die Hinrichtung der zum Tode verurteilten Terroristen veröffentlicht werden sollte, dass sie in Wahrheit aber nach Deutschland gebracht und bis zum Kriegsende geheim verwahrt werden sollten, damit sie selbstverständlich zu erwartenden Friedensamnestie ihren Familien und ihrem Volk zurückgegeben werden könnten. Pancke hatte Schritte wegen dieser Verwahrung unternommen, die nun durch Hitlers Verbot der Aburteilung von Terroristen hinfällig geworden waren.¹²⁴ Dass ich an dieser Stelle den “Nacht- und Nebelerlass” erwähnte, geschah selbstverständlich nur im Hinblick auf Hitlers Mentalität. In Wahrheit handelte es sich ja um etwas ganz anderes: Während nach dem “Nacht- und Nebelerlass” *Nicht-Verurteilte* geheim aus dem Lande gebracht werden sollten, handelte es sich bei meinem Plan in Wahrheit um eine Form der Begnadigung zum Tode Verurteilter, wobei die Abschreckungswirkung nach aussen erreicht und dennoch das Leben der Verurteilten gerettet werden sollte. Die Aufzeichnung des Staatssekretärs Dr. v. Steengracht vom 30.7.1944 habe ich damals nicht zur Kenntnis bekommen. Nachdem ich sie jetzt gelesen habe, stelle ich fest, dass sie in allen Stücken den taktischen Erwägungen entspricht, die wir damals vertraulich und freundschaftlich gemeinsam angestellt haben. Die Aufzeichnung enthielt objektive Unwahrheiten, was – wie ich aus der Besprechung vom 26.7.1944 weiss – dem Staatssekretär durchaus bewusst war.

Unsere beiden Aufzeichnungen, die unverzüglich den Reichsaussenminister in seine Feldquartier zugeleitet wurden, haben insofern ihren Zweck erreicht, dass weder irgendwelche Massnahmen gegen meine Person erfolgten,¹²⁵ noch neue, grundlegende Befehle für die Behandlung

¹²⁴ Dette skridt fra Bests side må betragtes som pure opspind og som et forsøg på at “retfærdiggøre,” at han i den nævnte periode brugte dødsdømte modstandsfolk som *gidslers* i forsøget på at få sabotagen stoppet. I den værnemagtsøverstbefalendes stab var der heller ikke tvivl om, at det var tilfældet. Således skriver Abteilung Ic/Mil. Geschichtsschreibung Nr. 90/44, 4.5.1944 i “Politische Vorkommnisse im Monat April 1944” i forbindelse med referatet af Bests henvendelse til pressen 25.4 “Nicht aus der Bevölkerung, sondern aus den verbrecherischen Kreisen selbst, von denen über 100 Saboteure und Gewaltverbrecher Todesurteile zu erwarten hätten, würden die Geiseln genommen werden.” (Russisch-deutsches Projekt zur Digitalisierung deutscher Dokumente in den Archiven der Russischen Föderation I Akte 611. Zehn-Tagesberichte der Abteilung Ic/Militärische Geschichtsschreibung beim Wehrmachtsbefehlshaber Dänemark).

¹²⁵ Trusler derom, som Best selv havde opfundet.

Dänemarks erteilt wurden. Infolgedessen sind auch weiterhin keine neuen Massnahmen in Dänemark eingeführt und angewendet worden. Erst im September 1944 wirkte sich die weiterschwelende Animosität gegen mich dadurch erneut aus, dass er, als er die von Himmler vorgeschlagene Auflösung und Internierung der dänischen Polizei befahl – hierbei ausdrücklich anordnete, dass ich von dieser Aktion nicht einmal informiert werden sollte.¹²⁶

[...]

28.4.1948

Werner Best

IV. SLUTKAMP I DANMARK? WERNER BEST OM MØDET I MÜRVIK 3. MAJ 1945

I en af Bests først kendte fængselsoptegnelser fra juli 1945, tog han et af de allersidste møder i sin tid som rigsbefuldmægtiget op, mødet i Mürwik 3. maj 1945, hvor en række tyske værnschefer og ministre, samt Best og Terboven under ledelse af Hitlers efterfølger storadmiral Karl Dönitz drøftede muligheden af en kapitulation. Der er kun bevaret et samtidigt referat af mødet på under 15 linjer, som Best ikke kendte, da han skrev. Referatet blev først offentliggjort i 1962. Enkelte andre af de deltagende har siden skrevet om mødet, endda flere gange, men her fokuseres der alene på Best og hans udtalelser under mødet, samt deres mulige konsekvens.

Best gør det meget tydeligt, at han talte mod en slutkamp, og at han bl.a. havde vished for, at Sverige ville gribe ind, såfremt det skulle komme så vidt. Nogle dage efter mødet blev han ringet op fra AA af Steengracht, der meddelte, at Bests holdning på mødet havde været udslagsgivende for, at det ikke kom til en slutkamp.¹²⁷ Optegnelstens formål er helt åbenlyst at skabe en af de første gode gerninger i Bests katalog over disse. De øvrige vidner, der var med til mødet og har skre-

¹²⁶ Der var ikke tale om noget så personligt som animositet fra Hitler side, men han stolede ikke på Best, Himmler heller ikke. Oktober 1943 var ikke glemt, og måske var de også bedre til at læse Bests telegrammer, end han selv troede.

¹²⁷ Se WBK, 9, nr. 246.

vet derom, er enige om, at Best talte mod en slutkamp. Bests udtalelse om Sveriges rolle, en oplysning som byggede på en usand information af G.F. Duckwitz,¹²⁸ huskes ikke af alle, en information, der i den gode sags tjeneste skulle tilskynde Dönitz til at opgive en kamp. Da Dönitz i 1958 kom ud af fængslet og kunne udtrykke sig, afviste han kategorisk, at Bests holdning ved mødet havde spillet nogen afgørende rolle for den trufne beslutning, og den angivelige telefonopringning fra Steengracht har ikke efterladt sig spor.¹²⁹

Telefonopringningen mellem Steengracht og Best blev ikke taget op med Steengracht under senere forhør af ham, men i stedet trådte den tidligere udenrigsminister Lutz Graf Schwerin von Krosigk til i den sammenhæng. Han afgav 28. april 1948 en erklæring, hvor han for det første gengav de tre argumenter, som Best juli 1945 angav at være kommet med på mødet, blot var der byttet om på rækkefølgen af punkt 1 og 2. Ministeren må have haft en imponerende hukommelse, men hertil føjede von Krosigk for det andet, at han efter mødet havde haft en samtale med Dönitz, under hvilken Dönitz tilsluttede sig Bests og von Krosigks argumenter mod en slutkamp og erklærede sig indforstået med at lade Norge og Danmark indgå i kapitulationsforhandlingerne.¹³⁰ Hermed fik Best igen æren for at have sikret beslutningen om en kapitulation og ikke slutkamp, selv om han nu måtte dele æren med von Krosigk. Dette tillagde Østre Landsret ikke betydning, alene, at Best havde talt for kapitulation, fik han godskrevet af retten.

Best valgte i sin beretning 1950 at udelade, at hans udtalelser havde været afgørende på mødet i Mürwik. Det skyldes måske, at Østre Landsret ikke havde tillagt det betydning. Til gengæld fastholdt han den falske oplysning om Sveriges rolle, som Duckwitz havde forsynet ham med.¹³¹ Hermed havde Best delvist opgivet en af de meget gode gerninger, han først havde søgt at kreere for sig i fængslet sommeren 1945.

¹²⁸ Hans Kirchhoff: *Den gode tysker*, 2013, s. 271.

¹²⁹ Best skrev 20.10.1945 en koncentreret version om mødet med samme indhold til UM's direktør Nils Svenningsen. Se om hele materialet diskussionen i WBK, 9, nr. 226; endvidere Kirchhoff 2013, s. 273.

¹³⁰ RA, Best-sagen, Hovedrapport A, s. 326-328.

¹³¹ Best 1950, s. 98.

Best-Telegram

Fortsat fra Side 1.

satte sin Vilje igennem i Berlin; Schwerdt blev hjemkaldt og erstattede med Isesell (Waldenburg), der ogsaa var kvalificeret som militær Raadgiver i Nordsid.

„Peter-Gruppen“s Tilblivelse

Skorzeny klarlagde i øvrigt under Aftningen „Peter-Gruppen“s Tilblivelse-historie. Den udsendtes ikke af ham, men af Schellenberg. Da han kom hjem fra en Tjenestrejse til Frankrig Vinteren 1943-44 erfarede han, at en Gruppe paa én Officer og 3-4 Underofficerer var blevet kommanderet til Schellenbergs Afdeling i Reichsicherheitshauptamt til særlig Uddannelse.

Paa Forespørgsel erfarede han, at de skulde organisere Kreds-Saboter i Danmark. Gruppen anførtes af Untersturmführer Peter — deraf Navnet — men allerede efter nogle faa Uger og inden Gruppen blev Udendelse forlod Peter Gruppen og erstattedes af Otto Schwerdt, der antog Døknavnet „Peter“.

Da Skorzeny fik Ordre til at udpege den øverste Chef og Forbindelsesmand til Berlin for Gruppen nægtede han det. Nogle Dage efter forestillede Schellenberg Naujocks for Skorzeny og sagde, at Naujocks nu var udsat til den øverste Chef for Gruppen. Skorzeny fik Besked om at forsyne Gruppen med Materiel. Den fik en Bil samt et Kvintam Sprængstof „med Tilbehør“. I øvrigt mente Skorzeny, at „Peter-Gruppen“ da den først var kommet til Danmark, i alt væsentlig selv skaffede sig Vaaben og Sprængstof, idet de opsnappe de britiske Forsendelser til Modstandsbevægelsen.

Høje hans Forklaring havde han ikke senere haft anden Forbindelse med Gruppen i Danmark end ovenfor omtalte Kampagne for at faa Otto Schwerdt tilbage til sin Afdeling.

Best gik ind for Gidsel-Systemet

Dr. Best er imidlertid øvrigt optaget af at søge at vikle sig ud af det stadig tættere Net, som trækker sig sammen om ham siden Fundet af det finte Telegram, hvori han erklærer selv at have givet Ordre til Iværksættelse af Schaburgtaale.

Den amerikanske Dokumentkommission i Berlin har siden fundet endnu et Telegram fra samme Dag, hvori Best anbefaler hurtig Oprettelse af Staaudretter, saaledes at man kan anvende de Dødsdomme som Gidsler.

Gidselproblemet har siden staaet i Centrum under Politikommandør Kjalles Afhøring af Best de sidste Dage. Da Gidsel-systemet anses for en af de alvorligste Krigsforbrydelser, som lægges Tyskerne til Last, har Best fuldt op at gøre med at søge at bortforklare Telegrammet.

Hvis man tænker tilbage til 1944, vil man imidlertid erindre, at Best den 12. Maj lod offentliggøre fire Dødsdomme, hvis Fulbyrdelse dog gjordes afhængig af Forholdet i Landet, d. v. s. hvis Sabotagen opbørte, var der Mulighed for, at Best vilde gøre Brug af sin Benaadningsret. En af de dømt blev ogsaa benådet (Fru Monica Wichfeld), men de tre andre blev henrettet henholdsvis den 21., 22. og 24. Maj. Den 21. Maj offentliggjorde Dr. Best yderligere fire Dødsdomme med Tilføjele: „Det er endnu ikke fastsat, om Dømmene skal fuldbyrdes eller om de Dømt skal benådes.“

Juridisk er der vel en Nuance mellem at arresterre sætlesse Borgere som Gidaler eller gøre Brug af Benaadningsret overfor alle Dømfældte (med hvad Ret de saa er dømt) afhængig af den øvrige Befolkings Holdning, men i Realiteten kommer det ud paa det samme, hvad Dr. Best endbenar ogsaa i sine Velmægtede selv har ment. Han ansvarede ikke blot Betydningen „Gidsler“ i Telegrammet til Udenrigsministeriet i Berlin, men ogsaa i sin berømte Tale til de københavnske Chefredaktører 24. April 1944, hvor han sagde,

at han vilde tage Gidsler blandt Modstandsbevægelsens Folk.

Samarbejde med Naujocks

Ogsaa paa et andet Punkt er Best i alvorlig Knibe. Af den ene Sammenkomst med Terroristen Naujocks Januar 1944, som Best først prøvede at lyve sig fra, er der nu blevet flere og meget tyder paa, at Best havde et normere Samarbejde med Hitleres samvittighedsløse Gesander, end han endnu har bekvæmet sig til at ville vedgaa.

Naujocks deltog som bekendt personlig i Sabotagen mod Korsør Glasværk og har altsaa været i København i den Periode, da Skæmpelsen af Kampen mod Modstandsbevægelsen tilskyndede Best til at gribe til de Midler, hans egne Telegrammer til Berlin nu knytter ham stadig fastere til, men som han tidligere har villet frøsløge sig ethvert Ansvar for.

Ogsaa under dette Ophold i København opspøgte Naujocks Best, hvad denne nu ikke vil benægte, men foregiver ikke at have nogen klar Erindring om. Maaske bedrer hans Hukommelse sig efterhaanden ogsaa paa dette Punkt.

Henrik V. Ringsted.

Dardanellerne er Nøglen til Freden

Den amerikanske Note med Afvisningen af Ruslands Revisions-Krav

Washington, Onsdag.

Den amerikanske Regering har i Dag offentliggjort sin Note til Sovjetunionen i Dardaneller-Spørgsmaalet, hvori den tager Afstand fra Russernes Krav om at deltage paa lige Fod med Tyrkiet i Strædernes Forsvar.

I Washington venter man, at der forestaar en Række meget komplicerede Forhandlinger om hele dette Problem, men det betragtes som utænkeligt, at De forenede Stater noger: Siden vil fravige dette Standpunkt.

at UNO griber ind og overtager Kontrol- len over Stræderne.

Noten gør det klart, at skønt U. S. A. ikke er Medunderskriver af Montreux-Overenskomsten, er det fast besluttet paa at deltage i de kommende Forhandlinger, og Washington indtager det Standpunkt, at Strædernes Styrer bør bringes i det rette Forhold til de forenede Nationer og Jangere paa en Maade, der helt igennem er i Overensstemmelse med De forenede Nationers Principer og Maal.

Artikel i Times om Sydslesvig

„Forhold, som Englænderne ikke har skabt og ikke kan fjerne“

London, Onsdag, (R. B.).

En særlig Korrespondent til „Times“ giver i en længere Artikel i Dag Udtryk for Sympati og Forståelse med de danske Ønsker angående Sydslesvig, men har samtidig Opmærksomheden benedt paa Englændernes Vanskeligheder med at indkomme dem. Han henviser til, hvad der allerede er blevet gjort i kulturel Henseende, at Sydslesvigs Forening har faaet Lov til at føre en kraftig Kampagne for dansk Kultur, og siger til sidst Britiske Myndigheder kunde gøre meget for at behage Danskerne, hvis de gik ind paa at adskille Slesvig og Holsten i administrativ Henseende, selv om det er uretfærdigt at beskyldt dem for at have oprettet en En-

Vendt hjem fra England

Den tyske Overpræsident

London, C

Paris Radio deltes fra Samt at den belgiske der opholder si udleveret, men Spanien og U Grænsen efter t

Eng fra U

Amerika

GENERAL

Høflige offi ministeriet fra UNRRAs Afde UNRRAs Afde Personer i Tys

Det er t La Guardia, som ang. idet han riet, at det var Frederick i For station af Afdel Personer. La G at han havde u til Chef for U ling i Washing

Da org

Morgan, der lede en vigtig l af Invasionen i til UNRRAs i H han Opstet med de underjordisk Østomraaderne idet han havde vidtforgreent i Pengemidler til var, sagde han, Nationer for et for Jøbedømme Hjem i Palesti Krav om, at M træde tilbage, t at han agtede i han støttedes af direktør Lehman

La Guardias mærksomhed i

Coh

Meyer Cohen og afholdt sam for at redagere Tyskland.

Cohen oplyst de omlægge For lejerne i Tysklat Tysklands-Stab i de Besterende s det, saa Arbejde fektivt. Desuden peorganisations bejde i med de Tyskland indtil vendigt, saa de organisation, de UNO kan faa Ti Opgaver.

Kvinde Agent

Anholdt af A levere

III. 2: Uddrag af *Politiken* side to den 22. august 1946, hvor Henrik V. Ringsted på ny skriver fra Nürnberg dels om fundet af et nyt Best-telegram dels om, at Best var travlt beskæftiget med at vikle sig ud af det stadig tættere net, der trak sammen om ham.

Kopenhagen, den 31.7.1945.
Afskrift.¹³²

Aufzeichnung.

Als im April 1945 die alliierten Truppen in Norddeutschland vorrückten und ein Angriff auf den dänischen Raum in den Bereich des Möglichen trat, bat ich den Reichsverteidigungskommissar für Nordwestdeutschland Gauleiter Karl Kaufmann in Hamburg um eine Besprechung, um mich über seine Auffassung und Absichte zu unterrichten. Der Wehrmachtbefehlshaber in Dänemark Generaloberst [Georg] Lindemann hatte nämlich nur den starren Befehl, den dänischen Raum nach jeder Seite unbedingt zu verteidigen, was mir sowohl militärisch und erst recht politisch nicht richtig erschien.

Die Besprechung mit Kaufmann fand am zweiten Sonntag des April (15.4.?) in Flensburg im Hause des Oberbürgermeisters Dr. [Ernst] Kracht statt. Kaufmann war von dem Gauleiter [Günther] Lohse aus Kiel begleitet. Kaufmann berichtete mir, das er vor wenigen Tagen in Berlin die Auffassung vertreten habe, dass die Fortsetzung des Kampfes sinnlos sei und dass er eine sinnlose Verteidigung und Zerstörung der Stadt Hamburg mit 650.000 Frauen und Kindern nicht verantworten könne; er gedenke deshalb die Stadt Hamburg kampflös zu übergeben. Diese Erklärung habe einen Wutausbruch Hitlers zur Folge gehabt, der die Verteidigung Hamburgs bis zum letzten Mann und Stein befohlen und ihn – Kaufmann – als Reichsverteidigungskommissar für Nordwestdeutschland abgesetzt und durch den Gauleiter [Paul] Wegener ersetzt habe. Er – Kaufmann – sei nunmehr entschlossen, im entscheidenden Augenblick auf eigene Verantwortung und gegen die erteilten Befehle zu handeln, da jetzt die Verantwortung für das Volk Gehorsam gegenüber dem Führer vorgehen müsse. – Der Gauleiter Lohse schloss sich der Auffassung Kaufmann an. – Ich erklärte mich mit Kaufmanns “Fronde” solidarisch und versprach ihm, in seinem Sinn zu wirken und im entscheidenden Augenblick wie er zu handeln.

In der folgenden Woche flog ich nach Oslo, um den Reichskommissar Terboven für unsere Auffassung und Absicht zu gewinnen. Der Versuch misslang.

Hingegen konnte ich am 3. Mai einen offenbar wesentlichen Beitrag zu der Entscheidung für die gesamte Nordwest-Kapitulation leisten. An diesem Tage fand in Flensburg bei dem Grossadmiral [Karl]

¹³² RA, UM 84.A 34a.

Doenitz eine Besprechung statt, an welcher der Reichsausserminister Graf Schwerin von Krosigk, Reichsminister [Albert] Speer, Generalfeldmarschall Keitel, Reichskommissar Terboven, General [Franz] Böhme, Generaloberst Lindemann und ich teilnahmen.¹³³ Grossadmiral Doenitz fragte nach den Möglichkeiten der Verteidigung von Dänemark und Norwegen und fügte hinzu, dass diese Länder für ihn als "Pfänder" wichtig seien bei seinen Bemühungen, mit den Westmächten zu einer Einigung zu gelangen und möglichst viele deutsche Menschen vor den Russen zu retten.

Zunächst legte General Böhme die Verteidigung und Ausstattung der deutschen Truppen in Norwegen dar.

Reichskommissar Terboven erklärte die Verteidigung Norwegens für politisch und wirtschaftlich möglich. Durch seine Sicherheitsmassnahmen seien die Norweger so eingeschüchtert, dass mit einem Aufstand kaum zu rechnen sei. Ausserdem sei man gegenüber der Regierung Quisling verpflichtet, das Land nicht kampflös aufzugeben.

Dann erläuterte Generaloberst Lindemann die Aufstellung der deutschen Truppen in Dänemark und erklärte auf eine Frage des Grossadmirals Doenitz, dass er sich auf seine Truppen voll und ganz verlassen könne.

Nunmehr nahm ich das Wort und stellte fest, dass eine Verteidigung des dänischen Raumes aus den folgenden Gründen unmöglich sei:

1. Im Augenblick des Angriffs von aussen werde im Rücken der deutschen Truppen eine nach Zehntausenden zählende, wohlbewaffnete Aufstandsbewegung losbrechen.
2. Die Operationen der deutschen Truppen seien durch die Anwesenheit von mehr als einer Viertelmillion Nichtkombattanten (Flüchtlinge und Verwundete) in Dänemark, die von der Truppe abhängig seien, gehemmt.
3. Der schwedische Ministerpräsident Per Albin Hansson habe mir von wenigen Tagen durch einen Verbindungsmann mitteilen lassen, dass Schweden einem mutwilligen Kampf der deutschen Truppen in Dänemark und Norwegen nicht untätig zusehen sondern aktiv eingreifen werde.

Ich wies weiter darauf hin, dass ein Kampf in Dänemark und Norwegen für die Kriegsentscheidung wertlos sei und dass deshalb die durch ihn verursachten Verwüstungen dieser noch unversehrten Länder dem deutschen Volke als besonders Schuld angerechnet werden würde. Aus allen

¹³³ Jodl deltog også, hvad Best fik med i optegnelsen 20.10.1945.

diesen Gründen forderte ich, dass von einer Verteidigung Dänemarks und Norwegens Abstand genommen werde.

Der Grossadmiral Doenitz stellte noch die Frage, was der schwedische Ministerpräsident unter einem "mutwilligen Kampf" verstehe. Ich erwiderte: jeden Kampf, da jeder Kampf sinnlos sei.

Der Reichsaussenminister Graf Schwerin von Krosigk griff mein Argument, dass die sinnlose Verwüstung der noch unversehrten Länder dem deutschen Volke als besonders Schuld angerechnet werden würde, temperamentvoll auf und forderte ebenfalls den Verzicht auf die Verteidigung dieser Länder.

Grossadmiral Doenitz erklärte abschliessend, dass er sich seine Entschliessung vorbehalte. Er sehe aber ein, dass ihm die Länder Dänemark und Norwegen nur so lange als "Pfänder" nützen könnten, als sie nicht durch Kampfhandlungen verwüstet seien.

In einer anschliessenden Besprechung mit dem Reichsaussenminister Graf Schwerin von Krosigk bat ich diesen noch einmal dringend dafür zu sorgen, dass in den Ländern Dänemark und Norwegen nicht gekämpft sondern kampflos kapituliert werde. Er versprach mir, das er unverzüglich mit Grossadmiral Doenitz noch einmal in diesem Sinne sprechen werde.

Einige Tage nach dem 5. Mai bemerkte der Staatssekretär des Auswärtigen Amtes Dr. Freiherr von Steengracht in einem Ferngespräch, dass er von Flensburg aus mit mir führte, das in der Kapitulationsfrage "sich meine Argumente ja durchgesetzt hätten." Ich schliesse daraus, dass gegen die Stellungnahme des Reichskommissars Terboven und gegen die pflichtmässige Kampfbereitschaft des Militärs meine Mitteilungen und Warnungen dem Grossadmiral Doenitz einen wesentlichen Anstoss dazu gegeben haben, auf eine Fortsetzung des Kampfes im Norden zu verzichten und die Nordwest-Kapitulation zu beschliessen.

(sign.)

Dr. Werner Best.

(Die vorstehende Aufzeichnung entspricht sinngemäss der Aufzeichnung, die am 21.6.1945 an Herrn Direktor Svenningsen abgesandt wurde. Sie ist erweitert durch die Darstellung der Vereinbarung mit Gauleiter Kaufmann.)

V. FRITS CLAUSEN OG DNSAP

Best nedskrev sin rapport om Frits Clausen og DNSAP i januar 1946 på opfordring af dansk politi. Best var ikke selv under anklage i forhold til emnet, hvilket kom til at præge det skrevne. Frits Clausen og DNSAP var i forvejen dømt i den danske offentlighed, hvilket givetvis også spillede en rolle. Det var en rapport om en politisk modstander, dette er underliggende og gennemsyrlig teksten hele vejen igennem. DNSAP var gjort til et instrument i tysk besættelsespolitik længe før Bests ankomst til Danmark, og han kan kun beklage dette, det var en stor fejltagelse, da DNSAP blandt meget andet gøres til skyldig i den dårlige stemning i Danmark over for Tyskland. En af Bests første handlinger havde angiveligt været at forhindre, at medlemmer af DNSAP blev optaget i regeringen Scavenius, og det på trods af Ribbentrops ultimative krav derom. Denne "succes" med at stække en politisk modstander svækkes noget af, at Best ikke fortæller, at han ikke var ene om på tysk side at ønske at holde DNSAP ude, og at Ribbentrops krav ikke havde været ultimative. Best undlader at fortælle, at han kom til Danmark med politisk støtte fra SS, som var Frits Clausens kritikere, Clausen makkede ikke ret og havde i løbet af 1942 gjort sig ud til bens flere gange. Best fremstiller sig nærmest som demokrat i forbindelse med udelukkelse af nazister i den danske regering, men det indtryk kan kun fastholdes, hvis man tager udeladelserne og manipulationerne for gode varer.

Hertil skal så føjes den ikke uvæsentlige detalje, at Hitler ifølge denne beretning slet ikke udtalte sig om DNSAP på mødet 27. oktober 1942, hvor Best i den senere beretning om AA marts 1948 for at understrege sin "succes" skriver, at Hitler på dette møde krævede, at danske nazister skulle have del i regeringen. Det er noget af en forklaringsændring.

Best konstaterede endvidere, at der havde været stadige partistridigheder i DNSAP, og at DNSAP havde haft et modsætningsforhold til Schalburgkorpset, men at han ikke havde blandet sig deri. Det samtidige materiale modsiger det. Best ville i forlængelse af SS's politik have DNSAP underlagt eller erstattet af Schalburgkorpset, dette lykkedes aldrig, trods alle Bests bestræbelser. Det var ikke glemt i 1946. Det var til gengæld tilsyneladende de beskudte kneb, der blev anvendt i forsøget på at få Clausen ud af dansk politik. Clausen blev detroniseret i maj 1944, mens hans politik blev videreført i DNSAP til det sidste. Det var ikke noget, Best havde tilgivet i 1946, han havde svært ved at lægge sordin på sin holdning i fremstillingen, og det i højere grad end i hans øvrige optegnelser.

Alligevel forsøger han at fremstille sig som den udenforstående, der stod over det politiske spil i det danske nazistiske miljø og nærmest blot var formidler mellem DNSAP og AA. Personkarakteristikken af Frits Clausen er alt andet end skånsom, men går bl.a. for vidt, når Best giver en mental forklaring på Frits Clausens utryghed ved situationen fra slutningen af 1942 og frem og ikke fortæller, at Clausen reelt var under et kraftigt tysk politisk pres for at underkaste sig i forbindelse med Schalburgkorpsets oprettelse, et pres Best selv var den første til at udøve.

Det hører til det kuriøse, at Best lader som om, at han knapt kendte til SD's virksomhed i Danmark. Han havde selv været involveret deri i 1930'erne og havde løbende kontakt med dets aktører på Dagmarhus fra november 1942.¹³⁴

Østre Landsret købte 1949 Best forklaring om, at der forelå "en oprindelige tysk plan" om, at der skulle dannes en dansk regering med nazistisk deltagelse, men at Best havde fået det forpurret.

Best har givetvis set med tilfredshed på at få kredit for endnu en af sine gode gerninger. I beretningen 1950 tildeles Frits Clausen og DNSAP på den baggrund kun en ganske begrænset plads. Den rigsbefuldmægtigede havde fundet det større perspektiv, problemet Frits Clausen og DNSAP var såre beskedent, så Best nøjedes med at gentage sin hovedfortjeneste, at DNSAP ikke kom i regering, og tillige af ham blev udfaset af tysk politik.¹³⁵

København, den 28.1.1946.¹³⁶

Rapport vedr. Dr. Frits Clausen og DNSAP,
overgivet til Hr. Politadvokat Bech, Politigaarden, København.

Valg og udnævnelse af min Person til "Reichsbevollmächtigter" for Danmark skete i Slutningen af Oktober 1942 med saa kort Varsel, at jeg ikke fik Tid til nogen større Forberedelse eller Informering. (Det havde i Forvejen været under Overvejelse at udnævne mig til Gesandt

¹³⁴ Der foreligger en række skrivelser fra Best vedrørende tyske flygtninge, fjendtlige organisationer og personer og spioner m.m. fra 1935 og frem sendt til AA (se f.eks. 28., 23.2., 30.4. og 20.8.1938 (RA, Affotograferinger fra AA, pk. 252, 325, 334)) og fra 1942 og frem Bests kalenderoptegnelser.

¹³⁵ Best 1950, s. 32f. og en senere tilføjelse s. 316f.

¹³⁶ RA, Frits Clausensagen IIa Sønderjylland.

ved Vatikanet eller andre diplomatiske Poster i Udlandet, saaledes at jeg ikke havde haft nogen Anledning til specielt at orientere mig om Danmark.)¹³⁷ Afgørelsen blev først meddelt mig en af de sidste Dage i Oktober i Førerhovedkvarteret ved Winniza (Ukraine), hvortil jeg af Rigsudenrigsminister von Ribbentrop var blevet beordret sammen med Gesandt [Cecil] von Renthe-Fink. Under Konferencen hos Hitler udtalte denne sin Tak over for Gesandt von Renthe-Fink – i de ca. 20 Minutter, Samværet varede, talte Hitler udelukkende selv, – og han udtalte sig kun i meget almindelige Vendinger om Danmark. Hitlers Fornærmethed over for Kong Christian X kom til Udtryk i en Ordre, at jeg ikke skulde optage nogen Forbindelse med Kongen og det kongelige Hus. Som Hitlers politiske Retningslinje mærkede jeg mig den Sætning, at han – Hitler – senere sammen med en legal Dansk Regering gennem Statstraktater vilde ordne de definitive Forhold mellem det Tyske Rige og Danmark. Den danske Nationalsocialisme blev ikke omtalt af Hitler.¹³⁸

Rigsudenrigsminister von Ribbentrop meddelte mig samme Dag, at han havde bedt den danske Udenrigsminister von Scavenius om at komme til Berlin en af de nærmeste dage for sammen med ham at drøfte de Former for Genoptagelse af normale Forbindelser mellem de to Lande, til hvilke der som synlig Facitstreg under Konflikten hørte et Regeringsskifte. – Gesandt von Renthe-Fink, der ærgrede sig meget over sin uforskyldte Tilbagekaldelse, meddelte mig under vort Samvær i Førerhovedkvarteret nogle Oplysninger om det Tyske Gesandtskab i København og om den politiske Situation i Danmark. Han omtalte med Tilfredsstillelse sit gnidningsløse Samarbejde med Udenrigsminister von Scavenius, hvem han karakteriserede som en særdeles klog og overlegen Mand. Han fortalte ogsaa om Dr. Clausen og DNSAP, hvis Virksomhed og hvis Understøttelse fra tysk Side var en af de væsentligste Grunde til den

¹³⁷ Dette er korrekt, men en vis viden om forholdene i Danmark havde Best fra sit besøg i København i september 1941, da han samlede materiale til sin oversigt over forholdene i en række besatte lande, herunder Danmark (WBK, 1, nr. 3).

¹³⁸ I marts 1948 og igen 1950 ændrede Best helt forklaring vedr. DNSAP, idet han nu skrev: Weiter sollte der Rücktritt der dänische Regierung und die Bildung einer neuen Regierung mit Beteiligung der dänischen Nationalsozialisten gefordert werden." ... "Die Beteiligung der dänischen Nan der neuen Regierung betrachtete er als einen Sicherheitsfaktor gegen deutschfeindliche Tendenzen im Lande." (Best 1988, s. 24). Når det var "glemt" i 1946, skyldes det givetvis, at Best endnu ikke havde fået færdigetablet myten om, at det var ham, der havde hindret, at der kom nazister i den nye regering. Myten skulle styrkes af, at der forelå en førerordre.

danske Befolknings daarlige Stemning over for Tyskland.¹³⁹ Men da man i Berlin ønskede, at Nationalsocialismen i de besatte Lande skulde nyde fremme, kunde Rigets Repræsentant i København ikke ændre noget herved. Gesandt von Renthe-Fink omtalte ligeledes, at Gesandtschaftsrat Meissner i denne Sag var udstyret med særlig Beføjelse.¹⁴⁰

Efter at jeg var vendt tilbage til Berlin, kunde jeg kun ganske kort i Udenrigsministeriet orientere mig om de dansk-tyske-Forbindelser samt om Situationen i Danmark.¹⁴¹ Jeg talte først og fremmest med den Politiske Afdeling (Leder Understatssekretær Woermann, Referent for Danmark: Gesandt, Dr. von Grundherr) samt med den Handelspolitiske Afdeling: begge Afdelinger ønskede indtrængende en dansk Politik, hvorved der sikredes rolige Forhold, normale Forbindelser og udbytterigt Handelssamkvem. Jeg talte ogsaa med Understatssekretær Martin Luther, Lederen af "Abteilung Deutschland." Luther spillede dengang en særlig Rolle i Udenrigsministeriet, fordi han gik for at være Rigsudenrigsministerens Fortrolige og Favorit, og fordi alle var bange for ham. "Abteilung Deutschland" skulde egentlig kun varetage Koordineringen af Samarbejdet mellem det tyske Udenrigsministerium og de andre interne Myndigheder, men Luther trak opgaver til sig, der interesserede ham, og befattede sig f.eks. med Udenlandspropaganda og Udenlandspresse ("München"-Selskabet sorterede under ham)¹⁴² og ligeledes med de saakaldte "Fornylesesgrupper" i Udlandet (herunder med DNSAP). Da jeg talte med Luther bad han mig frem for alt have Tillid til Gesandtschaftsrat Meissner og støtte mig til ham. Dr. Clausen omtalte han kun paa den Maade, at han bad mig om at behandle "den gode Frits" pænt og at understøtte ham.

I de Dage mellem den 1. og 5. November 1942 kom Udenrigsminister von Scavenius til Berlin og havde to Konferencer med Rigsudenrigs-

¹³⁹ Renthe-Fink har sandsynligvis udtrykt sig mere diplomatisk, end Best her gengiver det. Renthe-Fink ville ikke paa den måde tillade sig at desavouere den hidtidige tyske politik. Vi har fra oktober 1942 to steder, hvor Renthe-Fink udtaler sig om DNSAP. Det er 9. og 27. oktober, hvor han begge gange anbefaler, at DNSAP ikke *straks* indsættes som ny regering (WBK, 1, nr. 52 og 109). Det er noget ganske andet.

¹⁴⁰ Der er ikke fundet et dokument, der giver en sådan beføjelse, men måske havde Best Meissners nære forhold til Martin Luther allerede fra tiden før 9.4.1940 i tankerne.

¹⁴¹ Best havde i sine sidste dage i Berlin op til afrejsen travlt med at knytte kontakter til de personer og organisationer i og uden for AA, som han mente at få brug for under sit virke i Danmark. Himmler traf han dog ikke, men mødet med Berger og Franz Riedweg fik umiddelbart betydning (WBK, 10, s. 198), se nedenfor.

¹⁴² Jfr. Peter Longerich: *Propagandisten im Krieg. Die Presseabteilung des Auswärtigen Amtes unter Ribbentrop*, München 1987, s. 53-64.

minister von Ribbentrop. Den ene Konference fandt Sted under fire Øjne,¹⁴³ den anden i min og flere andres Nærværelse. Under den anden Konference forestillede Minister von Ribbentrop mig for Minister von Scavenius og overrakte ham et Forslag til Sammensætning af en ny Dansk Regering, i hvilket der – saa vidt jeg husker – var nævnt tre danske Nationalsocialister: C.O. Jørgensen som Landbrugsminister, Dr. [Carl] Popp-Madsen som Justitsminister og, hvis jeg ikke tager fejl [Svend Kofoed] Wodschou som Forsvarsminister.¹⁴⁴ Minister von Scavenius erklærede, at Kongen og Rigsdagen maatte tage Stilling til et Regeringsskifte, men at han ansaa det for udelukket, at denne Ministerliste vilde blive accepteret. Von Ribbentrop svarede, at Scavenius kunde meddele i København, at dette var Rigsudenrigsministerens Krav. M.H.t. yderligere Forhandlinger henviste han til mig.¹⁴⁵

Jeg har ikke talt med andre tyske Myndigheder, før jeg tiltraadte mit Embede den 5.11.1942.¹⁴⁶ I den følgende Tid har jeg af Institutioner, som var interesseret i den danske Nationalsocialisme, først og fremmest mødt SD (Sikkerhedstjenesten, d.v.s. den politiske Efterretningstjeneste) repræsenteret ved RSHA (Rigssikkerhedshovedkontoret), Kontor III, (kompetent Afdelingsleder Friherre [Eberhard] von Löw), og desuden "Germanische Leitstelle" (Leder: SS-Overgruppchef Berger).¹⁴⁷ Jeg fik det Indtryk, at Forbindelsen mellem SD og de danske Nationalsocialister var af ret gammel Dato. Den vedrørte selve DNSAP og syntes gennemgaaende at hidrøre fra Friherre von Löws personlige Bekendtskaber. "Germanische Leitstelle" viste sig først, da Vaaben-SS begyndte at hverve frivillige i de germanske Lande. Men Leitstelle (eller rettere sagt: Himmeler) fik ved Aarskiftet 1942/43 ved en ordre fra Hitler Monopol paa Opretholdelse af Forbindelsen med "Fornylesesgrupperne" i de ikke-tyske Lande.¹⁴⁸ (Jeg bad dengang det tyske Udenrigsministerium om at hidføre en Klaring m.h.t., om denne Ordre ogsaa gjaldt for Danmark,

¹⁴³ Dette mødes referat i WBK, 1, nr. 130.

¹⁴⁴ De tre nævnte var tyske ministeremner (WBK, 1, s. 530).

¹⁴⁵ Mødet, hvor Best og Renthe-Fink ogsaa var til stede, er kort refereret på dansk af Frants Hvass. Ifølge det fik Scavenius ikke overrakt noget skriftligt af Ribbentrop (PKB, 4, aktstykke 91 bilag 14).

¹⁴⁶ Dette var ikke tilfældet, jfr. ovenfor.

¹⁴⁷ Gottlob Berger var ikke leder af Germanische Leitstelle, men af SS-Hauptamt, som var overordnet Germanische Leitstelle og en magtfuld del af SS. Det var Best ikke uvidende om, som det ogsaa fremgaa af hans følgende beretning om Schalburgkorpset.

¹⁴⁸ Det skete 12.8.1942 (WBK, 1, nr. 28).

men har aldrig faaet Svar herpaa.)¹⁴⁹ Foruden SD og “Germanische Leitstelle” interesserede ogsaa andre tyske Institutioner sig for den danske Nationalsocialisme, f.eks. NSDAP’s Partikancelli i München, men disse Institutioner havde ingen Repræsentanter i Danmark og, saa vidt jeg kunde konstatere, havde ingen Forbindelse med danske Nationalsocialister; paa en eller anden Maade modtog de imidlertid Rapporter om, hvorledes det stod til med Sagen.

Jeg har ikke hos nogen tysk Institution hørt noget om et Program for Gennemførelse af politiske Planer i Danmark – specielt hverken for en voldelig Omstyrtelse eller for en tiltvunget “Magtovertagelse” fra de danske Nationalsocialisters Side. Alle ønskede, at den af dem protegerede Gruppe (for Luther og von Löw var det DNSAP og for “Leitstelle” Schalburg-Korpset) der specielt skulde fremmes og saa vidt muligt have Monopol paa nationalsocialistisk Virksomhed. Hvad der dernæst skulde ske, overlod man til Fremtiden.

Rapporter fra danske Nationalsocialister til tyske Myndigheder har jeg aldrig set. Ganske vist har alle Grupper – Dr. Clausen saavel som [K.B.] Martinsen – baade skriftligt og mundtligt henvendt sig til de dem venligt sindede tyske Institutioner, men de Tilfælde, jeg er blevet bekendt med, drejede sig udelukkende om Klager over andre tyske Myndigheder, for det meste over mig selv. Jeg kan heller ikke tro, at SD skulde have benyttet DNSAP som Efterretningskilde, dels fordi man dog vel var klar over denne Gruppens snævre Horisont, og dels fordi SD’s tyske Udsendinge gennem deres herværende Venner altid personligt kunde informere sig om alt og danne deres egen Mening: jeg har i hvert Fald ikke hørt om nogen Politisk Rapport, som fra Kredse inden for DNSAP skulde være tilstillet tyske Myndigheder.¹⁵⁰

Den 5. November ankom jeg til København og overtog mit Embede. Allerede samme Dag havde jeg den første Konference med Udenrigsminister von Scavenius vedr. den i Berlin forlangte Regeringsomdannelse.

¹⁴⁹ AA forsøgte forgæves at hindre, at denne ordre kom til at gælde Danmark, mens Best på sin side søgte at komme til at være denne ordres øverste repræsentant i Danmark. Det havde han held med til en HSSPF’s ankomst, og derefter var rollerne mere uklare (Talrige dokumenter herom i WBK, 1-3).

¹⁵⁰ Frits Clausen skrev på opfordring et memorandum til Best om jødespørgsmålet i Danmark omkring årsskiftet 1942/43 (trykt hos John T. Lauridsen: Tyske akter vedrørende “Jødespørgsmålet i Danmark april 1940 – august 1943, *Danske Magazin*, 50, 2006-08, s. 563-65), så Best har set rapporter fra danske nazister til tyske myndigheder. Clausen skrev flere gange om den politiske situation i Danmark til tyske myndigheder.

Han erklærede over for mig, at den af Rigsudenrigsminister von Ribbentrop foreslaaede Ministerliste absolut ikke vilde blive accepteret af den Danske Rigsdag. I den Anledning bad jeg om et Modforslag, som havde Udsigt til at blive godkendt af Rigsdagen. Han foreslog saa til at begynde med Nationalbankdirektør [C.V.] Bramsnæs som Statsminister. (von Ribbentrop havde foreslaaet von Scavenius som Statsminister). Det gik jeg ind paa og bad om en Samtale med Hr. Bramsnæs. Denne fandt Sted Dagen efter, men Hr. Bramsnæs meddelte mig, at han af Helbredshensyn ikke kunde paatage sig Hvervet. Nu blev Folketingsmand [Henrik] Hauch foreslaaet som Statsminister, men da jeg frygtede yderligere Forhaling, og da jeg kun kunde gøre mig gældende i Berlin, dersom Regeringsspørgsmaalet blev løst hurtigt, bad jeg paany Udenrigsminister von Scavenius om selv at overtage Statsministerposten. Han forelagde mig derefter et Forslag til Dannelse af en ny Regering, som fuldstændig afveg fra Rigsudenrigsminister von Ribbentrops Forslag, idet det specielt ikke indeholdt nogen Nationalsocialist som Minister. Jeg bifaldt dette Forslag uden først at spørge Berlin. Dette gjorde jeg af to Grunde. Dels mente jeg at kunne forstaa, at von Ribbentrops Ministerliste ikke svarede til den faktiske Situation i Landet og derfor vilde Møde berettiget Modstand. Dels ønskede jeg af Hensyn til det fremtidige Samarbejde at mildne Berlins Ultimatum, der havde krævet et Regeringsskifte, idet jeg gav delvis efter og saaledes forvandlede et Diktat til en ægte Forhandling, hvorved der blev taget Hensyn til dansk Souverenitet.¹⁵¹ Min Rapport til Berlin om, at jeg havde godkendt Scavenius-Regeringen i ny S sammensætning, fordi man kun paa den Maade kunde opnaa en legal fungerende Regering, blev modtaget uden Protest.

I den første Tid lod jeg til Stadighed mine Medarbejdere orientere mig om Personer og Forhold. Især viste Regeringspræsident [Paul] Kanstein stor selvstændig og upaavirket Evne til Bedømmelse; f.eks. karakteriserede han de Nationalsocialister, som von Ribbentrop havde foreslaaet som Ministre, ikke blot som politisk uholdbare, men ogsaa som uegnede til disse Hverv.

En Dag meldte Gesandtskabsraad Meissner mig, at Dr. Clausen holdt sig parat for at blive forestillet for mig. Jeg lod Dr. Clausen komme til mig alene paa Hotellet for i Ro at kunne danne mig en Mening om

¹⁵¹ Det er Bests udlægning, at Ribbentrops ministerliste var et *ultimatum*, en udlægning der skulle kaste ekstra glans over hans selvstændige rolle ved det nye ministeriums tilblivelse, en rolle der ikke var så selvstændig endda, idet han havde Gottlob Bergers m.fl.s støtte til at undgå de for SS besværlige Clausen-folk.

ham. En hel Aften igennem lod jeg ham fortælle og snakke.¹⁵² Han fortalte mig om sin egen politiske Udvikling og om sit Partis Udvikling siden dets Stiftelse. Hans Skildringer drejede sig til Stadighed kun om hans egen Person. Om den politiske Situation i Danmark talte han knap nok. Da jeg fortalte ham, at jeg havde i Sinde at godkende Dannelsen af en Regering uden Nationalsocialister, var Dr. Clausen ikke ked af det. Jeg havde det Indtryk, at han var glad for ikke at skulle overtage noget Ansvar. Da jeg gav ham Stikordet "Magtovertagelsen," svarede han med en Vittighed om, hvordan hans brede Hale vel vilde tage sig ud paa Spidsen af de tyske Bajonetter, som han jo i saa Fald maatte sidde paa. Dr. Clausen udtalte ikke noget Ønske m.H.t. den almindelige Politik i Danmark. Derimod ønskede han, at hans Stilling som eneste Fører for den danske Nationalsocialisme skulde konsolideres og sikres. Han var bekymret for, at han kunde blive fjernet fra denne sin Stilling, enten af en dansk Konkurrent eller fra tysk Side. Gentagne Gange udtalte han det Ønske, at Adolf Hitler skriftligt over for ham skulde bekræfte, at kun hans Parti anerkendtes som nationalsocialistisk og kun han som dets Fører. Materielle Ønsker fremsatte Dr. Clausen ikke; han bemærkede tværtimod, at de Summer, han modtog som Subventioner, var blevet paatvunget ham fra tysk Side.¹⁵³

Allerede under denne første Samtale fik jeg det Indtryk, at Dr. Clausen var en psykopatisk belastet Mand, der gennem sit Parti havde skabt sig en Ramme omkring sin egen overeksponerede Trang til Selvhævdelse, og som netop paa dette Tidspunkt følte, at hans Kræfter begyndte at svigte, og derfor ængstedes for sin Stilling (Position), der var blevet en psykisk Nødvendighed for ham. Dette Indtryk bekræftedes i den efterfølgende Tid. Dr. Clausen har aldrig fremsat nogen politisk Plan over for mig, men udelukkende og aldeles fortabt sig i sin Mistillid til Personer og Institutioner, som han paastod var ham fjendtligt sindede, og han indskrænkede sin Virksomhed til personlige Opgør og Klager.

Et af Hovedemnerne for de Klager, som Dr. Clausen henvendte sig til mig med i Løbet af Vinteren 1942/43 var "Frikorps Danmark"s Indlemmelse i Vaaben-SS, som fandt Sted dengang. (Alle af frivillige dannede Frikorps og Legioner blev dengang indlemmet i Vaaben-SS.) I Anledning af dette Spørgsmaal opsøgte Dr. Clausen mig engang sammen med Folketingsmand Einar Jørgensen, der dengang netop var vendt tilbage

¹⁵² Best holdt et møde med Frits Clausen umiddelbart efter sin ankomst (RA, Bests personarkiv, Bests kalenderoptegnelser 7.11.1942).

¹⁵³ Der er ikke vidnesbyrd om, at Frits Clausen i 1940 opfattede den massive økonomiske støtte som påtvunget.

fra Frikorpset.¹⁵⁴ Han overrakte mig ogsaa et stort Klageskrift, som var adresseret til Himmler.¹⁵⁵ Dr. Clausen fremførte to Argumenter. Dels erklærede han, at det af dansk-nationale Grunde var utaaaleligt, at man lavede det som dansk Troppeafdeling opstillede Frikorps til en tysk Troppeafdeling. Og dernæst paastod han, at der over for hans Tilhængere i Frikorpset blev hetzet mod ham, af SS og af visse SS-tilhængere som f.eks. K.B. Martinsen. Einar Jørgensen bekræftede disse Dr. Clausens Argumenter. Dr. Clausens Klager m.H.t. Frikorpset kunde jeg kun videre-sende til Berlin, da jeg ikke havde noget at gøre med disse Spørgsmaal.¹⁵⁶

Dr. Clausen drog paany til Felts mod SS, da "Germanische Leitstelle" i Begyndelsen af Oktober i Schalburg-Korpset skabe sig sin egen danske Hverveorganisation for Vaaben-SS. Han paastod, at det kun skete for at berøve ham hans Tilhængere og for at fjerne ham som Fører for de danske Nationalsocialister. M.H.t. Stridigheder mellem danske Nationalsocialister stod jeg principielt med det Standpunkt, at disse selv maatte ordne deres Mellemværender, og at jeg ikke skulde udøve noget Formynderskab over dem. Men naar tyske Institutioner var indblandet, – i dette Tilfælde "Germanische Leitstelle" med sin uopklarede Generalfuldmagt,¹⁵⁷ – maatte jeg træde til som Mellemand for at hindre, at Berlin skulde befatte sig med disse Ting. Derfor fandt der paa mit Kontor en Konference Sted mellem Dr. Clausen og flere af hans Medarbejdere paa den ene Side – og Dr. [Franz] Riedweg fra "Germanische Leitstelle" sammen med [Bruno] Boysen, K.B. Martinsen og fl. paa den anden Side, en Konference, under hvilken Clausen med stort besvær lod sig bevæge til at bifalde en vis modus vivendi mellem DNSAP og Schalburg-Korpset.¹⁵⁸ Men Stridighederne ophørte ikke hermed, idet de fortsatte til begge Organisationers endeligt.

Da jeg fik at vide, at det danske Folketings Valgperiode udløb i Foraaret 1943, var jeg klar over, at det nye Valg uhindret maatte finde Sted. Thi uden et Folketing, der var valgt i Overensstemmelse med Grundloven, kunde en legal Regeringsmaade ikke finde Sted; desuden ventede jeg mig af Valget en definitiv Klaring af Spørgsmaalet vedr. DNSAP; naar det virkelige Antal af dets Tilhængere blev konstateret.

¹⁵⁴ Mødet fandt iflg. Bests kalenderoptegnelser sted 13.1.1943.

¹⁵⁵ Klageskriftet er ikke lokaliseret.

¹⁵⁶ Der er ikke bevaret telegrammer fra Best til AA indeholdende sådanne klager fra Frits Clausen.

¹⁵⁷ Se teksten med note 147 ovenfor.

¹⁵⁸ Mødet fandt sted 4.12.1942, og Best viderebragte mødets resultat til AA 7.12.1942 (WBK, 2, nr. 12).

Eftersom dette Parlamentsvalg var et enestaaende Fænomen i et besat Land under denne Krig, maatte jeg indhente Rigsudenrigsministerens Godkendelse af mit Standpunkt. I Stedet for denne Godkendelse stillede man Modspørgsmaalet: om ikke Valget vilde forstyrre Roen og Ordenen i Landet, om ikke Valget kunde forme sig som en tyskfjendtlig Demonstration o.lign.? Jeg mærkede Modstand mod min Hensigt at lade Valget finde Sted uden Indsigelse.¹⁵⁹ Denne Modstand skyldtes vel til Dels Ængstelse for den ekstraordinære Ting, at der inden for det autoritære Riges Magtområde skulde finde demokratiske Parlamentsvalg sted. Men desuden har de i de danske Nationalsocialister interesserede tyske Institutioner – jeg tænker her paa Luther og Friherre von Löw – uden Tvivl været bange for, at Nationalsocialisterne skulde lide et Nederlag.

Dr. Clausen har ikke prøvet paa at hindre Valget. Efter at jeg havde ladet ham vide, at jeg agtede at lade Valget finde Sted, fremsatte han, idet han hyppigt skiftede Standpunkt, meget forskelligartede Meninger om Udsigterne for DNSAP. Den ene Gang forudsagde han en stor Sejr, og næste Gang frygtede han et Nederlag. I de sidste Dage forud for Valget regnede han med ca. 300.000 Stemmer. Denne Dr. Clausen'ske Forhaabning brugte jeg i min Rapportering til Berlin, saaledes at Dr. Clausen indirekte har hjulpet med til at overvinde Berlins Betænkeligheder med Valget.¹⁶⁰ Efter Valget stillede jeg naturligvis i min Rapport til Berlin som virkelig positivt Resultat den Kendsgerning i Forgrunden, at Scavenius-Regeringen paany var blevet bifaldet af et frit valgt nyt Parlament.¹⁶¹ M.H.t. DNSAP kunde jeg imidlertid konstatere, at det til Trods for alle tyske Bestræbelser ikke var kommet ud over Stillingen i 1939 og derfor maatte afskrives som politisk Faktor. Dette blev ogsaa anerkendt i Berlin.¹⁶² Jeg behøvede nu ikke mere at være bange for, at min Politik skulde blive krydset af de politiske Tendenser, som ønskede at forcere den danske Nationalsocialisme frem.

Dr. Clausen var ikke saa rystet af Resultatet af Valget den 23.3.1943, som jeg egentlig havde ventet. Han erklærede spontant, at han maatte drage principielle Konsekvenser af Valgresultatet. Først og fremmest

¹⁵⁹ Modstanden kom bl.a. fra Weizsäcker (WBK, 2, nr. 142).

¹⁶⁰ Best skrev til Ribbentrop om Frits Clausens forhåbninger til valget 13.2. og 11.3.1943 (WBK, 2, nr. 150 og nr. 234). Clausen håbede på at få mindst 50.000 stemmer. Best ville med sit langt højere tal udstille Clausens manglende dømmekraft.

¹⁶¹ Best til AA 24.3.1943 (WBK, 2, nr. 275).

¹⁶² Det var alene Best, der umiddelbart afskrev DNSAP som politisk faktor, ikke AA. DNSAP stod i vejen for SS-planer med Schalburgkorpset, som Best fra starten støttede helhjertet.

maatte Partiets unaturligt oppustede Organisationsapparat formindskes. Partiets Arbejde maatte omlægges fra den store Facade og Propagandaen ud i det Blaa til Enkeltmandshvervning fra Mand til Mand som i Partiets første Dage. Naar saa denne Omlægning havde fundet Sted, var de hidtil fra tysk Side ydede Subventioner ikke mere nødvendige med saa store Beløb som hidtil. – Ved denne Lejlighed fremsatte Dr. Clausen atter en Bemærkning om, at han fra tysk Side var blevet forledt til en usund Oppustning af hele sit Apparat samt til en Optræden, der ikke svarede til hans virkelige Betydning. Faktisk flyttede Dr. Clausen straks DNSAP's Hovedkontor til Bovrup og indskrænkede det stærkt. De tyske Understøttelser blev meget kraftigt nedsat.¹⁶³

Hvilke Pengebeløb DNSAP har modtaget fra tysk Side, kan jeg ikke opgive i Tal. Efter hvad jeg saadan i al Almindelighed husker, kan det ved Aarsskiftet 1942/43 have drejet sig om ca. 2 Millioner Kroner aarlig. Beløbet indgik i Gesandtskabets Budget og betaltes af det tyske Udenrigsministeriums Midler. Efter at DNSAP's Organisationsapparat var blevet indskrænket, har Understøttelsen muligvis andraget en Tiendedel af det tidligere Beløb, med det er ligeledes kun et Hukommelsesindtryk.¹⁶⁴ Om det tyske Udenrigsministerium i Berlin har faaet en Del af disse Beløb refunderet gennem Indsamlinger blandt danske Statsborgere i Tyskland, (saaledes at det har drejet sig om en Slags illegal eller camoufleret Transfer), ved jeg ikke.

Anden Hjælp til DNSAP er der fra tysk Side kun sjældent blevet ydet og kun, naar det drejede sig om Bagateller. Jeg husker, at DNSAP's Ansøgninger om Kørselstilladelse for Generatorbiler blev anbefalet af Gesandtskabet over for de paagældende danske Myndigheder. Allede før jeg tiltraadte mit Embede, bestod der med det danske Udenrigsministeriums Pressekontor den Overenskomst, at der ikke i dansk Presse maatte polemiseres mod DNSAP. Gesandtskabsraad Meissner lod engang Meddelelsen om et Biluheld, der var overgaaet Dr. Clausen, spærre for Pressen.¹⁶⁵

Dr. Clausen har heller ikke i Almindelighed henvendt sig med Ønsker til mig, naar deres Opfyldelse beroede paa danske Myndigheder.

¹⁶³ Se John T. Lauridsen (udg.): *"Føreren har ordet!" Frits Clausen om sig selv og DNSAP*, 2003, s. 722-26 med gengivelse af Frits Clausens brev til Best 25.3.1943.

¹⁶⁴ De to millioner kr. i årlig støtte er næppe overdrevne. I et budget fra november 1940 blev der regnet med en støtte kvartalsvis på 516.500 kr. (Henning Poulsen: *"Fædrelandet."* Tysk understøttelse af danske dagblade 1939-45, *Historie*, Ny rk., 7, 1966-67, s. 255).

¹⁶⁵ Biluheldet blev omtalt i pressen, men Frits Clausens navn måtte ikke nævnes (KB, Bergstrøm dagbog 9.8.1942, *Politiken* 10.8.1942).

Jeg husker kun, at han engang udtalte Ønsket om, at det bestaaende Uniforms- og Opmarch-Forbud maatte blive ophævet i al Almindelighed (altsaa ikke blot for Nationalsocialisterne). Jeg svarede, at Forbudet var udstedt efter tysk Ønske og vilde blive opretholdt.

Efter Folketingsvalget indstillede DNSAP praktisk talt sin Virksomhed. I hvert Fald har jeg ikke siden Bemærket nogen som helst Aktivitet fra Partiets Side.

I Bovrup forholdt Dr. Clausen sig fuldstændig passiv. Han kom kun sjældent til København og har enten slet ikke opsøgt mig mere eller maaske højst een eller to Gange; jeg husker i hvert Fald ikke, hvad Samtalerne har drejet sig om. Imidlertid rygtedes det, at Dr. Clausen i stigende Grad hengav sig til Drik, og at han i sin Drukkenskab holdt dumme Taler, i hvilke han angreb alle mulige Personer, som han ansaa for sine personlige Modstandere (deriblandt ogsaa mig). Hans private Livsførelse vakte Forargelse indenfor DNSAP og fremkaldte Ønsket om at faa Dr. Clausen afsat som Partifører. Dette Ønske blev fremsat over for mig med Opfordring til, at jeg skulde gribe ind og gennem et tysk Magtbud ordne Førerspørgsmaalet inden for DNSAP. Jeg afslog – som jeg altid har gjort – at intervenere i en dansk Forenings indre Anliggender. Men da jeg hørte, at Dr. Clausen engang skulde have udtalt den Tanke at tage til Fronten som Læge, forekom dette mig som en Løsning, der kunde spare os for yderligere Uro omkring Dr. Clausens Person. Jeg bestyrkede ham derfor (antagelig gennem min Referent [Hermann] Bielstein) i denne Plan med den Motivering, at der alligevel ikke, saa længe Krigen varede, kunde blive Tale om nogen politisk Aktivitet fra hans Side, men at han gennem Fronttjenesten kunde dokumentere sin Troskab over for sin Overbevisning.¹⁶⁶ Dr. Clausen fulgte dette Raad. Uden min Medvirken blev han gennem SS-Rekrutteringskommandoen i København og gennem “Germanische Leitstelle” indrulleret i Vaaben-SS.¹⁶⁷

¹⁶⁶ Frits Clausen var hos Best 23.8., 13. og 30.9.1943 i forbindelse med beslutningen om eller tilskyndelsen til, at han meldte sig som frivillig. Bielstein var ikke mellemmand.

¹⁶⁷ Det kan tages for givet, at Best “medvirkede” ved Clausens indrullering i Waffen-SS, idet Clausens fjernelse fra Danmark var et politisk anliggende. Clausen blev i første omgang sendt til Berlin og blev længe opholdt der, fik læge Emil Petersen fra SS-Forsorgskontor i København med som ledsager, før turen gik til et SS-lazaret i Minsk. Her blev han fyldt med alkohol og skandaliseret, hvilket Emil Petersen kunne vende hjem og fortælle Best og det nazistiske miljø i begyndelsen af februar 1944, mens Clausen blev sendt på et sanatorium. Dermed skulle Clausen være gjort færdig i politik, men helt så let gik det ikke (Lauridsen 2003).

Dr. Clausen var – regnet fra Efteraaret 1943 – fraværende fra Danmark i ca. et halvt Aar. I kort Tid gjorde han Tjeneste ved Lazarettet i Minsk, men blev saa fjernet derfra p.Gr. af nogle Drukkenskabs excesser og sendt til et Sanatorium i Würzburg. Efter at han i Foraaret 1944 var vendt tilbage derfra til Danmark, vakte han under Drukkenskab offentlig Skandale under et Ophold i København. Under Indtryk af denne Begivenhed nedlagde Dr. Clausen Ledelsen af DNSAP, uden at han – saa vidt jeg ved – var blevet paavirket dertil fra anden Side, i hvert Fald er han ikke fra tysk Side blevet paavirket hertil.¹⁶⁸

Nu overtog Gaardejer C.O. Jørgensen Ledelsen af DNSAP.¹⁶⁹ Han erklærede over for mig, at han gav Afkald paa enhver politisk Aktivitet fra Partiets Side. Han vilde kun for de Medlemmers Skyld, der havde troet paa Sagen, opretholde Foreningen som saadan, for at Medlemmerne ikke skulde Tro sig forladte og forraadte. C.O. Jørgensen har i Tiden derefter kun bekæmpet Folketingsmand Einar Jørgensens Separationsbestræbelser og Schalburg-Korpset, som understøttede denne. At jeg ogsaa i dette Tilfælde afslog at gribe ind i Stridigheder inden for danske Foreninger og at spille Opmand eller Formynder, tog C.O. Jørgensen mig meget ilde op, saaledes at det tidligere gode Forhold mellem ham og mig – jeg havde sat Pris paa ham som en fornuftig og dygtig Landmand og kunde godt lide at snakke med ham – i Løbet af de sidste Maaneder var mindre godt.¹⁷⁰

DNSAP's Organisations- og Propagandaapparat har jeg faaet følgende Indtryk af:

Dr. Clausen var aabenbart af sine tyske Raadgivere – først og fremmest vel nok Meissner – blevet overtalt til ved Opbygningen af DNSAP at kopiere det tyske NSDAP med alle dets sideløbende Organisationer.¹⁷¹ Da jeg nu tydeligt skubbede DNSAP til Side, frigjorde de sideløbende

¹⁶⁸ Best sørgede for at kolportere historierne om Clausen til AA for at retfærdiggøre Clausens fjernelse fra dansk politik. Clausen dukkede uventet op hos Best 28.4.1944, men fandt ikke lydhørhed hos den rigsbefuldmægtigede, der allerede havde troet Clausen politisk død.

¹⁶⁹ C.O. Jørgensen blev 5.5.1944 leder af det førerråd på tre mand, som afløste Frits Clausen.

¹⁷⁰ Bests gentagne forsikringer om, at han ikke blandede sig i de danske nazister forhold, holder ikke for en nærmere prøvelse. Schalburgkorpset var part i konflikterne, og korpset blev som en tysk oprettet og betalt organisation protegeret af Best. Det var DNSAP og C.O. Jørgensen ikke blinde for.

¹⁷¹ DNSAP's kopiering af det tyske forbillede var begyndt længe før, Gustav Meissner kom ind i billedet.

Organisationer sig fra Partiet. NSU under [Hans] Jensen sluttede sig til "Germanische Leitstelle." Arbejdstjenesten under C.O. Jørgensens Broder erklærede sig for upolitisk og søgte, idet den efterlignede den tyske Rigsarbejdstjeneste, at agitere for selve Arbejdstjenestens Ide. Jes Asmussen med sit Arbejdsfællesskab helligede sig den sociale Forsorg i Arbejdslejrene under Organisation Todt.¹⁷² – Jeg sluttede heraf, at Interessen for en saadan Specialopgave hos disse Folk var større end Interessen for Partiet. Paa den anden Side var disse Mennesker de eneste, der gjorde noget for de af dem valgte Opgaver. Fra Partiets egentlige politiske Organisation – repræsenteret ved Syssellederne og deres Underorganisationer – har jeg i de 2 ½ Aar, jeg har virket her, ikke bemærket nogen som helst Aktivitet. Heller ikke Hovedkontorets overdimensionerede Apparat med dets talrige Stabsledere udfoldede nogen som helst Aktivitet udadtil, men ødede sine Kræfter paa interne Partistridigheder. Alt i alt var DNSAP ingenlunde et revolutionært Fornyelsesparti, men nærmest et barnligt Legetøj for store Børn, som paa denne Maade vilde lege Politik, fordi de ikke paa den anden Maade kunde faa Lejlighed til det. Denne Leg tilfredsstillede dem fuldt ud, og i deres Inderste ønskede de slet ikke, at Legen skulde blive til Alvor.

M.H.t. den nationalsocialistiske Presse har jeg som Partiorganer for DNSAP i snævraste Forstand stiftet Bekendtskab med "Nationalsocialisten" og "Maanedsbreve," som begge var bestemt for Partiets Medlemmer og kun var udbredt blandt disse. "Fædrelandet" blev ikke af Dr. Clausen anerkendt som Partiorgan, fordi han baade p.Gr. af Berlin-Selskabet "Mundus"s Ejerrettigheder og p.Gr. af lejlighedsvis indtrædende spændt Forhold til Chefredaktør [Helge] Bangsted ikke kunde opnaa den fulde Indflydelse paa Bladet, som han ønskede. "Fædrelandet" var og blev derfor en ulykkelig "Tvetulle."¹⁷³ Det burde enten have været rent Partiorgan eller almindeligt tysk Organ uden Tilknytning til DNSAP. Men da al tysk Propaganda siden 1940 var blevet sammenblandet med

¹⁷² De tre nævnte organisationer "frigjorde" sig fra DNSAP, idet de derved bibeholdt en betydelig tysk økonomisk støtte for at kunne eksistere (Lauridsen 2002, s. 488, 515, 525, Mikkel Kirkebæk: *Beredt for Danmark. Nationalsocialistisk Ungdom 1932-1945*, 2004, s. 207f.).

¹⁷³ *Fædrelandet* blev af DNSAP betragtet som partiets avis til foråret 1943, da Best greb ind overfor redaktionen på den måde, at bladets linje ikke måtte komme den tyske politik på tværs, herunder i spørgsmålet om Schalburgkorpset. Avisen blev af prestige Grunde fortsat til det sidste med tysk økonomisk støtte, men Frits Clausen ophørte med at skrive i bladet.

DNSAP,¹⁷⁴ var ogsaa “Fædrelandet” blevet indstillet paa DNSAP og var lige til dets Dages Ende henvist til DNSAP’s Medlemmer som eneste Abonnenter. En Omlægning lod sig paa min Tid ikke gennemføre, selv om jeg gerne vilde have lavet “Fædrelandet” om til et objektivt oplysende tysk Organ, løst fra dansk Indenrigspolitik. Men Bladets Afhængighed af dets Abonnenter, som man var bundet til, fordi der ikke kunde skaffes nye, viste sig, da Bladets Hoved engang blev lavet om, foranlediget af den af “Mundus” midlertidig som Kontrol indsatte Louis von Kohl; det var lige ved, at en Protestaktion fra DNSAP’s Medlemmer havde tilføjet Foretagendet Skade.¹⁷⁵ – Den finansielle Understøttelse, som “Fædrelandet” modtog fra “Mundus,” blev udbetalt af Det Tyske Gesandtskab, hvorimod Vederlaget for tyske Firmaers Annoncer udbetaltes over Clearing.¹⁷⁶

Bladet “Folket” modtog ikke Understøttelse i Egenskab af Organ for DNSAP, men som LS-Organ, fordi LS fra tysk Side blev anset for Hoveddrivkraft i en Produktionspropaganda inden for Landbruget, der var nyttig for tyske Eksportinteresser.¹⁷⁷

Andre Presseorganer under DNSAP husker jeg ikke. “Kamptegnet” ansaa jeg for et Blad, der var tilknyttet “Stürmer-Forlaget;” efter at jeg havde dannet mig et Indtryk af dets Publiceringer, gav jeg Ordre til, at det skulde indstilles.¹⁷⁸

I December 1942 besigtigede jeg DNSAP’s Hovedkontor i København for at faa et Indtryk af, hvorledes de tyske Subventioner blev anvendt. Ved denne Lejlighed præsenterede Dr. Clausen et større Antal af sine Medarbejdere – antagelig samtlige Stabsledere og en Del Sysselledere – for mig.¹⁷⁹ Blandt disse Folk lærte jeg kun ganske faa personlig nærmere at kende. Jeg skal her givet en kort Karakteristik af de paagældende, men først og fremmest af Dr. Clausen selv.

¹⁷⁴ Den tyske propaganda i Danmark blev fra starten i 1940 søgt gennemført med DNSAP som den vigtigste enkeltorganisation, det gjaldt såvel udbredelsen af nazistisk politik, antisemitismen og hvervningen til tysk krigstjeneste. Der var ikke tale om nogen “sammenblanding,” som Best skriver, men et udtryk for AA’s ageren i et “ikke-besat” land. Best videreførte denne politik, men på et tidspunkt blev den brudt af SS.

¹⁷⁵ Bladhovedet blev lavet om maj 1943.

¹⁷⁶ Jfr. Poulsen 1966, s. 256-59.

¹⁷⁷ Jfr. Poulsen 1966, s. 265ff.

¹⁷⁸ Det var tilfældet (WBK, 2, nr. 359 og 3, nr. 97).

¹⁷⁹ Best besøgte DNSAP’s stabskontorer 11.11.1942 (RA, Bests personarkiv, Bests kalenderoptegnelser anf. dato).

Dr. Frits Clausen anser jeg for arvelig belastet Psykopat. Denne hans Disposition medførte først og fremmest en overeksponeret Trang til Selvhævdelse og udviklede hos ham en propagandistisk Evne, der var fri for Hemninger. I Aarene 1940-42 synes han til en vis Grad at have mættet sin Trang til Selvhævdelse og saa begyndte Bekymringen for at bevare den opnaaede og tilvante Position, en Bekymring, der udsprang af Følelsen af svindende Kraft og indre Usikkerhed. Sammen med denne Angst opstod der en Trang til at dulme den, som førte til Drikfældighed, der fremskyndede den sygelige Opløsning. – Jeg tvivler om, at Dr. Clausen nogensinde for Alvor har stræbt efter at komme til at regere Danmark. For ham var Ordet og Talen nok – og sat i en Ramme, i hvilken han kunde holde sine Taler. Jeg havde Indtryk af, at han var bange for ethvert praktisk Ansvar og undgik Drøftelsen af statspolitiske Spørgsmaal. Jeg havde ventet af Dr. Clausen at høre talrige Forslag og Raad vedr. den tyske Politik i Danmark. Men der kom intet af den Slags. Hans Tanker drejede sig stadig kun om de samme smaa Bekymringer, i hvis Midtpunkt hans egen Person og hans Position som Fører for hans Bevægelse stod. Naar han lejlighedsvis frigjorde sig fra disse Bekymringer, holdt han Taler i Stil med sin Fortid. I sine Tanker og Udtalelser vist Dr. Clausen sig som Romantiker, ikke som Revolutionær.

Grev Heinrich Schimmelmänn var den eneste inden for DNSAP, med hvem jeg traadte i nærmere personlig Forbindelse, der efterhaanden fik Form af familær Omgang.¹⁸⁰ Jeg lærte Greven at kende som en særdeles rolig og fornuftig Mand, hvis Mening om de danske Forhold – specielt de jyske, (de københavnske kendte han ikke saa godt) – jeg lagde Vægt paa. Hos ham lærte jeg hans Svigerfader, en konservativ Landstingsmand, at kende og havde en meget interessant Samtale med ham om det Konservative Partis Holdning til min Politik.¹⁸¹ – Grev Schimmelmänn følte sig ved en vis personlig Troskabsfølelse bundet til Dr. Clausen, hvis Svagheder han meget vel erkendte. Lige som hans Ven C.O. Jørgensen indtog Grev Heinrich Schimmelmänn det Standpunkt, at DNSAP under Danmarks Besættelse ikke kunde spille nogen aktiv

¹⁸⁰ Forholdet mellem familierne Best og Schimmelmänn var familiært. Familien Best var flere gange på besøg hos Schimmelmänn på godset Lindenberg og overnattede, f.eks. for at deltage i en dåbsmiddag for Schimmelmännns datter Elisabeth Marie Louise (Bests kalenderoptegnelser 22.7.1943). I betragtning af, at Schimmelmänn var en politisk betydningsløs person, kan det venskabelige forhold fra Bests side skyldes, at godsejeren og adelsmanden Schimmelmänn havde en passende social status, og så kunne Best ikke bare vælge sine danske venskaber frit, som han også indirekte får skrevet.

¹⁸¹ Schimmelmännns svigerfar var H.M. Markersen.

Rolle, og at Partiet med de Tanker, det forfægtede, kun skulde konverteres, indtil denne vanskelige Tid var overstaaet. – I sit Forhold til en Tysker var Grev Heinrich Schimmelmänn ganske ugenert, idet han som indfødt Tysker ansaa det for en Selvfølge, at han havde Lov til at pleje venskabelige Forbindelser med Tyskere. Samme Opfattelse gjorde sig gældende, naar han efter tysk Ønske ydede visse Tjenester, f.eks. naar han overtog Formandskabet i Bestyrelsen for Selskabet “Europatryk;” han mente ikke at burde undslaa sig overfor sit tidligere Fædreland. Men herved har han altid bestræbt sig for at virke som Bro mellem de to Lande og at bibringe Tyskerne Forstaaelse for Danmark og dansk Væsen. – Politiske Ønsker fra DNSAP’s Side har Grev Heinrich Schimmelmänn aldrig fremsat over for mig.

C.O. Jørgensen lærte jeg nærmere at kende gennem Grev Heinrich Schimmelmänn, som han var Ven med. Han repræsenterede det solide Landbo-Element inden for DNSAP og stod altid i Modsætning til de mere letlevende Kredse, som Dr. Clausen var omgivet af i København. Af Natur er han rethaverisk Særling med en stærk Tilbøjelighed til at ville belære andre. I saa Henseende er han en Personlighed. Men da det inden for DNSAP ganske skortede paa Personligheder, fulgte det af sig selv, at C.O. Jørgensen, efter at han havde gjort sig til Ordfører for Kredsen mod Dr. Clausens Levevis, maatte overtage Ledelsen i Partiet. I den Tid, jeg kendte ham, hævdede C.O. Jørgensen altid det Standpunkt, at DNSAP ikke var kaldt til at drive aktiv Statspolitik, men til at oplyse Befolkningen. For ham var Partiet i Grunden kun den Ramme, inden for hvilken C.O. Jørgensen kunde faa Afløb for sin Trang til at belære andre. M.H.t. den almindelige Politik forfægtede C.O. Jørgensen særdeles nøgterne og fornuftige Meninger. Saaledes udtalte han efter 28/8 1943 det Ønske, at der i Landets Interesse igen maatte blive dannet en Dansk Regering, og det ad parlamentarisk Vej, altsaa uden Nationalsocialister. Efter at C.O. Jørgensen havde overtaget Ledelsen af DNSAP, brugte han alle sine Kræfter i Kampen mod Einar Jørgensens Separationsbestræbelser og mod Schalburg-Korpset. Selve Partiet hvilede fuldstændig.¹⁸²

Einar Jørgensen, som jeg lærte at kende gennem Dr. Clausen, forekom mig at være en Fusentast, der ikke selv ved, hvad han vil. Sin propagandistiske Begavelse (eller maaske rettere sin Hetz-Begavelse) anvendte han, saavidt jeg kunde konstatere det, kun til negative Formaal, d.v.s. til

¹⁸² DNSAP hvilede ikke helt, men ønskede at overvintre, og der kom 15.3.1945 en forening i stand mellem forskellige stridende fraktioner under C.O. Jørgensens ledelse.

personlig Strid snart med en og snart med en anden Person. Eftersom jeg kun en Gang har talt med ham om Frikorps Danmark og en anden Gang om hans Kontrovers med C.O. Jørgensen, har jeg fra hans Side ikke hørt noget om hans Synspunkter og Ønsker m.H.t. den almindelige Politik. Men ud over en del propagandistiske Fraser vilde han sandsynligvis ikke have kunnet sige noget.

Helge Bangsted har paa "Fædrelandet"s Vegne gentagne Gange været oppe hos mig. Jeg undrede mig altid over, hvorledes denne Mand, der var en Blanding af Boheme og Magelighed, var kommet ind i sin Stilling som Chefredaktør og Folketingsmand. Nogen selvstændig Holdning om politiske Spørgsmaal har han aldrig udtalt – (og heller aldrig haft, det er jeg overbevist om). Under Ledelsen af sin Avis lod han sig drive af alle Kræfter, der paavirkede ham, og havde travlt med at værgе sig mod Bebrejdelser fra alle Sider. Om han i det hele taget i sit inderste var overbevist om den politiske Retning, han skulde repræsentere og forfægte, er jeg aldrig blevet klar over. Jeg havde tit Indtryk af, at Bangsted ved en eller anden Lejlighed var blevet "indfanget" til denne Post og nu ifl. Inertiens Lov holdt ud paa den Plads, han var sat paa. Alt i alt er Bangsted efter mit Indtryk det modsatte af en Revolutionær.¹⁸³

Skylden for at have taget et Parti, som maa karakteriseres paa ovenstaaende Maade, alvorlig og at have skubbet det frem i Forgrunden for den tyske Politik i Danmark rammer paa tysk Side nogle Dilettanter, som gennem personlige Forbindelser her i Landet troede at have fundet en Genvej til politiske Resultater. I Virkeligheden var ikke en af de Tyskere, der fremmede den danske Nationalsocialisme, Rigseembedsmænd af Profession, idet alle som Lægfolk ved et Tilfælde havde opnaaet deres Stillinger. Meissner var Journalist og er ved Luthers Hjælp blevet Gesandtskabsraad, fordi han lovede denne Chancer for politiske Resultater ved Hjælp af DNSAP. Luther var Købmand og blev Understatssekretær, fordi han var en personlig Fortrolig af von Ribbentrop. Von Ribbentrop var ogsaa Dilettant, baade i Udenrigstjenesten og som Statsembedsmand. Dr. Clausens gamle Ven, Friherre von Löw, var heller ikke Stats-tjenestemand, men var beskæftiget i den af Dilettanter bestaaende SD. Inden for "Germanische Leitstelle" var den berlinske Chef Berger og den københavnske Chef Boysen begge Officerer af Profession, Bergers

¹⁸³ Bests karakteristik af Helge Bangsted er træffende. Bangsted var loyal overfor DNSAP, men ikke den overbeviste partissoldat, og redaktørjobbet var først og fremmest en måde at tjene til føden på. Det kostede Bangsteds omdømme dyrt. Bangsted blev udstødt af DNSAP juli 1944.

Stedfortræder, Dr. Riedweg, var Læge, alle sammen var de Dilettanter inden for Politikken. Gennem Meissners og von Löws personlige Venskabsforbindelser med Dr. Clausen blev Interessen for den danske Nationalsocialisme vakt i Riget, og saaledes blev de omtalte Dilettanter i de højere Stillinger gjort interesseret i den.¹⁸⁴

Det er karakteristisk, at alle professionelle tyske Embedsmænd, der befattede sig med den tyske Politik i Danmark, var imod Spillet med den danske Nationalsocialisme.¹⁸⁵ Inden for det tyske Udenrigsministerium var den Politiske Afdeling (under Gesandt, Dr. Friherre von Grundherr) imod Luther, men kunde ikke gøre sig gældende. I København var Gesandt von Renthe-Fink ulykkelig over Meissners dilettantisme, idet Meissner kunde paaberaabe sig Specialordrer fra Luther og von Ribbentrop, og von Renthe-Fink var bange for Luther og von Ribbentrop. Først da jeg kom til, kunde der ryddes op i det af Dilettanterne organiserede Uvæsen, fordi jeg hverken var bange for Luther eller von Ribbentrop: thi jeg var ikke – som de Folk, der kun var Diplomater – eksistensmæssig afhængig af Udenrigsministeriet, idet jeg til enhver Tid igen kunde faa Beskæftigelse som Embedsmand indenfor Administrationen. Men desværre kom jeg 2 ½ Aar for sent til København og har saaledes ikke været i Stand til at bøde paa de Virkninger, som de hidtil bestaaende Fejl havde haft paa den danske Befolkning.

VI. SCHALBURGKORPSET

Som rapporten om DNSAP var beretningen om Schalburgkorpset blevet til på opfordring af dansk politi, og de blev til med kort tids mellemrum. Der er også mange lighedspunkter med hensyn til den opgave, han i begge tilfælde stod over for at skulle løse, ligesom han allerede havde bestemt sig for rollefordelingen. Atter var Best den rigsbefuldmægtigede, der stod over de stridende parter og ikke greb ind.

¹⁸⁴ Med den af Best valgte logik og definition på en dilettant, kan dilettanterne udstrækkes til at omfatte det meste af Det Tredje Riges ledelse med den uuddannede Hitler i spidsen, fulgt af hønseavlere Himmler osv. osv.

¹⁸⁵ Det står som Bests helt personlige opfattelse, at det var det professionelle embedsapparat, der skulle være bedst til at drive politik, en opfattelse der stod i diametral modsætning til Hitlers m.fl.s opfattelse. Det blev Best selv personligt belært om af Hitler i begyndelsen af juli 1944.

Best søger i fremstillingen helt at skjule, at han før ankomsten havde indgået en aftale med Gottlob Berger angående det germanske arbejde i Danmark og oprettelsen af det senere Schalburgkorps. Endvidere skjuler han, at han havde fået Germanische Leitstelle underordnet sig. I stedet producerer han flere historier. For det første om, at han skulle have spurgt AA direkte om den rigsbefuldmægtigedes rolle i forholdet til Germanische Leitstelle, men *ikke* havde fået noget svar. For det andet om, at han tog direkte kontakt til Germanische Leitstelles leder Bruno Boysen for at få indsigt i hans arbejde og "påvirke" den ved til gengæld at give Germanische Leitstelle finansiell støtte. En lidet elegant omgang med sandheden, når der foreligger et kildemateriale, der kan dokumentere noget andet. Først gennem Boysen skulle Best have fået noget at vide om oprettelsen af et germansk korps! Tillige skulle det være K.B. Martinsen og Poul Sommer, der ville have en konkurrerende organisation til DNSAP, hvilket Best ikke skulle have haft noget imod. Det fremstår, som havde han en meget tilbageholdende rolle her, hvilket dækker over, at Germanische Leitstelle og Best ikke havde kunnet få Frits Clausen til at makke ret med hensyn til oprettelsen af Schalburgkorpset, så den opståede konkurrence skal forsøges gives en ikke-tysk årsag. Best bytter om på faktorernes orden. Det var et tysk initiativ, der skabte "konkurrencesituation" og ikke et dansk initiativ fra Martinsen og Sommer.

Det var et ømt punkt i Bests forklaring, at han vedblev med at finansiere Schalburgkorpset. Et andet ømt punkt var det, at en del af Schalburgkorpset (ET's) udskiltes og overgik til tysk politi. Best distancerer sig med en del ord fra andel deri.

Best søgte konsekvent at skjule, at Schalburgkorpset var en del af hans politik, og at han selv var en af korpsets tyske bagmænd, men hvorfor? Han vil ikke tage medansvar for hverken dets oprettelse, ageren eller fiasko. Alle tre havde han andel i.

I 1946 var Schalburgkorpset tilmed en organisation, det var stærkt belastende at have haft medansvar for. I den danske offentlighed var den nærmest synonym med den tyske modterror. Korpset havde fået ansvaret derfor 1944-45, skønt det var andre grupper, der tog sig af den allermeste terror. Det vidste Best, men han ville end ikke ind på at forklare dette, selv om han vidste det. Det var ikke hans bord. For enhver pris skulle distancen til Schalburgkorpset understreges.

Det gentog sig endnu tydeligere i Bests beretning 1950, hvor der kun blev ofret få linjer på Schalburgkorpset og dets "egenrådige" chef K.B. Martinsen, linjer der alene udtrykte, at der havde bestået stærke

spændinger mellem korpset og ham.¹⁸⁶ Schalburgkorpset skulle ikke med i historien som en del af Bests politik.

København, den 3.2.1946.¹⁸⁷

Bericht

betreffend das Schalburg-Korps sowie K.B. Martinsen
und Dr. Popp-Madsen, erstattet zu Händen des Herrn
Polizeiadvokaten Bech, Kopenhagen Polizeihof

Das Schalburg-Korps ist entstanden aus der Wirksamkeit der Germanische Leitstelle Dänemark. Diese war eine Zweigstelle der zentralen "Germanische Leitstelle" in Berlin, die Himmler unterstand und von Berger (dessen Stellvertreter Dr. Riedweg war) geleitet wurde.

Im Jahre war (wahrscheinlich von Hitler) bestimmt worden, dass die aus Freiwilligen gebildeten Legionen und Freikorps in die Waffen-SS überführt werden sollten; Freiwillige aus den benachbarten europäischen Ländern sollten künftig in die Waffen-SS eingestellt werden. Gleichzeitig erliess Hitler einen Befehl, dass die Pflege der Beziehungen zu den nationalsozialistischen Parteien und zu den sonstigen "Erneuerungsgruppen" in anderen Ländern zur alleinigen Zuständigkeit Himmlers gehöre.¹⁸⁸ Himmler beauftragte sowohl mit der Pflege dieser Beziehungen wie mit der Behandlung aller Freiwilligenfragen in den in Frage kommenden Ländern die Germanische Leitstelle in Berlin, die in den besetzten Ländern Zweigstellen errichtete. So hatte die Germanische Leitstelle Dänemark in Kopenhagen, geleitet von dem kriegsverletzten SS-Offizier Boysen, zwei Aufgaben: 1. Behandlung aller Angelegenheiten, die die Werbung und Annahme dänischer Freiwilliger und die Fürsorge für diese betrafen, wofür ihr das SS-Ersatzkommando Dänemark¹⁸⁹ und der Fürsorgeoffizier der Waffen-SS unterstanden;¹⁹⁰

¹⁸⁶ Best 1950, s. 94, 96.

¹⁸⁷ RA, Københavns byret, Sagen mod C.F. Popp-Madsen, 21. afd. nr. 313/46. Beretningen er på 20 håndskrevne sider. Siderne 14-20 om K.B. Martinsen og C. Popp-Madsen er udeladt.

¹⁸⁸ Hitlers befaling udgik 12.8.1942 (WBK, I, nr. 28).

¹⁸⁹ Der er et beskedent arkiv bevaret efter SS-Ersatzkommando Dänemark på RA.

¹⁹⁰ Forsorgsofficerens arkiv er delvis bevaret, se RA, Danica 465, Moskva, Osobyj Archiv, 1372.

2. Pflege der Beziehungen zu den nationalsozialistischen Parteien und zu sonstigen "Erneuerungsgruppen in Dänemark."¹⁹¹ Die Germanische Leitstelle Dänemark unterstand nicht dem Reichsbevollmächtigten sondern direkt der Germanische Leitstelle in Berlin.¹⁹²

Als ich mein Amt in Kopenhagen angetreten hatte (am 5.11.1942) bat ich das Auswärtige Amt in Berlin um Klärung, wie sich die Stellung und die Befugnisse der Germanische Leitstelle zu den Stellung und den Befugnissen des Auswärtiges Amtes, das doch für die deutsche Aussenpolitik in Dänemark verantwortlich sei, verhielten.¹⁹³ Ich erhielt aber nie eine Antwort,¹⁹⁴ da – wie ich deutlich merkte – das Auswärtige Amt Angst hatte, über die Vollmacht, die Himmler von Hitler erhalten hatte, eine Diskussion anzufangen.¹⁹⁵ Ich musste deshalb befürchten, dass die Germanische Leitstelle Dänemark neben mir eine eigene Politik nach den Weisungen Himmlers und Bergers treiben würde, wenn es mir nicht gelang, mit ihr in direkter Einigung einer modus vivendi zu finden. Ich liess deshalb Boysen zu mir kommen und erklärte ihm, dass ich bereit sei, seine Arbeit zu unterstützen (vor allem finanziell), wenn er mich über seine Massnahmen unterrichten und in solchen

¹⁹¹ Dette sidste var ikke tilfældet, før Himmler fik fuldmagten dertil af Hitler 12. august 1942, og selv derefter tog det tid med implementeringen af ordren, i det omfang den overhovedet blev det i Danmark. Gustav Meissner havde for AA varetaget forbindelsen til DNSAP i Danmark indtil Bests ankomst november 1942.

¹⁹² Dette er ikke korrekt. Best beskæftigede sig med Germanische Leitstelle straks fra sin ankomst, det var efter aftale med Berger og Riedweg før afrejsen fra Berlin, samt med etableringen af Schalburgkorpset. Han var ikke blot tilskuer til det spil, der skulle fremme en ny nazistisk fornyelsesbevægelse i Danmark, men direkte part i SS' bestræbelser. Hans involvering kan følges gennem WBK. Se bl.a. Bergers brev til Rudolf Brandt/Himmler 4.11.1942 (WBK, 1, nr. 133) og SS-Hauptamt VI's månedsberetning 20.11.1942, hvor det det sidstnævnte sted direkte skrives, at Germanische Leitstelle er blevet underlagt Best (WBK, 1, s. 622).

¹⁹³ En sådan forespørgsel er ikke lokaliseret.

¹⁹⁴ Dette er ikke korrekt. Best havde 21.11.1942 af Ribbentrop fået besked på *ikke* at beskæftige sig med SS' germanske opgaver (det fremgår af brev fra Brandt til Berger anf. dato, WBK, 1, nr. 173). Det samme fremgår af Luthers rasende reaktion over, at han alligevel har gjort det ((WBK, 2, nr. 66 og nr. 106). Hos Andreas Monrad Pedersen: *Schalburgkorpset – historien om korpset og dets medlemmer 1943-45*, 2000, s. 27, skrives, at Himmler i forbindelse med "førerordren" af 6.2.1943 udnævnte Best som dennes kommitterede i befolkningsmæssige anliggender, og dermed netop havde Schalburgkorpset som opgave. Kildehenvisningen giver *ikke* den information, der heller ikke er fundet på anden vis. Best fik af AA først lov til at beskæftige sig med Schalburgkorpset 31.7.1943 efter en længere strid med Berger (WBK3, nr. 208).

¹⁹⁵ AA var ikke "angst." Martin Luther bekæmpede ordren med næb og kløer og skærpede AA's modsætning til SS (se Luthers skrivelser 8. og 24.10.1942 (WBK, 1, nr. 44 og 96).

Massnahmen, die politische Auswirkungen haben könnten, meine Auffassung berücksichtigen wolle. Boysen sagte dies zu und unterrichtete mich über folgendes:

Die Germanische Leitstelle Dänemark hatte bereits den Hof Høveltegaard erworben, um dort in vormilitärischen Kursen Freiwillige für die Waffen-SS heranzubilden und Interesse für soldatische Betätigung zu wecken; diese Kurse sollten vermehrt und die Anlagen auf Høveltegaard erweitert werden. Weiter sollte zur Werbung von Freiwilligen und zur Verbreitung des Gedankens eines gemeinsamen Kampfes gegen den Bolschewismus ein dänischer Verein gebildet werden, dem auch alle Freiwilligen, wenn sie nach Dänemark zurückkehrten, angehören sollten. – Ich hatte gegen diese Pläne keine Einwendungen.

Boysen machte mich dann mit K.B. Martinsen und Sommer bekannt.¹⁹⁶ Diese ergänzten den Plan der Organisation dahin, dass in einer besonderen Abteilung eine Sammlung derjenigen dänischen Nationalsozialistischen, die sich von der DNSAP abgesplittert hätten, versucht werden sollte. Ich merkte, dass die neue Organisation allmählich doch eine Art "Erneuerungsgruppe" werden sollte, weil offenbar die Germanische Leitstelle Dänemark ihrer Berliner Zentrale eine solche präsentieren wollte. In jenem Zeitpunkt (Februar 1943) war wir nur eine gewisse Zersplitterung und Konkurrenz unter den dänischen Nationalsozialisten willkommen, weil das Problem der DNSAP noch nicht gelöst war.¹⁹⁷ Hätte die Germanische Leitstelle Dänemark mit Dr. Clausen Verbindung gesucht und unter Berufung auf Hitlers Befehl die Betreuung der DNSAP übernommen, so hätten darauf unabsehbare politische Folgen entstehen können, dem gegen Luther-Ribbentrop und Berger-Himmler hätte ich meine Absicht, Dr. Clausen und die DNSAP "in die Ecke zu stellen", nicht durchsetzen können. Deshalb war es mir recht, dass die Germanische Leitstelle Dänemark eine Konkurrenzorganisation zur DNSAP schuf; je stärker diese beiden Organisationen mit ihrer gegenseitigen Konkurrenz beschäftigt sein würden, desto weniger brauchte ich von ihnen und ihren deutschen Hintermännern eine Störung meiner Politik zu fürchten. Ich äusserte deshalb gegen die Gründung des Schalburg-Korps keine Einwendungen. K.B. Martinsen wurde Korpschef und Sommer wurde Leiter der Abteilung II und Stellvertreter des Korpschefs.

¹⁹⁶ Best stiftede først bekendtskab med K.B. Martinsen i februar 1943, og senere med Poul Sommer i september samme år (Bests kalenderoptegnelser 26.2.1943 og 8.9.1943).

¹⁹⁷ "Problemet DNSAP" bestod i, at Frits Clausen ikke ville give sin tilslutning til oprettelsen af Schalburgkorpset og at lade sine medlemmer indtræde deri.

Ein formuliertes Programm des Schalburg-Korps ist mir nie vorgelegt worden. Werbung von Freiwilligen, Propaganda für den gemeinsamen Kampf gegen den Bolschewismus und Sammlung der nicht in der DNSAP organisierte dänischen Nationalsozialisten, – das waren die drei Propagandapunkte, unter denen das Schalburg-Korps gegründet wurde.¹⁹⁸ Mit der Zeit erwuchs dann im Schalburg-Korps eine ähnliche Tendenz, den dänischen Nationalsozialismus bei sich zu monopolisieren, wie Dr. Clausen sie gezeigt hatte. Man wollte den Mitgliederbestand der DNSAP absorbieren und eine neue nationalsozialistische Einheitspartei bilden. Dieses Streben fand kurz vor dem Ende der nationalsozialistischen Organisationen in der Gründung einer Neuen Partei Dansk National Samling öffentlichen Ausdruck.¹⁹⁹ – Ich habe in die ständigen Streitigkeiten zwischen dem Schalburg-Korps und der DNSAP nicht eingegriffen, weil ich Eingriffe in die Verhältnisse dänischer Organisationen ablehnte;²⁰⁰ ausserdem war es mir durchaus recht, dass ich in meinen Berichten an das Auswärtige Amt in Berlin auf die Zersplitterung und die Streitigkeiten der dänischen Nationalsozialisten hinweisen und damit ihre politische Unreife unter Beweis stellen konnte.²⁰¹

Die weitere Entwicklung des Schalburg-Korps nach seiner Gründung war zunächst dadurch gekennzeichnet, dass zwischen dem abwesenden Korpschef K.B. Martinsen, der bei dem Regiment Danmark der Waffen-SS Frontdienst leistete, und seinem Stellvertreter Sommer ein scharfer Gegensatz entstand. Martinsen warf Sommer ehrenrührige oder strafbare Handlungen in seiner Vergangenheit vor; in Wahrheit fürchtete Martinsen nach meiner Auffassung, dass Sommer nach der Stellung des Korpschefs strebe. Sommer schied dann freiwillig aus und Martinsen, der von der Front beurlaubt wurde, übernahm in Kopenhagen die Leitung des Korps. Hier war inzwischen auf Wunsch der Germanische Leitstelle das Logengebäude von der deutschen Wehrmacht

¹⁹⁸ Schalburgkorpset blev grundlagt uden dette sidste punkt, idet håbet var, at korpset skulle omfatte alle danske nazister. Det håb slukkede Frits Clausen 19.4.1943 ved at forbyde DNSAP's medlemmer at indtræde i korpset (se note 147).

¹⁹⁹ Dansk National Samling blev oprettet 7.8.1944 (Lauridsen 2002, s. 487f., Best til AA 21.8.1944 om partiets oprettelse og hensigten dermed (WBK, 7, nr. 162)).

²⁰⁰ Best blandede sig stærkt i konflikten blandt de danske nazister til fordel for Schalburgkorpset, og beskyldte kneb blev taget i brug for at få Frits Clausen fjernet som fører for DNSAP (Lauridsen 2003)

²⁰¹ Best rapporterede entydigt til AA imod DNSAP og sendte enhver brugbar beskyldning mod Frits Clausen til Berlin. Det var først allersidst i 1944, at han begyndte den rapporteringsform, han her nævner. Da var de danske nazister i det hele taget ikke længere som organisation brugbare i tysk besættelsespolitik (WBK, 8, nr. 281).

beschlagnahm und für Zwecke der Waffen-SS zur Verfügung gestellt worden. (Es war auch zunächst beabsichtigt, das SS Ersatzkommando Dänemark neben dem Schalburg-Korps in dem Logengebäude unterzubringen; warum dies unterblieb, weiss ich nicht.) Zur Bewachung des Logengebäudes wurden zunächst die Teilnehmer des gerade im Høveltegaard laufenden Ausbildungskursus herangezogen. Daraus entwickelte sich eine ständige Wachmannschaft von etwa Kompaniestärke. Nachdem der Höhere SS- und Polizeiführer Pancke, dem nun auch die Germanische Leitstelle mit dem SS-Ersatzkommando Dänemark und dem Fürsorgeoffizier der Waffen-SS unterstand, sein Amt angetreten hatte, wurde beschlossen, aus der ständigen Wachmannschaft des Schalburg-Korps ein Ausbildungsbataillon Schalburg der Waffen-SS zu machen. In dieser Truppe sollte die ordnungsmässige militärische Ausbildung bis zur Eignung für den Frontdienst durchgeführt werden. Der Höhere SS- und Polizeiführer, dem das Ausbildungsbataillon Schalburg unmittelbar unterstand, liess sich für diesen Zweck von der deutschen Wehrmacht die Kaserne in Ringsted zur Verfügung stellen. – Ich begrüsst diese Entwicklung, weil ich glaubte, dass nunmehr alle waffentauglichen Angehörigen des Schalburg-Korps nach ernsthafter militärischer Ausbildung in Ringsted an die Front abrücken würden. Leider täuschte ich mich darin. Die Angehörigen des Ausbildungsbataillon Schalburg, die sich bei ihrer Werbung nur für einen befristeten Dienst im Schalburg-Korps verpflichtet hatten, zeigten nämlich mit wenigen Ausnahmen keine Lust, die weitergehende Verpflichtung für den Frontdienst einzugehen. So bleibt diese Truppe, die übrigens nach meiner Kenntnis nie volle Bataillonsstärke erreicht über die Ausbildungszeit hinaus in Ringsted liegen, soweit nicht einzelne Angehörige ihre Entlassung verlangten, weil ihre Verpflichtungszeit zum Dienst im Schalburg-Korps abgelaufen war. Der Höhere SS- und Polizeiführer beabsichtigte schliesslich, die Ringsteder Mannschaft zur Bewachung von Flugplätzen in Jütland einzusetzen, inwieweit diese Absicht verwirklicht wurde, weiss ich nicht.

Während die Abteilung I des Schalburg-Korps, die sogenannte “Aktive Mannschaft”, diese Entwicklung nahm, blieb – soweit ich es beobachten konnte – die Abteilung II, die auch Folkeværn genannt wurde, im wesentlichen auf dem Papier stehen. Ihre Leitung hatte zu einem mir nicht mehr erinnerlichen Zeitpunkt (wohl nach dem Ausscheiden des Hauptmanns Sommer) Dr. Popp-Madsen übernommen. Er zeigte mir einmal ein Flugblatt, mit dem für Folkeværn geworben werden sollte; sonst habe ich von Werbung und Propaganda kaum etwas bemerkt.

Aus Angehörigen des Folkeværn bildete der ehemalige Kapitän Arildskov den sogenannten Landstorm, dessen Zweck und dessen Verhältnis zu den anderen Gruppen des Schalburg-Korps wir nie ganz klar wurden. Einerseits schien der Landstorm die an das Ausbildungsbataillon in Ringsted verloren gegangene "aktive Mannschaft" (Abteilung I) erneuern zu wollen. Andererseits hatte ich öfter den Eindruck, als ob Arildskov sich mit dem Landstorm loslösen und selbstständige Wege beschreiten wolle.²⁰²

Von dem Bestehen eines Efterretningstjeneste habe ich irgendwann im Rahmen eines Vortrags, den mir der Leiter der Germanische Leitstelle und Martinsen hielten, erfahren. Er wurde als notwendig bezeichnet, um die Anschläge der Gegner gegen das Schalburg-Korps rechtzeitig zu erfahren. Mir ist einmal eine vom E.T. ermittelte Nachricht zugegangen. Später teilte mir der Höhere SS- und Polizeiführer mit, dass er die Angehörigen des E.T. als Polizeiangestellte übernommen habe. Mit wem er diese Regelung vereinbart hat – ob mit Martinsen oder mit einem Anderen –, weiss ich nicht; ich kann mich auch nicht erinnern, erfahren zu haben, dass Martinsen *gegen* diese Regelung gewesen wäre.²⁰³

Wenn ich über irgendwelche Angelegenheiten des Schalburg-Korps unterrichtet werden sollte, erschien bei mir der Leiter der Germanische Leitstelle (zuerst Boysen, dann Dr. Kröger und zuletzt Ströhm) mit dem Korpschef oder seinem Vertreter (Martinsen oder Sommer oder T.I.P.O. Madsen; sehr oft war Dr. Popp-Madsen als dritter Mann dabei. Aus diesen Besprechungen gewann ich den Eindruck, dass die führenden Männer des Schalburg-Korps – vor allem Martinsen und Dr. Popp-Madsen –

²⁰² Max Arildskov var en dansk nazist i andet geled, der hverken med Folkeværnet eller Landstormen opnåede nogen betydning. Trods det vælger Best at bruge tid på ham (Lauridsen 2002, s. 475f.).

²⁰³ Bests forklaring er i åbenbar strid med K.B. Martinsens, ifølge hvilken der i februar 1944 blev knyttet en direkte kontakt mellem Panckes efterretningsofficer Mayr og E.T.'s daglige leder Erik Spelth i Martinsens fravær, hvorved E.T. blev involveret i udarbejdelse af især stemningsrapporter. Det skulle Martinsen have protesteret mod, da det kom ham for øre med det resultat, at det førte til skarpe meningsudvekslinger med Best og Pancke, og E.T. blev udskilt fra Schalburgkorpset. Begge forklaringer tjener mest til retfærdiggørelse af den, der kom med den. Martinsen var blevet et tysk problem på grund af forskellige handlinger, der kom den tyske politik på tværs, og Pancke havde med sit fåtallige politi samtidig brug for E.T. Det førte marts/april 1944 til, at E.T. blev underlagt Panckes stab. I betragtning af, at Best, Pancke og Martinsen holdt adskillige møder med hinanden i første halvdel af marts, hvor Boysen også en enkelt gang deltog, har Best næppe været uvidende om E.T.'s overflytning fra starten (Monrad 2000, s. 98ff., Lundtofte 2014, s. 64f., Bests kalenderoptegnelser 6., 10. og 13. marts 1944).

zwar jede erreichbare Hilfe von deutscher Seite ausnützen, aber jeden deutschen Einfluss auf ihr Handeln vermeiden wollten. Da die Germanische Leitstelle nach den Weisungen ihrer Berliner Zentrale das Schalburg-Korps zu kontrollieren und zu beeinflussen suchte, kam es oft zu starken Spannungen. So hat das Schalburg-Korps den ersten Leiter der Germanischen Leitstelle Dänemark dadurch "abgeschossen" (also seine Entfernung erreicht), dass durch persönliche Verbindungen, die besonders Einar Vaaben in Berlin hatte, gegen Boysen intrigiert wurde.²⁰⁴ Auf der gleichen Linie lag es, dass mir gegenüber von Martinsen und Dr. Popp-Madsen erklärt wurde, das Schalburg-Korps sei ein rein dänisches Korps und fühle sich von den Deutschen in keiner Weise abhängig. Man wollte auch die finanzielle Abhängigkeit am liebsten beseitigen und fragte mich gelegentlich, ob nicht der dänische Staat veranlasst werden könnte, das Schalburg-Korps zu finanzieren, da das Schalburg-Korps doch die Tradition der aufgelösten dänischen Wehrmacht weiterführe. Ich hatte auch den Eindruck, dass Martinsen und Dr. Popp-Madsen gegenüber Deutschen nicht ihre letzten Gedanken und Absichten äusserten (wie es im Gegensatz zu ihnen die führenden Männer der DNSAP jederzeit taten), und dass man von ihnen politische Überraschungen erleben könnte, wenn nicht die Fronten in Dänemark schon zu klar abgesteckt gewesen wären.²⁰⁵

Auf Selbständigkeit des Schalburg-Korps zielte auch eine Besprechung, die – wohl im Herbst 1943 – Martinsen und Dr. Popp-Madsen in Gegenwart von Boysen mit mir hatten. Sie wünschten zunächst, dass von deutscher Seite auf die inneren Verhältnisse des Korps – auch auf seine Finanzwirtschaft – kein Einfluss ausgeübt werden solle. Da die Germanische Leitstelle hiermit einverstanden war, äusserte ich keine Bedenken, da mein Prinzip immer war, über dänische Vereine keine Vormundschaft auszuüben.²⁰⁶ Weiter wünschte man meine Zusage, dass im Falle einer Regierungsumbildung in Dänemark das Schalburg-Korps

²⁰⁴ Ejnar Vaaben brystede sig siden af sit forgæves (!) forsøg på at påvirke, hvem der skulle være ny leder af Germanische Leitstelle i Danmark (John T. Lauridsen: Den første "grænserejder." Ejnar Vaaben og Den Berlinske Linje, *Fund og Forskning*, 50, 2011, s. 437f.)

²⁰⁵ Best henviser her til, at det dansk-tyske forhold blev mere og mere skærpet, enten var man fra dansk side mere udtalt for eller imod besættelsesmagten. Det bragte de danske nazister ind i en eskalerende konfrontation med den øvrige befolkning.

²⁰⁶ Best overholdt på ingen måde dette princip, og Schalburgkorpset var, som det allerede fremgår, ikke en "dansk organisation," selv om dets danske ledere gerne ville have, at det skulle se sådan ud.

von deutscher Seite an den Erörterungen hierüber beteiligt werde. Nach meiner Erinnerung hatte diese den Sinn, dass das Schalburg-Korps in einem solchen Falle um Rat gefragt werden sollte, wie man glaubte, dass die DNSAP der deutschen Politik in wichtigen dänischen Fragen als Beraterin benützt worden sei; das Schalburg-Korps wollte das politische Erbe der DNSAP antreten. Ich lehnte diesen Wunsch ab mit der Erklärung, dass das Schalburg-Korps für das Deutsche Reich kein Partner sei, gegenüber dem eine solche Verpflichtung eingegangen werden könne. Dennoch legte man mir später ein kleines Protokoll dieser Besprechung vor, in dem dieser Punkt wieder als Zusage aufgeführt war, ich lehnte die erbetene Unterschrift ab.²⁰⁷ – Wünsche und Vorschläge für eine Beteiligung des Schalburg-Korps oder einzelner Mitglieder an einer künftigen dänischen Regierung sind mir nie vorgelegt oder vorgetragen worden. Auch erinnere ich mich nicht, dass mir Martinsen und Dr. Popp-Madsen je klar gesagt hätten, wie sie sich eine Erfüllung ihrer politischen Wünsche vorstellen. Dass sie mit “Dr. Bests Politik” nicht einverstanden waren, hörte ich von anderen Personen und spürte ich aus der Art, wie sie im Gespräch mit mir die Worte “Ihre Politik...” aussprachen. Aber was sie an Stelle meiner Politik wünschten, haben sie mir nie gesagt.

Finanziert wurde die Tätigkeit der Germanische Leitstelle Dänemark in der Weise, dass die Leitstelle monatlich bei mir die erforderlichen Beträge anforderte. Ich konnte die Zahlung nicht verweigern, ohne das Problem der Gesamtkompetenz der Germanische Leitstelle auf Grund des öfter erwähnten Hitler-Befehles erneut aufzurollen. Eine Auseinandersetzung zwischen dem Auswärtigen Amt (das sich – wie oben erwähnt – sichtlich davor scheute) und Himmler hätte zweifellos dazu geführt, dass der Germanische Leitstelle alle gewünschten Beträge bewilligt worden wären, und dass ich künftig über die Verwendung dieser Beträge und über die Tätigkeit der Germanische Leitstelle Dänemark nicht mehr unterrichtet worden wäre. Es schien mir deshalb unter politischen Gesichtspunkten das kleinere Übel zu sein, dass ich selbst die Germanische Leitstelle Dänemark finanziert und mich von ihr über ihre Tätigkeit unterrichten liess.

Auch für das Schalburg-Korps forderte die Germanische Leitstelle Dänemark bei mir Geldmittel an. Die Verwendungszwecke wurden in grossen Zügen angegeben. Ich habe öfter mit dem Leiter der Leitstelle über

²⁰⁷ Disse protokolforhandling i november 1943 er bekræftet af begge parter, også at Best nægtede at underskrive forhandlingsresultatet (Monrad Pedersen 2000, s. 55f.).

die Notwendigkeit der angeforderten Beträge gesprochen; dies führte ab und zu zu Änderungen, aber meist wurde mir versichert, es sei alles geprüft und die Beträge seien notwendig. Als die angeforderten Beträge, an deren Höhe ich mich nicht mehr erinnere, immer höher wurden, forderte ich eine Nachprüfung der Ausgaben, obwohl dem Schalburg-Korps freie Verfügung über seine Geldmittel zugestanden worden war (was natürlich zu einem grossen Protest des Korps führte). Ich gewann den Eindruck, dass die Subventionen im wesentlichen dazu verwendet wurden, um einer grossen Zahl von Personen einen sicheren Unterhalt zu gewähren. Ich empfahl nunmehr der Germanische Leitstelle, einen solchen Missbrauch der Subventionen abzustellen und die weiter anzufordernden Beträge in monatlicher Staffelung stark herabzusetzen. Die Einleitung dieser Massnahme wurde von der damaligen Leitung des Schalburg-Korps, die nach dem Weggang Martinsen und dem Tode T.I.P.O. Madsens von Dr. Popp-Madsen repräsentiert wurde, mit der Erklärung beantwortet, dass man das Korps aufzulösen wünsche.²⁰⁸ Zwar war für diesen Wunsch nicht allein die von mir angeregte Herabsetzung der Finanzierung des Schalburg-Korps massgebend, da die Gründung der neuen Partei Dansk National Samling schon geplant war, aber ein auf die Auflösung hinwirkender Druck ist hierdurch zweifellos ausgeübt worden. – Für Dansk National Samling gab Dr. Popp-Madsen von vornherein die Erklärung ab, dass man keine deutschen Subventionen wünsche.

Über eine Heranziehung des Schalburg-Korps zum Sabotageschutz ist mir folgendes bekannt:

Als der Rüstungsstab Dänemark einmal darüber klagte, dass die für ihn arbeitenden Firmen nicht die für ihre Fabriken erforderliche Zahl von Sabotagewächtern finden könnten, wurde das Schalburg-Korps aufgefordert, aus seinen Mitgliedern geeignete Männer für die Sabotagewachen vorzuschlagen.²⁰⁹ Das Ergebnis war nach meiner Erinnerung gering, da einerseits das Schalburg-Korps nur wenige Sabotagewächter vorschlagen konnte, und da andererseits in mehreren Fabriken keine Angehörigen des Schalburg-Korps werden konnten, weil die Arbeiter dies ablehnten und mit Streik drohten.²¹⁰

²⁰⁸ Det er muligt, at Popp-Madsen m.fl. ønskede Schalburgkorpset opløst i januar 1945, men beslutningen derom var tysk, og Best deltog i den. Derimod havde Dansk National Samlings oprettelse august 1944 intet dermed at gøre. T.I.P.O. Madsen blev likvideret 22. januar 1945 (Berger til Himmler 24. januar 1945, WBK, 9, nr. 39, Monrad s. 134f.).

²⁰⁹ Denne opfordring kan ikke nærmere tidsfæstes.

²¹⁰ En hel del virksomheder ville ikke have danske nazister som sabotagevagter, da det ville føre til arbejdsnedlæggelser. På den anden side var der virksomheder, der var trådt

Zusammenfassend kann vom Schalburg-Korps gesagt werden, dass es keinen der ihm gesetzten Zwecke erfüllt hat.

Die Germanische Leitstelle wünschte die Werbung vieler Freiwilliger und eine wirksame Propaganda für den Kampf gegen den Bolschewismus; beides wurde nicht verwirklicht.

Die Leiter des Schalburg-Korps wünschten eine Sammlung und Aktivierung aller dänischen Nationalsozialisten, auch dieses Ziel wurde nicht erreicht.

Dagegen hat die Existenz des Schalburg-Korps eine politische Bedeutung gehabt, deren Tragweite sich rückblickend schwer ermessen lässt. Denn durch die Gründung des Schalburg-Korps ist das früher von den interessierten Stellen gepflegte Bild eines einheitlichen dänischen Nationalsozialismus sichtbar zerrissen worden. Von diesem Zeitpunkt an beschäftigten sich die dänischen Nationalsozialisten fast nur noch mit dem Konkurrenzkampf zwischen DNSAP und Schalburg-Korps. Für die am dänischen Nationalsozialismus interessierten deutschen Stellen aber war durch diese Zersplitterung und Unklarheit der Anreiz geschwunden, mit dem dänischen Nationalsozialismus politische Experimente zu versuchen, zumal der stärkste deutsche Faktor – Berger und Himmler – sich auf die neue und stets unfertige Organisation des Schalburg-Korps festgelegt hatte. Es ist nicht abzusehen, was geschehen wäre, wenn die Germanische Leitstelle als Erbin Luthers und Ribbentrops die DNSAP in ihren aufgeblühten Zustand von 1942 “übernommen” und mit ihr auf Grund der Hitler’schen Vollmacht eine “Erneuerungspolitik” neben der amtlichen Reichspolitik betrieben hätte. So ist die politische Spekulation, die mich im Februar 1943 bestimmte, gegen die Gründung des Schalburg-Korps keine Einwendungen zu erheben, die einzige, die ihre Verwirklichung gefunden hat.

[...]

Dr. Werner Best

over strengen og gerne betjente sig af tyskorienterede vagter, som f.eks. fabrikken Nordværk, hvor halvdelen af vagterne var i den kategori (Henrik Lundbak: Sabotagevagterne på Nordværk, John T. Lauridsen (red.): *Over strengen – under besættelsen*, 2007, s. 632).

VII. FLERE GODE GERNINGER? WERNER BESTS FORSØG PÅ AT SKAFFE ALEX WALTERS OPBAKNING TIL, AT HAN HAVDE ØVET FLERE GODE GERNINGER I DANMARK

I maj 1947 efter to års fængsel og efter knapt to år før for første gang at have opregnet sine første gode gerninger i Danmark, besluttede Best sig for at forsøge at udvide sit katalog af disse gode gerninger eller kendsgerninger, som han benævnte dem, og hertil ønskede han at skaffe sig fhv. Ministerialdirektor i det tyske ernærings- og landbrugsministerium, Alex Walter, som vidne derfor.²¹¹ De yderligere gode gerninger, ni i alt, hvoraf en var en genganger fra 1945, blev nedskrevet 8. maj 1947 med anmodning om, at de blev forelagt Walter til udtalelse. Når Best havde valgt Walter som sit vidne, kan det kun skyldes, at han havde regnet med at få Walters støtte. Walter havde været en betydende person med hensyn til den økonomiske side af besættelsespolitikken, han var ikke under tiltale, og den danske administration havde et positivt forhold til ham. Best og Walter havde arbejdet sammen under besættelsen i Danmark og havde siden mødt hinanden igen som (internerede) vidner i Nürnberg.

Gerningerne blev ved et forhør af dansk politi gennemgået med Walter et for et, og resultatet forelå 11. juni 1947. Resultatet må have overrasket Best, for med de svar, der indløb, havde han afgjort været bedre stillet uden dem. Walter støttede ham valent på et eneste punkt, ellers slet ikke. Det kan skyldes de stillede spørgsmåls karakter og/eller, at vidnet Walter var negativt indstillet til Best i 1947. Det kan også være, at Walter simpelthen ikke havde tilstrækkelig viden til at svare. Bests fremgangsmåde med at stille de gode gerninger op som kendsgerninger, virkede ikke nødvendigvis befordrende på den, der skulle svare. En mere detaljeret gennemgang af spørgsmål og svar tyder på, at det sidste har spillet ind, men ikke kun. Et er, at Best forgæves havde søgt at overtage Walters formandspost i det tysk-danske regeringsudvalg i december 1942, hvad Walter næppe vidste noget om,²¹² noget andet at Best med en række af sine kendsgerninger (nr. 5, 6 og 9, se nedenfor) på den ene side ville tiltage sig andel i, hvis ikke overtage, de resultater, som Walter havde opnået ved forhandling med

²¹¹ Se om Alex Walter Mogens R. Nissens afhandling ovenfor. Best havde ved årsskiftet 1945/46 udarbejdet "Vorschläge für Fragen an Herrn Duckwitz" med 29 gode gerninger, som han ville have forelagt retten med *Duckwitz som reference* (Kirchhoff 2013, s. 248). Det var altså ikke første gang, at Best søgte andres opslutning om sine gode gerninger.

²¹² WBK, 2, nr. 143 og 162.

danskerne,²¹³ og på den anden med andre ville bruge Walters udsagn til at gøre sig mindre belastet for bl.a. en tung anklage (nr. 7). Det havde Best ikke held med. I stedet valgte Walter imidlertid at begive sig ud i hele og halve usandheder og endog formodninger i sine svar, dette sidste mest iøjnefaldende vedrørende pkt. 7, og samtidigt overføre nogle af de gode gerninger til sin person (pkt. 2, 4, 9). På områder, hvor der tidligere havde været enighed mellem Best og Walter, valgte Walter nu til sin fordel at opstille en modsætning, eksempelvis i spørgsmålet om tilbageførsel af de deporterede danske politifolk (pkt. 8).

Trods det negative resultat af henvendelsen til Walter valgte Best i sin beretning 1950 at fastholde sine "kendsgerninger," at han havde ydet gode gerninger for Danmark med hensyn til punkterne nr. 3, 4, 5, 6, 8 og 9 (se bilag 2). I beretningen 1950 nævnes Walter kun en gang (i et citat s. 78), og det kommer ikke noget sted frem, hvilken rolle Walter havde spillet i tysk besættelsespolitik i Danmark. Der var ikke plads til andre i den Best'ske politik.

Først Bests "kendsgerninger:"

"Oversættelse af Erklæring fra Dr. Best. 8.5.1947²¹⁴

[...]

Jeg anmoder om, at tidligere Ministerialdirektor Dr. Walter maa blive afhørt som Vidne med Hensyn til følgende Kendsgerninger:

1. At min Stilling var særlig vanskelig, fordi Hitler hadede Danskerne og betegnede dem som "Ligrøvere" fra Krigen 1914-18;
2. at min Virksomhed i Danmark ogsaa i Kredse indenfor den svenske Regering er blevet betragtet som gunstig for Danmark;
3. at Kommandanten for de tyske Tropper i September 1943 vilde have en varig Militæradministration, og at jeg forhindrede Oprettelsen deraf;²¹⁵
4. at Regeringsudvalgs-Systemet – et væsentligt Udtryk for den danske Suverænitet – blev genindført med min Hjælp efter Undtagelsestilstanden fra den 29.8. til den 6.10.1943;

²¹³ Se hertil Mogens R. Nissens afhandling ovenfor.

²¹⁴ RA, Best-sagen, Hovedrapport A, s. 185f.

²¹⁵ Denne gode gerning havde Best også haft med på sin første liste over gode gerninger sommeren 1945. De øvrige var nye.

5. at jeg har bekæmpet Værnemagtens Vareeksport, der var i Strid med Aftalerne;
6. at jeg har forsvaret den danske Pris- og Lønkontrol med Værnemagten;
7. at Dr. Walter engang var Vidne til, at jeg afviste "de mest brutale Modforholdsregler," som Hitler krævede i Anledning af større Sabotage tilfælde;
8. at jeg ved et Møde i Udenrigsministeriet i Berlin i November 1944 energisk er gaaet ind for, at de deporterede danske Politifolk blev sendt hjem, og at det danske Politi blev genindsat;
9. at jeg er gaaet ind for, at Antallet af de til Danmark transporterede Flygtninge blev indskrænket og har sørget for, at disse blev forsynede af Produktionsoverskuddet – altsaa uden Skade for den danske Befolkning.

Dr. Werner Best."

Herpå svarede Walter ved en afhøring 11. juni 1947 på de enkelte "kendsgjerninger:"

"[...]”²¹⁶

- ad 1. Vidnet har aldrig hørt af Best, at Hitler har betegnet Danskerne som anført, derimod omtalte Renthe-Fink, at Hitler ved en Lejlighed havde betegnet Danskerne som Aadselsgribbe, fordi de efter første Verdenskrig fik Sønderjylland tilbage. Vidnet mener imidlertid afgjort ikke, at denne Indstilling hos Hitler skulde have vanskeliggjort Bests Arbejde her i Landet.
- ad 2. Vidnet kender intet til noget saadant.
Han mener imidlertid at kunne forklare Bests Udtalelse med følgende: Da Vidnet sad interneret i Nürnberg og havde været afhørt af Amerikanerne, talte han en Dag med Best, da denne ogsaa var interneret samme Sted. I Samtalens Løb fortalte Vidnet ham, at de svenske Tjenestemænd, Vidnet i Sverige forhandlede med, overfor ham havde udtalt deres Beundring for den Maade, hvorpaa Tyskerne økonomisk behandlede Danmark, idet man i Danmark f.Eks. levede paa mange Omraader bedre end i det frie Sverige; denne Udtalelse maatte videre ses paa Baggrund

²¹⁶ Der er udeladt Walters personoplysninger og andre forhold, der ikke direkte vedrører svarene (RA, Best-sagen, Hovedrapport A, s. 196-203).

af den Maade, hvorpaa Tyskerne paa anden Vis – f.Eks. fra det tyske Militær og Politis Side – optraadte her i Landet.

Vidnet kan tænke sig, at Best har misforstaaet disse Udtalelser derhen, at de gjaldt for ham, mens Sandheden altsaa er den, at de faktisk var møntet paa ham selv og hans eget Omraade.

ad 3. Vidnet siger, at han i September 1943 talte med von Hanneken, der erklærede, at Danskerne hellere saa en Militærregering eller rettere en militær Forvaltningschef end Best.²¹⁷ Vidnet spurgte i den Anledning Dir. Svenningsen fra Udenrigsministeriet, men fik til Svar, at saadan noget tænkte Danskerne slet ikke paa. Vidnet har derimod aldrig hørt Best tale om noget saadant. Paa Anledning erklærer Vidnet, at det er muligt, at han under sit Nürnberg-Ophold har udtalt for Best, hvad han har forklaret om von Hanneken.

ad 4. Indledningsvis forklarer Vidnet Ordet “Regierungsausschüsse” derhen, at der ved Afslutningen af den dansk-tyske Handelsaftale i 1934 fra begge Sider blev sammensat et “Udvalg” af Repræsentanter for Udenrigs-, Handels- og Landbrugsministerierne samt Nationalbanken, som forblev de samme med Aarene, hvormed man opnaaede den bedre Kontakt og dermed en vis Kontinuitet i Forhandlingerne. “Ausschüsse” har intet med egentlige Handelsdelegationer at gøre.

Vidnet forklarer, at han som Chef for den tyske “Ausschuss” kan attestere, at de dansk-tyske “Ausschüsse” ophørte med at virke med den 29.8.1943, og at de igen traadte i Funktion i Oktober samme Aar, men han kan ikke udtale sig om Bests mulige Andel heri. Selv var han meget virksom for at faa det i Gang igen.²¹⁸

ad 5. Vidnet kender intet til nogen selvstændig Aktion fra Bests Side i den Anledning. Vidnet kan oplyse, at Best var Medunderskriver paa de Protester og Indberetninger, Vidnet i den Anledning sendte til Berlin, men det skulde han under alle Omstændigheder, da ellers Berlin kunde tro, at Vidnet drev sin egen Politik.²¹⁹

²¹⁷ Det er muligt, at von Hanneken har udtalt sig sådan, men i hvert fald så han gerne en militæradministration (von Hanneken til Walter Warlimont 7.9.1943 (WBK, 4, nr. 31)).

²¹⁸ Walter var virksom for at få normaliseret de økonomiske forbindelser hurtigst muligt efter undtagelsestilstandens ophør. Det var Best også (Mogens R. Nissen: *Til fælles bedste – det danske landbrug under besættelsen*, 2005, s. 225, WBK, 4, nr. 277 og 317).

²¹⁹ De telegrammer, som Walter og Best afsendte sammen, er ikke mange, men for dem alle gælder, at der var enighed om de deri udtrykte synspunkter.

Med hensyn til Værnemagtens ulovlige Opkøb som Organisation siger Vidnet, at det er rigtigt, at Best tillod sine Folk her i Landet, d.v.s. Ministerialdirigent Dr. Ebner, samt Dr. Stier og Dr. Meulemann ikke alene at protestere i Berlin, men ogsaa at forhandle om disse Spørgsmaal med Værnemagten her i Landet.

For saa vidt angaar de enkelte Soldaters ulovlige Opkøb og Udførsel, da forholder det sig noget anderledes, idet Best faktisk intet foretog sig herimod, vel nok alene af den Grund, at han tillod sit eget Personale at gøre det samme.²²⁰

- ad 6. Vidnet siger, at Best i Begyndelsen, d.v.s. indtil 1943 forsvarede den danske Pris- og Lønkontrol. Efter den Tid blev hans Stilling overfor Priskontrollen en anden, idet han her lod sig influere af Chefen for Wehrwirtschaftsstab, Kapitän Forstmann – – – og af Sehested og Hartel, som fik ham til at indse, at Odel i Priskontrollen maatte fjernes, da han modarbejdede de tyske Interesser overfor den danske Industri, som Tyskerne vilde have til at arbejde for sig, hvilket ikke var saa let, saafremt der ikke blevet givet los paa Priserne.²²¹

Bests Indstilling overfor Lønkontrollen var indtil Slut den samme, nemlig at han bekæmpede en "Lønstigning." Vidnet siger her, at selv for Best var det aabenbart, at en Lønstigning i Almindelighed, fremmet af de tyske Arbejdsgivere (Værnemagt, O.T.) kun kunde virke til Skade for saavel danske som tyske Interesser.²²²

- ad 7. Vidnet har aldrig været Vidne til noget saadant; han husker derimod, at Best ved en Lejlighed – der var vistnok sket noget mindre Sabotage paa Nakskov Skibsværft – havde vist ham et Telegram fra Himmler, hvori var anført, at Føreren ventede de "brutaleste Gegenmassnahmen" i Anledning heraf. Vidnet, der da vidste, at det kun var Bagateller, der var saboteret i Nakskov, henstillede til

²²⁰ Den enkelte tyske soldats lovlige indkøb blev reguleret flere gange, og de ulovlige udførsler blev søgt begrænset gennem grænsekontrollen. Walter vil for enhver pris give det udseende af, at Best så igennem fingre med ulovligheder af den art af hensyn til sit eget personale. Det lå Best fjernt.

²²¹ Best fremsatte kravet om Axel Odels afgang 8.9.1943, men det blev siden trukket tilbage, efter at Walter og Best havde talt med Forstmann (WBK, 4, s. 34). Der foreligger ikke nærmere om Axel Hartel og Jørgen Sehesteds mulige indflydelse. Hartel var hyppigt hos Best på Dagmarhus, Sehested kun en enkelt gang i 1944 (Bests kalenderoptegnelser).

²²² Best gik ind for lønkontrol, men også for kontrol med priserne. De var sider af den samme sag.

Best, at han til Berlin sendte en Beretning om, hvad der faktisk var sket i Nakskov, idet Berlin aabenbart var vildledt af muligvis en fordrejet Værnemagtsmelding, men hertil svarede Best, at han ikke kunne gøre noget, da han ikke vilde sætte sin Stilling paa Spil. Vidnet ved ikke, om Best senere har foretaget sig noget i den anledning.²²³

Vidnet udspørger, om han har talt med Best om de tyske Gengældelsesforholdsregler i Almindelighed. Vidnet siger hertil, at det har han i flere Tilfælde, nemlig saa godt som hver Gang, han gennem Svenningsen havde erfaret, at Tyskerne havde saboteret en dansk Virksomhed, saaledes husker han Langelinje-Pavillonen, Tivoli og ØK.

Om ØK husker han, at han efter Sabotagen indfandt sig hos Best og foreholdt ham det meningsløse i at have ødelagt ØK, idet Tyskerne her faktisk havde modarbejdet sig selv, da Vidnet havde faaet udvirket, at Tyskerne af deres sparsomme Dollar-tilgodehavender stillede Beløb til Raadighed for den danske Nationalbank, for at ØK herigennem kunde være i Stand til at betale sine Forpligtelser i det fjerne Østen.²²⁴ Best svarede

²²³ Nakskov Værft blev saboteret 25.10.1944 (der er usikkerhed om datoen, men det er tidligst den anførte dato (WBK, 8, s. 230)) på et tidspunkt, hvor skibssabotagen i Danmark allerede havde fået Kriegsmarines overkommandos bevågenhed, idet Karl Dönitz 23.10.1944 havde skrevet til Alfred Jodl og Himmler for at få gjort noget ved skibssabotagen i Danmark (WBK, 8, nr. 63). Det førte til, at Rudolf Brandt på Himmlers vegne skrev til AA 11. november og gjorde det klart, at Himmler ville have "svineriet" stoppet, og bad om, at der blev skrevet til Best om at indføre "energiske foranstaltninger" mod sabotagen. Det kunne få alvorlige konsekvenser, hvis Hitler hørte om sabotagerne (WBK, 8, nr. 121). Der blev fra AA skrevet til Best derom 12.11.1944, og han svarede indgående 15.11. og igen 16.11.1944 (WBK, 8, nr. 124, 133, 138). Det kan på baggrund af det foreliggende samtidige materiale godtgøres, at Nakskov-sabotagen ikke var den bagatel, der var anledning til truslen om kraftige foranstaltninger, som Walter omtaler. Heller ikke kan Best have vist ham et telegram fra Himmler, for et sådant fik Best ikke, og Berlin var ikke på nogen måde vildledt. Best gjorde alt, hvad han kunne for at forhindre, at skibssabotagerne fik alvorlige konsekvenser i Danmark. Walter bagatelliserede en situation, som han for det første havde utilstrækkeligt kendskab og for det andet valgte at bringe videre med det formål at skade Best (om Bests rolle i forbindelse med skibssabotagerne, se John T. Lauridsen: Werner Best og den tyske sabotagebekæmpelse i Danmark 1942-45, Henrik Lundtofte (red.): *Sabotage og samarbejde*, 2006, s. 190-96).

²²⁴ ØK blev schalburgeret 19.12.1944, og Walter var i København i december. Det er dog yderst tvivlsomt, om den citerede ordveksling har fundet sted, idet Best længe forud ikke var blevet orienteret af tysk politi om schalburgtager og heller ikke havde indflydelse på, hvilke mål det blev. Han ville på det tidspunkt ikke formulere sig, som var det ham, der lod schalburgtage ske, på kirker eller andet. Det var nemlig *ikke* ham.

hertil, at han ikke havde vidst noget saadant, hvorefter han opfordrede Vidnet til at fremkomme med Forslag til industrielle Virksomheder, som kunde saboteres uden Skade for tyske Interesser, hvad Vidnet afviste, i øvrigt i Overværelse af foranførte Ebner, der nu er død; muligvis overværede Dr. Krüger ogsaa Samtalen, i al Fald har Vidnet senere fortalt Krüger Tilfældet.²²⁵ Vidnet afviste i øvrigt Bests Anmodning med Henvisning til, at han i det hele taget var Modstander af den tyske Sabotage, hvortil Best udtalte eller snarere spurgte, om han skulde lade Kirker sabotere ("Soll ich vielleicht Kirchen sabotieren lassen").

Vidnet ønsker her gerne anført, hvilke Indtryk han dengang havde af Best og hans eventuelle Andel i de tyske Modforholdsregler. Vidnet siger, at Best har vidst herom, at han altsaa ikke har erfaret om de enkelte Tilfælde "post festum;" i al Fald har Best aldrig i Vidnets Overværelse fremsat en Misbilligelse af den tyske Sabotage.²²⁶

Vidnet spørger, om han har Kendskab til, at Best aktivt har virket for den tyske Sabotage, men siger, at han intet positivt Kendskab har hertil; han har haft Formodning herom.

ad 8. I Oktober 1944 sendte Vidnet en Indberetning til det tyske Udenrigsministerium, hvor han anmodede om at faa det danske Politis sendt tilbage fra Tyskland og genindsat; Indberetningen gik til Best for at blive kontrasigneret af denne.²²⁷ Maaske ca. 8 Dage efter var Vidnet i Berlin og kunde her fastslaa, at Telegrammet ikke var ankommet; han viste derfor Tjenestestedet en Kopi af Telegrammet og fik udvirket, at der kom en Konference i Stand i Berlin i Begyndelsen af November 1944, hvori deltog Pancke, Best, Vidnet, Kaltenbrunner og Statssekretær i Udenrigsministeriet Steengracht.²²⁸ Paa denne Konference begrundede og forsvarede Vidnet sin Anmodning; Best gav

²²⁵ Ernst Krüger, tysk generalkonsul.

²²⁶ Det vil måske ogsaa være for meget forlangt, da modterroren fandt sted efter Hitlers ordre.

²²⁷ Best afsendte det omtalte telegram nr. 1151 den 9.10.1944 kl. 20.30, og det blev modtaget i AA kl. 23.00 (WBK, 8, nr. 19). Walters forklaring er direkte usand.

²²⁸ Det var ikke Walter, der fik konferencen 30.10.1944 i stand, men det var hans telegram fra 9.10.1944, der bevirkede at konferencen blev holdt! (se Horst Wagner til Kaltenbrunner 10.10.1944 (WBK, 8, nr. 47).

ham praktisk taget ingen Støtte, idet han næsten ikke aabnede Munden.²²⁹

Udspurgt om, hvorledes det kunde være, at hans Telegram ikke var kommet frem, siger Vidnet, at det kun kan tænkes, at Best har holdt det tilbage; foreholdt at det dog kunde være gaaet tabt undervejs, siger han, at saavel det foregaaende som det efterfølgende Telegram (de var alle nummererede) var gaaet glat igennem.

ad 9. Da de første 10. a 20.000 Flygtninge var kommet til Danmark, talte Vidnet med Best, der udtalte, at han overfor Berlin havde erklæret, at han højst var i Stand til at sørge for indtil 50.000 Flygtninge, og forsaavidt Best hermed mener, at han har arbejdet for at faa reduceret Antallet af Flygtninge, er det rigtigt.²³⁰

Ved samme Lejlighed blev der talt om Forsyningen til Flygtningene, og Best var herunder standset ved den Plan, at man ved et Kup skulde fjerne de resterende Levnedsmiddelkort fra de 3 Kommuner i Stor-København og fordele dem blandt Flygtningene, da Svenningsen fra Udenrigsministeriet helt havde afvist en dansk Bistand. Vidnet foreholdt ham det sindssyge i en saadan Plan og lovede at gøre, hvad han kunde for saa vidt angik disse første Flygtninge, hvorved Bests Plan faldt bort.²³¹

Ved et senere Møde hos Best, hvor bl.a. hans Raadgivere fra Afdelingerne var til Stede, fremkom Vidnet med den Plan, at Flygtningen skulde forplejes af de Lagre, der var opkøbt og bestemt for Tyskland, men som paa Grund af Krigens Udvikling

²²⁹ Protokollen fra mødet er ikke kendt, der foreligger alene en optegnelse af Rudolf Bobrick og Steengrachts kortfattede orientering af Ribbentrop (WBK, 8, nr. 83 og 91), og så en vidneerklæring af von Grundherr 23.6.1948, der modsiger Walters forklaring (RA, Best-sagen, Hovedrapport A, s. 345-351). Det samtidige materiale dokumenterer endvidere, at Best som Walter arbejdede for de ubelastede danske politifolks tilbageførelse fra Tyskland.

²³⁰ Best ønskede at holde antallet af tyske flygtninge nede, som det bl.a. fremgår af hans telegram til AA 9.2.1945 (WBK, 9, nr. 72).

²³¹ Ud fra Bests samtidige drøftelser med Svenningsen synes det lidet sandsynligt, at Best i alvor skulle have nævnt muligheden af et kortkup af omtalte slags for Walter. Imidlertid var Best meget presset og truede på mødet 23.2.1945 med Svenningsen om udlevering af rationeringskort til flygtningene med, at det kunne blive nødvendigt at gribe til "meget ubehagelige foranstaltninger," såfremt kortene ikke blev udleveret (RA, UM, 84.a.23/1a, Notits som bilag 4 til departementschefmøde nr. 158).

ikke var sendt af Sted. Tilvirkningen af Brød o.s.v. skulde ske gennem Værnemagten. Denne Plan blev vedtaget.²³²

Vidnet vil ikke paastaa, at Best ikke samtidig havde den Idé, men han tør dog ikke sværge paa, at dette var Tilfældet; paa den anden Side tør han heller ikke alene gøre Krav paa Æren for denne Plan, idet den jo godt kunde have været ventileret af andre end ham selv. [...]”²³³

BILAG 1

*Kronologisk oversigt over Werner Bests fængselsoptegnelser 1945-51.*²³⁴

Über die Beziehungen der Führer der dänischen Sozialdemokratie zu der deutschen Besatzungsmacht in den Jahren 1943 bis 1945, udat. (Frihedsmuseet, 24a-19).

[om Tysklands kapitulation] Aufzeichnung, Kopenhagen 31.7.1945 (RA, UM 84 a 34 a). *Trykt ovenfor.*

[Bests 15 gode gerninger for Danmark] Aufzeichnung, Kopenhagen 31.7.1945 (RA).

[Bests 18 gode gerninger for Danmark] Aufzeichnung, 31.7.1945 (RA). Trykt på dansk i *FV-Bladet*. marts/april 1990, s. 75-79 og på tysk i *WBK*, 1, s. 147-50.

[Bests 18 gode gerninger i let ændret version, Aufzeichnung], 2.8.1945 (RA).

Aufzeichnungen betr. meinen Lebenslauf, Kopenhagen 21.8.1945 (RA).

²³² Den plan blev fremlagt for Svenningsen og Wassard 17.2.1945 af Walter og Ebner (*Aktstykker vedrørende de tyske Flygtninge i Danmark 1945-1949*, 1950, nr. 7).

²³³ En omtale af von Hannekens opkøb af møbler i Danmark er udeladt. Se herom Ole Drostrup: *Den hæmmede kriger*, 1997, s. 197-201).

²³⁴ Overskrifter er indsat i skarp parentes, hvor der ikke i forvejen er en. Hos Herbert 1996, s. 649f. en delvis bibliografi, der bl.a. ikke omfatter danske trykte udgivelser og de fleste af de skriftlige indlæg i Nürnberg 1948 i mod AA's øverste ledelse (Wilhelmstrasseprocessen, Nürnbergprocessens 9. del).

- Hitler som jeg ser ham, København 29.8.1945. Trykt i *FV-Bladet* marts/april 1990, s. 81-89.
- Heinrich Himmler, Kopenhagen 15.9.1945 (RA). Trykt på dansk i *FV-Bladet* september 1990, s. 17-23.
- Reichskommissar Josef Terboven, Kopenhagen 7.10.1945 (RA). Trykt på dansk i *FV-Bladet* september/oktober 1991, s. 73-77.
- Hermann Göring, Kopenhagen 10.10.1945 (RA). Trykt på dansk i *FV-Bladet* marts 1991, s. 43-45.
- Joachim von Ribbentrop, Kopenhagen 13.10.1945 (RA). Trykt på dansk i *FV-Bladet* marts 1991, s. 47-49.
- Adolf Hitler, Kopenhagen 16.10.1945 (RA). Trykt på dansk i *Nationalmuseets Arbejdsmark* 1967, s. 169-172.
- Reichsminister Graf Schwerin von Krosigk, Kopenhagen udat. okt. 1945 (RA). Trykt på dansk i *FV-Bladet* marts 1992, s. 45-49.
- Det tyske folks vej, København 19. oktober 1945 (RA). Trykt i *FV-Bladet* marts/april 1990, s. 91-93.
- Die Besprechung über die Verteidigung Dänemarks und Norwegens in Flensburg am 3.5.1945, Kopenhagen 20.10.1945 (RA).
- Lebenslauf des Werner Best, Oberursel, Mai 1946 (RA).
- Bericht betreffend Dr. Frits Clausen und die DNSAP, Kopenhagen 28.1.1946 (RA, Frits Clausen-sagen II/00). *Trykt ovenfor.*
- Bericht betr. das Schalburg-Korps sowie K.B. Martinsen und Dr. Popp-Madsen, Kopenhagen 3.2.1946 (RA, Københavns Byret, Sagen mod C.F. Popp-Madsen, 21. afd. nr. 313/46). *Trykt delvis ovenfor.*
- Fragen über die Persönlichkeit Adolf Hitler, 9.8.1946 (Hauptstaatsarchiv Düsseldorf, Rep. 242, Dok. 0 32a).
- Einsatztruppen und Besatzungspolitik in Frankreich, 30.11.1946 (Zentrale Stelle der Landesjustizverwaltungen zur Aufklärung nationalsozialistischer Verbrechen, Ludwigsburg, 301 AAM, 382ff.).
- Gegenterror und "Clearing-Morde" in Dänemark, 28.12.1946 (Hauptstaatsarchiv Düsseldorf, Rep. 242 PIC 1946, s. 138ff.).
- Germanische Leistelle in Dänemark, 21.1.1947 (Zentrale Stelle der Landesjustizverwaltungen zur Aufklärung nationalsozialistischer Verbrechen, Ludwigsburg, 301 AAM, s. 407-21).

- Auflösung der dänischen Polizei 15.2.1947 (Institut für Zeitgeschichte, München, No-2223).
- Angaben zur Person der Gegenterror 15.2.1947 (Institut für Zeitgeschichte, München, No-2225).
- Über die deutsche Politik in Dänemark insgesamt, 17.2.1947 (Zentrale Stelle der Landesjustizverwaltungen zur Aufklärung nationalsozialistischer Verbrechen, Ludwigsburg, 301 AAM, s. 426ff.).
- Betrifft den Gegenterror in Dänemark, 20.10.1947 (RA, Poul Christensens personarkiv, pk. 14).
- Die Grundgedanken meiner Politik in Dänemark, 5.11.1947 (RA, Poul Christensens personarkiv, pk. 14).
- Betrifft meinen Kampf gegen die Geislerschiessungen in Frankreich 1941/42, 15.11.1947 (RA, Poul Christensens personarkiv, pk. 14).
- Vedrørende den tyske Folkegruppes Deltagelse i Skansearbejderne i Jylland, København 15.12.1947. Trykt på dansk og tysk i PKB, 14, nr. 355.
- Vedrørende Udbygning af "Nordschleswigsche Zeitung" i Aaret 1944, København 15.12.1947. Trykt på dansk og tysk i PKB, 14, nr. 176.
- Den tyske Folkegruppes retslige, politiske og faktiske Stilling i Nordslesvig i Aarene 1940-45, København 16.12.1947. Trykt på dansk og tysk i PKB, 14, nr. 143.
- Die Einwirkung des Auswärtigen Amtes auf die Lage in Dänemark vom 5.11.1942 – 5.5.1945, Kopenhagen 21.3.1948 (RA). *Trykt på dansk ovenfor.*
- Über die Festnahme und Deportation von etwa 400 bis 450 Juden, Nürnberg 14.4.1948 (RA, Best-sagen, Hovedrapport A, s. 291-295, RA, Poul Christensens personarkiv, pk. 1 og RA, Danica 234, pk. 89, læg 1161). *Trykt ovenfor.*
- [Om forholdene i Danmark, på tysk], Nürnberg 26.4.1948 (RA, Danica 234, pk. 89, læg 1159).
- Über die Aburteilung dänischer Terroristen, Nürnberg 27.4.1948 (RA, Best-sagen, Hovedrapport A, s. 304-309 og RA, Danica 234, pk. 89, læg 1161).
- [Om ordren om modterror og dens gennemførelse i Danmark, på tysk], Nürnberg 28.4.1948 (RA, Best-sagen, Hovedrapport A, s. 312-326 og RA, Danica 234, pk. 89, læg 1161). *Trykt ovenfor.*
- Kollektivbusen, Nürnberg 28.4.1948 (RA, Danica 234, pk. 89, læg 1171).
- SS- und Polizeigerichtes Dänemark, Nürnberg 28.4.1948 (RA, Danica 234, pk. 89, læg 1171).

- [Om overtagelse af stillingen som rigsbefuldmægtiget og den førte politik, på tysk] Nürnberg 28.4.1948 (RA, Danica 234, pk. 89, læg 1192).
- Meine Stellung im Reichssicherheitshauptamt (RSHA) 1939/40 als.... Nürnberg 29.4.1948 (Institut für Zeitgeschichte, München, NG-5215).
- [Om Werner Schellenberg, på tysk], Nürnberg 1.5.1948 (RA, Danica 234, pk. 89, læg 1174).
- Die Handelsbeziehungen zwischen Deutschland und Dänemark, Kopenhagen 8.5.1948 (RA, Danica 234, pk. 89, læg 1200).
- Vidkun Quisling, Kopenhagen 25.12.1948 (BA, NL 23). Trykt hos Matlok 1988, s. 182-186.
- Joachim von Ribbentrop, Kopenhagen 6.3.1949 (BA, NL 23). Trykt hos Matlok 1988, s. 140-147.
- Adolf Hitler, Kopenhagen 17.3.1949 (BA, NL 23). Trykt hos Matlok 1988, s. 120-132.
- Hermann Göring, Kopenhagen 4.4.1949 (BA, NL 23). Trykt hos Matlok 1988, s. 133-139.
- Wilhelm Canaris, Kopenhagen 10.4.1949 (BA, NL 23). Trykt hos Matlok 1988, s. 171-178.
- Heinrich Himmler, Kopenhagen 18.9.1949 (BA, NL 23). Trykt hos Matlok 1988, s. 148-159.
- Reinhard Heydrich, Kopenhagen 1.10.1949 (BA, NL 23). Trykt hos Matlok 1988, s. 160-170.
- Was wollten wir als Nationalsozialisten? Kopenhagen, August 1950 (Hauptstaatsarchiv Düsseldorf, Dok. 0 32 K).
- Daten betr. Dr. Werner Best, Kopenhagen 1950 (Hauptstaatsarchiv Düsseldorf, Dok. 0 32 J, 1-4).
- Die deutsche Politik in Dänemark während der letzten 2 ½ Kriegsjahre, Horsens Statsfængsel 1950 (RA og BA, NL 23). Trykt hos Matlok 1988, s. 19-113.
- Erinnerungen aus dem besetzten Frankreich, Sommer 1951 (BA, NL 23 og RA, Hauptstaatsarchiv Düsseldorf, Rep. 242. Dok.0 32).

BILAG 2

*Indholdsfortegnelse til Werner Best: Den tyske politik i Danmark under de sidste 2 ½ år af krigen (1950)*²³⁵

- I. Telegramkrisen i efteråret 1942
 1. Situationen indtil efteråret 1942
 2. Krisen
 3. Kursændring?
 - a) Den nye rigsbefuldmægtigede
 - b) Forhandlingen i Winniza
 - c) Von Ribbentrops instruks af 4. november 1942

- II. Mønsterprotektoratet fra den 5. november 1942 til den 28. august 1943
 1. Regeringsdannelsen den 9. november 1942
 2. Vanskeligheder med værnemagten
 - a) Forskellige instrukser
 - b) Dansk krigsmateriel
 - c) Problemet jurisdiktion
 - d) Det danske forsvar
 3. De danske nationalsocialister
 4. Ingen totalmobilisering i Danmark
 5. Forholdet til kongehuset
 6. Rigsdagsvalget den 23. marts 1943
 7. Minikrise mod "mønsterprotektoratspolitikken"
 - a) Målsætningen for minikrigen i Danmark
 - b) Minikrigen, dens udformning og resultater
 - c) Minikrigen i Danmark var retsstridig
 - d) Den rigsbefuldmægtigedes rapporter
 8. Eksplosionen
 - a) Premierløjtnant X på mission i Danmark
 - b) Daglige indberetninger fra den øverstkommanderende
 - c) Tre dage i førerens hovedkvarter "Ulveskansen"
 - d) Det tyske ultimatum af 28. august 1943

²³⁵ Der er ikke en fuldstændig indholdsfortegnelse til Matlok 1988. Den er lavet her med brug af oversættelse af overskrifterne fra Matloks danske udgave af teksten 1989. Den viser de temaer, som Best i sidste ende ønskede at behandle og at tage stilling til. Den kan sammenlignes med oversigten over fængselsoptegnelserne. De fleste optegnelser vedrørende Danmark fik en slutbehandling 1950. Blandt undtagelserne er den om Germanische Leitstelle 21.1.1947.

-
- III. Kamp på to fronter fra 29. august 1943 til 5. maj 1945
1. Den militære undtagelsestilstand fra 29. august til 5. oktober 1943
 - a) De danske forsvarsstyrker opløses
 - b) Den almene orden genetableres – minikrigen bryder ud igen
 - c) Planlagt deportation af soldaterne
 - d) Jødedeportationen den 1. og 2. oktober 1943
 - e) En regering “in demissione” og departementschefstyre
 - f) Herskede der efter den 29. august 1943 krigstilstand mellem Danmark og Tyskland?
 2. Problematikken omkring repressalierne
 - a) De “lettere” repressalier
 - b) De “tunge” repressalier
 3. Modterroren
 - a) Himmlers ordre af 5. december 1943
 - b) Mødet i Ulveskansen den 30. december 1943
 - c) Optakten til modterroren
 4. Kampen om modterroren
 - a) Brydninger om retsprincipperne
 - b) Den kvantitative og kvalitative begrænsning af modterroren
 - c) Forhandlinger om “våbentilstand”
 - d) Forordningen om krigsretter af 24. april 1944
 - e) Generalstrejken i København. Audiensen på Berghof den 5. juli 1944
 - f) Krigsretten i funktion igen i februar 1945
 5. Opløsningen af det danske politi den 19. september 1944
 6. Problemet repressalier endnu en gang
 7. Politiets kamp mod fjendens terror
 8. Tvangsarbejde og deportation af arbejdere afværget
 - a) Tvangsarbejde ved de tyske befæstningsanlæg
 - b) Deportation af danske arbejdere til Tyskland
 9. Afværgelse af økonomiske skadevirkninger
 - a) Nedsættelse af levnedsmiddelrationerne i Danmark
 - b) Tyske opkøb i Danmark
 - c) Begunstigelse af Danmark m.h.t. leverancer
 - d) Danmarks økonomiske bidrag til krigsførelsen?
 - e) Borttransport af danske skibe, flydedokker og kraner
 10. Den tyske propaganda i Danmark
 11. Den tysksindede befolkningsgruppe i Sønderjylland
 12. De danskere som tog parti for Tyskland

13. Flygtningeproblemer
14. Forhindringer af sidste ødelæggelser
 - a) Ødelæggelse af danske havne
 - b) Den brændte jords politik
 - c) Krigens sidste kamp i Norden?

IV. De danske “krigsforbryderprocesser”

SUMMARY

JOHN T. LAURIDSEN: *Werner Best's prison records 1945-51*

The article provides a brief account of the content of Field Marshal for Denmark Werner Best's prison notes with a list of those which are non-literary. Then the notes concerning Danish conditions are presented in greater detail, since they are characterized as primary defence statements with the intention of explaining and defending the politics that he wishes to present as those he conducted during his time as Field Marshal for Denmark 1942-45. There is a development in the content of the notes concerning Denmark from the first ones in 1945 to the later ones in 1948 in line with the fact that he obtained insight into the contemporary records written by himself, which the public prosecutor had managed to collect from him. The development was in the form of an adaptation of previous statements concerning the material presented or explaining the contents of it away, in the sense that a context was presented, which negated the meaning of what he had written, unless he did not openly state instead that what he had written was a lie already at the time of writing. The latter was supposedly in agreement with the Auswärtiges Amt with the common goal of preventing Hitler from intervening in Danish affairs. On the whole, Hitler is introduced in various contexts as an active party, who had exerted fundamental influence on incriminating documents drawn up by Best, while there is no contemporary documentation that Hitler exerted any influence or even had his attention focused on Denmark. This results in Best's use of “the telephone trick”, which the author has chosen to call it, namely that Best invokes telephone calls from the headquarters of the fuhrer, from Ribbentrop's ministerial office located there or from the Auswärtiges Amt, which make him act in another manner that justifies his actions for posterity, or ascribes an impact on posterity to himself, which he had not been able to obtain in some other way. The most obvious examples are the initiative for the action against the Jews in 1943, the April Crisis in 1944, the repercussions from the general strike in Copenhagen in the summer of 1944, and the outcome of the discussions

concerning whether or not to conduct the final battle in Mürwik on 3 May 1945. An account is given of Best's attempt to impose a general reading guide for his contemporary documents upon the reader, followed by a representation of and detailed commentary upon selected statements by Best, which illustrate Best's form of history manipulation in detail, where he also provides guidance on how he wants specific individual documents to be read and understood. It is inspiring reading. Two records are not about his own trial, but about his relationship to DNSAP (the Danish Nazi Party) and the Schalburg Corps (the Nazi anti-sabotage corps in Denmark) and the group of people surrounding them. Here he continues to manipulate his own role, but also shows his ruthlessness towards partners who did not obey orders. This also gave him cause to dismiss the entire German Reich leadership in Denmark as being more or less amateurish.

